

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra etiky, psychologie a charitativní práce

Diplomová práce

Perspektiva sociálního státu ve světle globalizace

Vedoucí práce: PhDr. Roman Míčka, Th.D.

Autor práce: Bc. Anna Baťková

Studijní obor: Etika v sociální práci

Ročník: 3.

2013

Diplomová práce v nezkrácené podobě

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury. Prohlašuji, že, v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské (diplomové) práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

3. 4. 2013

.....
podpis

Děkuji vedoucímu práce PhDr. Romanu Míčkovi, Th.D. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

Obsah:

Úvod	6
1. Sociální stát	8
1.1. Pojem sociálního státu a globalizace	8
2.2. Historie sociálního státu	10
2.3. Typologie sociálního státu	14
2. Funkce sociálního státu	20
2.1. Sociální zabezpečení	20
2.2. Sociální pojištění	24
2.2.1. Důchodové pojištění	24
2.2.2. Nemocenské pojištění	25
2.3. Péče o zdraví	27
2.4. Zabezpečení v nezaměstnanosti	29
2.5. Bydlení	35
2.6. Vzdělávání	36
3. Principy sociálního státu	39
3.1. Princip sociální spravedlnosti	39
3.1.1. Sociální spravedlnost dle křesťanské sociální nauky	41
3.2. Princip solidarity	42
3.2.1. Solidarita dle křesťanské sociální nauky	45
3.2.2. Krize solidarity	46
3.3. Princip subsidiarity	48
3.3.1. Subsidiarita dle křesťanského učení církve	49
3.3.2. Krize subsidiarity	50
3.4. Princip participace	50
4. Sociální stát v dnešní době dle Manfreda Spiekera	52
4.1. Minimální stát	52
4.2. Sociální stát zaměřený na suverenitu	53
4.3. Emancipační sociální stát	54
4.4. Subsidiární sociální stát	55

5. Perspektiva sociálního státu	56
5.1. Modernizace	56
5.2. Představy o státě blahobytu	58
5.2.1. Model evropského státu blahobytu	59
5.2.2. Stát blahobytu ve světle globalizace	61
5.3. Sociální stát v budoucnosti	64
6. Možný návrh modelu globálního sociálního státu	67
6.1. Univerzální základní příjem	67
6.1.1. Univerzální základní příjem dle Philipa Van Parijse	67
6.1.2. Výhody a nevýhody	69
6.1.3. Kritické pohledy na univerzální základní příjem	70
6.1.4. Možnost globálního využití	76
6.2. Univerzální základní příjem a svoboda	77
6.3. Univerzální základní příjem a spravedlnost	79
Závěr	80
Použitá literatura a zdroje	85
Abstrakt	90

Moto: „Není nám zle, jen je všeho moc – informací, jídla, odpadků, lidí, obalů, knih, politických programů, míst kam odletět na dovolenou, nabídek půjčky a příliš horkých dní v roce.“

Václav Bělohradský

Úvod

Pro svou diplomovou práci jsem si vybrala téma Perspektiva sociálního státu ve světle globalizace. Toto téma jsem si zvolila na základě aktuálnosti a velké diskusi, která v současné době probíhá, jak na úrovni laické, tak odborné. Svou diplomovou prací bych chtěla nastínit problematiku sociálního státu ve světle globalizace na základě studia literatury. Snažila jsem se odpovědět na otázku: Má sociální stát ve světle globalizace perspektivu? Na tuto otázku jsem se pokusila odpovědět následujícími kapitolami.

První kapitola se zabývá sociálním státem jako pojmem, jeho historií a typologií. Nastíním zde i pojem globalizace a její význam v této práci. Je zajímavé, že se odborníci neshodli na jednotné definici sociálního státu, proto jsem pro představu představila více autorů této definice. Historií jsem se zabývala od pravěké rodinné solidarity do současnosti. U typologie sociálního státu jsem vycházela z odborné literatury a nastínila jsem, jaká typologie se promítá do českého sociálního státu. Opírala jsem se zde převážně o autory Kellera, Krebse, Večeři a Waisové.

Druhá kapitola je věnována obsahu sociálního státu. Zde je věnovaná pozornost převážně České republice a Evropské unii. Jednotlivé složky jsou popsány, jak fungují u nás v republice a jak do nich zasahuje Evropská unie svými nařízeními a názory. Chtěla bych ukázat propojenost sociálního státu (převážně v České republice) s Evropskou unií. Nastíním jednotlivé složky a pokusím se nastínit, jak jednotlivé složky vypadaly před vstupem do EU a jaký měla EU na ně vliv a jestli je nějakým způsobem ovlivnila. V této kapitole jsou kromě odborné literatury jako například díla od Kellnera, Tomeše, Konipáska či Holanové použity i zákony jako názorné příklady praxe. Kapitola je rozdělena do šesti hlavních částí. Sociální zabezpečení, sociální pojištění, péče o zdraví, zabezpečení v nezaměstnanosti, bydlení a vzdělávání. Kromě zákonů a dokumentů Evropské unie jsem se zde věnovala literatuře od Konopáska, Petráška, Brdky, Kolibové.

Třetí kapitolu jsem věnovala principům sociálního státu. Na základě čeho je vlastně sociální stát postaven. Jsou to určité pilíře, o které se sociální stát opírá. Měly by to být pro nás i určité hodnoty, jestli chceme, aby sociální stát fungoval. Zde jsem se věnovala i etické stránce věci. Snažila jsem na danou problematiku dát komplexní pohled. Názory uváděné, jak v odborné literatuře k danému tématu, tak v papežských encyklikách. Mezi principy sociální politiky patří princip solidarity, subsidiarity, sociální spravedlnosti a v neposlední řadě princip participace. Velmi diskutované téma se spojitostí se sociálním státem jsou krize solidarity a subsidiarity.

Po seznámení se základními principy sociálního státu se podíváme na sociální stát v dnešní době. Sociální stát má své příznivce, ale samozřejmě i své odpůrce. Každý model moderního sociálního státu by měl být postaven na výše uvedených principech. Čtvrtá kapitola se jmenuje *Sociální stát v dnešní době*. Jde především o analýzu a následné pojetí dnešních názorů na sociální stát od Manfreda Spiekera. Ten názory rozdělil do čtyř typologií. Minimální stát, sociální stát zaměřený na suverenitu, emancipační sociální stát, subsidiární sociální stát.

Pátá kapitola se zabývá perspektivou sociálního státu. V této kapitole si představíme kritiku modernizace dle Jana Kellera a názory na stát blahobytu, který se sociálním státem velmi úzce souvisí. Někteří autoři ztotožňují sociální stát se státem blahobytu. Modernizací se výrazně zabývá Jan Keller. Státem blahobytu a budoucím vývojem sociálního státu se věnuje mnoho autorů na internetových diskusích a novinových článcích. Kapitola se uzavírá nástinem, jak by měl sociální stát v budoucnu vypadat, aby byl perspektivní.

Poslední, šestá kapitola se věnuje globálnímu modelu sociálního státu. Otázkou zda by takový stát mohl existovat. Možný model si můžeme představit na základech univerzálního základního příjmu, který představil Philipp Van Parijs. Představíme si jeho zastánce i kritiky. Nesmíme opomenout, že toto téma velmi úzce souvisí s problematikou svobody a spravedlnosti a proto se jim v této kapitole také budeme věnovat.

1. Sociální stát

Sociální stát je v současné době velmi používaný pojem, se kterým se setkáváme celkem běžně v novinách či televizi. Nejčastěji je slyšet před volbami nebo při vládní krizi. Politické strany se předbíhají v tom, kdo ve svém programu nabídne lidem vyšší sociální dávky, příspěvky či podporu. Je důležité pozastavit a zamyslet se nad tím, jaká byla původní myšlenka sociálního státu. Představíme si zde nejen pojem sociálního státu a globalizace, ale i historii sociálního státu a jeho podobu v dnešní době. Následně se podíváme na typologii sociálního státu a ukážeme si, jaké typologii se nejvíce přibližuje Česká republika.

1.1. Pojem sociální stát

Vysvětlení pojmu a definicí je mnoho. Především záleží v jaké podobě sociálního státu vznikaly. Například Briggs uvádí, že: „*Sociální stát je stát, ve kterém je demokraticky organizovaná moc (prostřednictvím sociálního zákonodárství a činnosti státních orgánů a institucí) užitá k: 1. zajištění základního příjmu pro každého jedince a jeho rodinu; 2. zmírnění nebo překonání sociálních rizik v důsledku možných sociálních událostí s cílem zajistit přiměřenou sociální úroveň, bezpečí a suverenitu jedince; 3. poskytování veřejných sociálních služeb (zejména v oblasti školství a zdravotnictví) odpovídající úrovně pro všechny jedince bez ohledu na jejich sociální status.*“¹ Sociologický slovník vysvětluje pojem následovně: „*stát, který se nestará pouze o fungování právního rámce, ve kterém se odehrává ekonomický proces, ale aktivně zasahuje přerozdělováním v zájmu sociální jistoty, spravedlnosti a vysoké životní úrovně.*“² Jako poslední vysvětlení pojmu uvedu definici dle Spiekerera: „*Sociální stát je v užším smyslu stát, který se snaží svým občanům poskytovat ochranu před příjmovými riziky, které mají svůj původ v nemoci, invaliditě, stáří a nezaměstnanosti. Sociální stát v širším slova smyslu je stát, který se snaží zabezpečovat nejen sociální jistotu, ale i sociální spravedlnost, společenskou integraci a individuální svobodu.*“³

Pojem sociálního státu, tak jak byl vymezen je třeba spojovat s pojmem sociální politika. „*Sociální politika je politikou, která se primárně orientuje k člověku, k rozvoji*

¹ *Definice sociálního státu*, online <http://articles.gourt.com/cs/soc i%C3%A1ln%C3%AD%20st%C3%A1>)

² JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*, str. 239.

³ SPIEKER, M. *Sociální stát a jeho krize*, str. 5.

a kultivaci jeho životních podmínek, dispozic, k rozvoji jeho osobnosti a kvality života."⁴ Krebs uvádí, že: *"sociální politika v moderní společnosti je její integrální součástí, koncentruje se se k rozvoji sociální sféry a hledá odpovědi na zcela zpecifické otázky, na něž nereagují a neodpovídají ostatní sféry života společnosti.*"⁵ Tomeš uvádí: *„První ucelený koncepční rámec pro sociální politiku v evropské civilizaci poskytly monoteistické církve. Polyteistická náboženství („pohanství“) neměla taková učení. Starý zákon, Nový zákon a učení jednotlivých náboženských myslitelů formulovaly pomoc bližnímu jako ctnost. Zapracovaly je do soustavy pravidel chování, kterým jednotlivec může dojít spasení a věčné blaženosti. Ve svých náboženských textech položily morální základy filantropie.“*⁶

Tato práce má dvě ústřední témata. Jeden je již zmíněný sociální stát a druhý je globalizace. Musím tedy pro pořádek, ještě věnovat chvíli tomuto pojmu. Globalizace je v dnešní době velmi používané slovo. Slyšíme o něm dnes a denně ze všech medií. Globální oteplování, hypermarket Globus, světová globalizace. Tyto výrazy známe všichni. Všechny mají stejný základ, globál. Význam tohoto slova by měl ve většině lidí evokovat něco jako „světové“. Což v principu toto slovo znamená. Problematictější je to se slovem globalizace. Tento pojem nemá podle odborníků jasné vymezení. Přece jen se pár definicí dá najít. Můžeme se na globalizaci například podívat jako na: *„nikým neřízený společenský, ekonomický a politický proces, který vede k posilování vazeb mezi (takřka) všemi zeměmi dnešního světa.“*⁷ Zřejmě nesnadněji uchopitelná je globalizace z pohledu ekonomického. Mezinárodní měnový fond definuje globalizaci jako: *rostoucí ekonomickou vzájemnou závislost zemí ve světovém měřítku v důsledku rostoucího objemu a druhu příhraničních transakcí zboží a služeb a toku mezinárodního kapitálu, jako ž i rychlejšího a rozsáhlejšího šíření technologií.*⁸ Podle mého názoru nejsrozumitelnější definice je od Norberga, který uvádí: *„Globalizace je proces, v němž lidé, informace, obchod, investice, demokracie a tržní ekonomika stále častěji překračují hranice mezi jednotlivými státy.“*⁹ Tyto dvě témata spolu souvisí na základě jejich vývoje a vzájemného ovlivňování. Uvedu myšlenku Böhnische, který soudí, že globalizace může za krizi sociálního státu. Žádný stát, který garantuje sociální integraci,

⁴ KREBS, V. a kol. *Sociální politika*, str. 17.

⁵ tamtéž, str. 19.

⁶ TOMEŠ, I. *Sociální politika: teorie a mezinárodní zkušenost*, str. 31.

⁷ HODAČ, J. KOTRBA, T. *Učebnice globalizace*, str. 13.

⁸ tamtéž, str. 14

⁹ NORBERG, J. *Pojem globalizace*, in <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/globalizace>

sociální zabezpečení a sociální účast na trhu se v době globalizace nemůže udržet. Uvádí, že sociální rovnováha státu a rozvoj sociálního státu je nemyslitelná.¹⁰

1.2. Historie sociálního státu

Než se dostaneme k současné krizi sociálního státu, musíme se podívat na jeho celou historii. Historii sociálního státu můžeme uchopit jako vývoj pomoci sociálně potřebným členům společnosti. Již v pravěku existovala rodová solidarita, každý kmen ze svých zdrojů pomáhal těm, kdo to potřeboval. I když zde vidíme i protiklad, kdy byla snaha potřebných se zbavovat například shozením ze skály.

Ve starověku se systém pomoci týkal jen zákonem stanovených skupin (bývalí válečníci, rodiny s dětmi), netýkal se otroků. Pomoc spočívala v peněžité či materiální pomoci. Tato pomoc se používala k tlumení sociálních nepokojů, což se promítá i do dnešní doby. Ve středověku, díky nástupu křesťanství převládá filantropie, která se týká určitých jedinců. Hlavním problémem této doby byla chudoba související s nízkými odměnami za práci. Na základě toho se stát začal problematikou chudých zabývat. V Anglii vydala v 16. století tzv. chudinské zákony, které dělily chudé do dvou skupin. Zasloužení chudí, kteří nemohli pracovat, měli nárok pomoci od obce, kde bydleli. Nezasloužení chudí, kteří mohli pracovat, ale nechtěli, byli trestáni, později byli umisťováni do pracovních domů. Pracovní domy bychom dnes mohli přirovnat k vězení.

V tomto období se začali sdružovat řemeslníci pracující ve stejném oboru a tvořili takzvané cechy. V cechách si odkládali část výdělku do společné pokladny, které se později použily na pomoc potřebným členům. Později myšlenku cechů převzal stát. Na přelomu 19. - 20. století vzniká systém institucionalizované korporativní ochrany, kdy si zaměstnanec odkládá část svého platu na budoucí neočekávanou událost. Do tohoto systému přispívá i zaměstnavatel. Nárok na sociální dávky je podmíněn určitým splněním podmínek. Vyvinul se systém sociálního pojištění, který byl ze začátku jen pro některé profese, později se rozšířil na všechny občany státu.

První sociální pojištění vzniklo koncem 19. století v Německu. Tento systém vymyslel Otto von Bismarck. Zavedl pojištění pro případ nemoci, úrazu, invalidity, důchodu. Ze začátku bylo pojištění jen pro dělníky, protože chtěl zamezit stávkám.

¹⁰ překlad BÖHNISCH, L. a kol., *Sozial Politik – Eine social-wissenschaftliche Einführung*, str. 297-298.

Největší rozmach byl po 2. světové válce, kdy ve Velké Británii začal fungovat systém navržený Williamem Beveridge. Tento systém měl tři hlavní pilíře:

1. bude vytvořena jediná instituce, která bude vybírat pojistné a taky vyplácet soc. dávky, bude stanovena jednotná výše soc. pojištění, jednotná výše soc. dávek, do tohoto systému budou přispívat zaměstnanci, zaměstnavatelé, stát
2. hlavní sociální dávkou budou přídavky na děti, které budou navyšovat příjmy ze zaměstnání
3. k tomu, aby tento systém dobře fungoval je nutná co nejvyšší zaměstnanost

Tento systém pojištění převzali i další státy a upravili si jej podle svých tradic. Hlavním výnosem snahy pomáhat soc. potřebným byl vznik sociálního státu, neboli *welfare state*.

Welfare state přebírá určitou odpovědnost za své občany, snaží se jím pomáhat. Rozdíl je v tom, jak velkou pomoc jim poskytne. Pomoc občanům má podobu garantovaného životního nebo jiného minima. Pomocí tohoto minima stát stanoví hranici chudoby. Mezi další znaky sociálních států patří: Vyplácení sociálních dávek, za předpokladu splnění zákonem daných podmínek. Poskytování veřejných statků jako zdravotnictví či školství. Pomáhají minimalizovat negativní dopady tržního hospodářství. Sociální státy se snaží zmírňovat sociální rozdíly. Vychází z myšlenky důstojnosti člověka, snaží se zlepšovat kvalitu života lidí. Sociální stát legitimuje politické zřízení ve státě.¹¹

Sociální státy vychází z myšlenky občanství. Občanství vyjadřuje určitý vztah jedince a státu. Je to status, který je poskytován všem, kteří jsou plnohodnotnými členy společenství. Všichni občané jsou si rovni v právech a povinnostech. T.H. Marshall rozlišil tři součásti institutu občanství: „*Občanská práva – zajišťují individuální svobody občana a rovnost před zákonem. Politická práva – zajišťují participaci na rozhodování a na moci zejména vytvářením politických reprezentací. Sociální práva – zajišťují sdílení minimální úrovně ekonomického blahobytu, sociálního zabezpečení při sociálních událostech a kulturního dědictví. Marshall spojil sociální občanství s existencí sociálního státu a užil sociologicky koncipovaný koncept sociálního občanství k podpoře legitimacy sociálního státu.*“¹²

¹¹ Srov. *Historie* KREBS, V. + VEČEŘA, M.

¹² VEČEŘA, M. *Sociální stát : východiska a přístupy*, str. 71.

Keller ve své knize uvádí, že rozvoj sociálního státu byl do značné míry dílem středních vrstev, kterým práce ve velkých továrnách a vznik průmyslových měst, kde se tyto vrstvy shlukovaly, umožnily spojit síly do velkých nátlakových skupin. Díky těmto skupinám se jim dařilo postupně prosazovat nová sociální práva. Myslím, že bychom to mohli přirovnat k dnešním odborům. Stejnou výhodu koncentrace, kterou dělníkům dávala průmyslová města, dal už od přelomu 19. a 20. století nemanuální zaměstnancům prudký rozvoj velkých formálních organizací v oblasti státní správy a veřejného sektoru. Tyto podmínky přetrvávaly i v průběhu dvaceti či třiceti let po druhé sv. válce.¹³

Od 70. let do dnes je sociální stát v období krize. Je třeba hledat nové cesty, kterými by se měl sociální stát vydat. Krizi vidíme především v několika oblastech. Zcela hmatatelná skutečnost je v neúměrném růstu nákladů. Sociální stát se kritikům zdá příliš drahý. Tvrdí, že zpomaluje hospodářský růst a působí destabilizačně na hospodářství. Další oblastí je ztráta efektivnosti sociálního státu. Nízká efektivnost způsobující růst nákladů navíc znemožňuje u některých sociálních služeb plné pokrytí poptávky. Například u služeb, které jsou zdarma je větší poptávka než nabídka. Tyto služby se tak stávají těžce dostupné, což je samozřejmě zdrojem kritiky. Nastala také ztráta sociálního konsenzu. Rovnost stojící na základu sociálních dávek rané etapy Beveridgova *welfare state* byla postupně překonána doplněním dávek, které se vyplácí na základě předchozího výdělků. V neposlední řadě stojí oblast demografických změn. Vlivy demografických změn se postupně projevují již dnes, ale ještě výrazněji je pocítíme v budoucnu. Zvláště v důsledku výrazného stárnutí populace. Na základně této změny dochází k růstu napětí mezi komplementárními skupinami sociální solidarity. Napětí mezi starými a mladými, nemocnými a zdravými. Dochází tak k narušení intergeneračního kontaktu. Tento kontakt je například typický pro sociální pojištění. Výdělečně činní platí do systému, který pomáhá nevýdělečně činným. Tyto základní příčiny můžeme vyjádřit jako krizi ekonomickou, politickou a demografickou.¹⁴

Mezi nové cesty, které ukazují, kam by se měl sociální stát ubírat patří takzvaná „třetí cesta“. O tuto třetí cestu se výrazně angažoval britský teoretik Anthony Giddens. Giddens vytvořil ucelenou strategii, díky níž by se měli zachránit klasické hodnoty sociální demokracie. Především hodnota rovnosti a sociální spravedlnosti, a to i

¹³ Srov. KELLER, J. *Nová sociální rizika a proč se jim nevyhneme*, str. 21.

¹⁴ Srov. VEČEŘA, M. *Sociální stát : východiska a přístupy*, str. 62-63.

v dnešních podmínkách, které jsou změněny vlivem globalizace a nástupem nové ekonomiky.¹⁵ Představitelé třetí cesty jsou například Tony Blair (Velká Británie) či Bill Clinton (USA). Giddens uvádí následnou charakteristiku politiky třetí cesty. Třetí cesta se odvíjí od roku 1989. V dnešní době je mnoho problémů, na které se nedá již nahlížet ze strany pravice či levice, to je důvod, proč se třetí cesta snaží nahlížet na problémy z politického středu. Třetí cesta prosazuje, aby vláda, ekonomika a občanská společnost byly vedeny k sociální solidaritě a sociální spravedlnosti. Dále tato politika chce prosadit novou společenskou smlouvu založené na hesle „žádná práva bez zodpovědnosti“. Pokud někdo něco od státu přijímá, měl by to přijímat zodpovědně a společnosti něco na oplátku vracet zpět. Třetí cesta se snaží sladit mechanismy tržního růstu a strukturální reformu státu. Snaží se vytvořit podmínky pro co největší rovnost příležitostí, ovšem za současné regulace nerovnosti výsledků. Podle teoretiků je jasné, že rovnost příležitostí může mít za následek nerovnost bohatství a příjmů, které bere příležitost novým generacím. Třetí cesta ani nepodceňuje globalizaci. Usiluje o transformaci již existujících globálních institucí a podporuje tvorbu nových.¹⁶ Program třetí cesty navrhuje smířit mechanismy ekonomického růstu se strukturálními reformami sociálního státu. Stát má přestat vyhazovat zbytečně peníze a zaměřit se na vzdělávání a obecně na zhodnocování lidského kapitálu. Dle Giddense je modernizace sociálního státu jen prostředkem k tomu, aby bylo možno využít výhod, které přináší nová ekonomika a globalizace. Pokud nebude sociální stát dostatečně zmodernizovaný, nemá šanci v novém prostředí přežít. Jak je z jeho argumentů jasné, základem projektu třetí cesty je přesvědčení, že sociální stát nemá aktivně zasahovat do tržních procesů, ale naopak má být sám zorganizován podle tržního vzoru. Sociální politika tedy nemá už fungovat jako dosud, ale má se zaměřit na ochranu a podporu konkurenceschopnosti země na světovém trhu, proto má investovat především do lidských zdrojů, které jsou v dnešním světě rozhodující. Program třetí cesty vychází z toho, že sociální stát nelze v současných podmínkách udržet.

Třetí cesta má i své kritiky. Kritiku můžeme shrnout do několika kategorií. Třetí cesta je těžce uchopitelný projekt. Nedá se vymezit a postrádá cíl. Není jasné, o co zastáncům třetí cesty vlastně jde. Zdá se tedy, že jiná stanoviska, která se blíží tradiční levici či pravicovému neoliberalismu dokážou lépe reagovat na dnešní politické

¹⁵ Srov. KELLER, J. *Soumrak sociálního státu*, str. 134.

¹⁶ Srov. GIDDENS, A. *Třetí cesta a její kritici*, str. 55-58.

problémy. Stoupenci třetí cesty svůj přístup definují jako „středolevicový“, ale přitom se posunuli někam napravo. Zároveň se posedlost politickým středem vůbec neslučuje s levicovými cíli. Podle Halla je tato orientace veskrze tradicionalistická a zpátečnická. Kritikům se zdá, že třetí cesta bere globalizaci jako hotovou věc a že dostatečně nebojuje proti nerovnosti příjmů, majetku nebo moci. Globalizace produkuje vítěze a poražené. Třetí cesta nemá co nabídnout poraženým, a to z důvodu, že svůj pohled na svět odvozuje od pohledů vítězů. Dále nemá třetí cesta žádnou zvláštní ekonomickou taktiku. Chce jen nechat trh na pokoji, aby mohl být svým pánem. V neposlední řadě je třetí cestě vytýkáno, že nezná žádný efektivní způsob, jak řešit ekologické problémy.¹⁷ Dle Kellera se moderní sociální stát podle teoretiků třetí cesty podobá manažerským příručkám na řízení firem, kde se sociálnem vůbec nezabývají. Sociální stát by byl tak měl být zachráněn podle naprosto stejných receptů, podle kterých byly řízeny ekonomické procesy, které přivedly tentýž sociální stát na pokraj kolapsu.¹⁸

1.3. Typologie sociálního státu

Při typologii sociálního státu se v současné době zabýváme následujícími ukazateli. Kdo a v jaké míře provádí sociální politiku, na koho je sociální politika orientována, jaký je směr sociální politiky, kdo a v jakém rozsahu sociální politiku platí, jakou část z hrubého národního produktu veřejné sociální výdaje konzumují a v jaké struktuře, a v neposlední řadě z jakého myšlenkového konceptu vycházejí.¹⁹

Jednu ze základních typologií vytvořil Titmuss, který rozdělil stát na reziduální a institucionální. Později toto rozdělení obohatil o třetí pracovní-výkonový model.

Reziduální model vychází z liberálního konceptu: lidské potřeby jsou uspokojovány prostřednictvím rodiny a trhu. Sociální stát jako instituce přicházejí v úvahu až v případě, kdy tyto základní struktury selhávají. Stát tedy zasahuje do sociální oblasti spíše minimálně, než optimálně. Sociální dávky jsou poskytovány pouze v takové míře, aby pokryly základní existenciální potřeby, řešení diferenciací se ponechává na dobrovolném sociálním pojištění. Stát přichází se sociální pomocí až v poslední instanci a odstraňuje pouze následky sociálních událostí. Tento model nereflektuje velké sociální

¹⁷ Srov. GIDDENS, A. *Třetí cesta a její kritici*. str. 29-32.

¹⁸ Srov. KELLER, J. *Soumrak sociálního státu*. str. 133-138.

¹⁹ Srov. VEČEŘA, M. *Sociální stát : východiska a přístup*. str. 63-64.

změny vyplývající z industrializace, související změny sociální struktury a vliv moderních politických a myšlenkových proudů.²⁰

Institucionální model sociálního státu je v podstatě opakem reziduálního. Vztahuje se na všechny občany a rozšiřuje sociální aktivitu státu v zásadě na všechny oblasti důležité pro zajištění hmotných potřeb a optimální kulturní, vzdělanostní a zdravotní úrovně občanů. Vychází tady ze zásady předcházet sociálním událostem. Jako základní cíl zdůrazňuje sociální bezpečí a zvýšení sociální rovnosti, což má integrovat společnost a snižovat sociální konflikty a napětí. Chápe sociální stát jako sociální instituci, která mimo jiné za úkol integraci společnosti jako celku.²¹

Další typologii sociálního státu uvádí ve své knize *Soumrak sociálního státu* Keller. Sociální stát rozděluje na kontinentální, skandinávský, reziduální, rudimentální a evropsky sociální model.

Kontinentální model můžeme také nazvat konzervativní. Je historicky nejstarší a jeho typickým představitelem je Německo. Tento model se vyvinul z ochrany dělníků a zaměstnanců. Hlavním principem této ochrany je povinné členství pracujících v systému sociálního pojištění. Stát zde stojí stranou a zasahuje až na posledním místě, až když systém pojištění selže. Výše sociálního zajištění a dávek závisí v tomto systému na výši placeného pojistného. Funguje zde princip ekvivalence, čím větší máte výdělky, tím větší můžete dostat zajištění. Ti co si zajištění nezaslouží na základě svého zaměstnání se v první řadě mají obrátit na rodinu. Až na posledním místě jsou sociální dávky od státu, které se financují z daní. Tento model byl až do 70. let 20. Století považován za vzorový příklad sociálního zabezpečení. S nástupem globalizace je tento model kritizován. Za nejslabší stránku se v současné době považuje ústřední role plnohodnotné formy placené práce při sociálním zajištění, což se v minulosti právě považovalo za oporu tohoto systému. Jakmile dojde, že lidé vyrábějí stále více, aniž by měli zabezpečena plnohodnotná pracovní místa, sociální stát ztrácí svůj ekonomický základ. Flexibilní práce nepojišťuje člověk proti elementárním sociálním rizikům. Vzrůst nezaměstnanosti a zároveň snižování ceny práce v zájmu konkurenceschopnosti snižuje přísun peněz do státní pokladny. Zároveň se tímto zvyšuje poptávka po zajištění. Celý systém nemůže fungovat jinak, než když jsou plnohodnotná zaměstnání ve většině. Konzervativní model v globalizačních podmínkách se projevuje v neochotě ustoupit od

²⁰ Srov VEČEŘA, M. *Sociální stát : východiska a přístup*. str. 64-65.

²¹ Tamtéž. str. 65.

modelu založeném na plnohodnotném zaměstnání, dále v tom, že sociální pojištění je ohroženo flexibilizací práce a v neposlední řadě tím, že sociální nároky jsou brány jako právo, o které nelze lidi připravit. V souvislosti s modernizací tohoto systému se hovoří o přesunutí jeho financování z pojistného na daně.²²

Skandinávský model, neboli sociálně demokratický je případ Švédska. Tento model je založen na univerzalismu. *“Všichni občané jsou zaopatřeni proti sociálním rizikům nezávisle na své výdělečné činnosti. Přitom míra jejich zaopatření je ze všech typů sociálního státu nejvyšší.”*²³ Do konce 90. let 20. století byla téměř stoprocentní zaměstnanost. Zaměstnanost žen byla skoro na stejné úrovni jako zaměstnanost mužů. Ve Švédsku existuje silná síť služeb v péči o děti a seniory, která právě zaměstnává vysoké procento žen. Ve financování a poskytování sociální péče dominuje stát. Od přelomu 80. a 90. let dochází k výraznému ekonomickému zpomalení, k prudkému nárůstu nezaměstnanosti a veřejné zadluženosti. Globalizace znamená pro severské země dvojitý tlak. Země se snaží přilákat cizí firmy pod příslibem daňových úlev, zároveň se snaží udržet domácí firmy, aby nepřišli o plátce daní a o pracovní místa. Konzervativní model se snaží o preferování zvyšování významu daní, skandinávský model je stále více tlačěn ke snižování daňové zátěže, zároveň s tím k nárůstu významu příspěvků. V severských zemích je v rámci zvyšující se nezaměstnanosti viditelný tlak na nezaměstnané, aby brali jakoukoli neplnohodnotnou pracovní příležitost. Tím se aktivovali a nezatěžovali státní rozpočet. Spolu s globalizací sílí obavy, aby nebyl ohrožena dosavadní politická shoda, která je založena na plnohodnotných formách práce a tím odvozené schopnosti platit vysoké daně a využívat velkorysé sociální politiky s rozvětveným systémem sociálních služeb.²⁴

Dalším modelem sociálního státu je reziduální model, neboli liberální. Tento model představuje Velká Británie. Liberální sociální stát požaduje, aby všechny instituce sociální politiky byly tržně konformní. Tento model je velmi flexibilní vzhledem k požadavkům ekonomické globalizace. Liberální politika obecně nutí své aktéry, aby přijímaly svou vlastní odpovědnost, teprve tehdy pokud selžou, mohou očekávat nějakou minimální pomoc. Sociální opora zde nemá preventivní charakter a nemá podobu práva na sociální zajištění. Každý platí ze zákona na své zajištění stejně velkou částku, v případě potřeby pak každý dostává stejné minimum, po prokázání vlastní

²² Srov, KELLER, J. *Soumrak sociálního státu*. Str. 52-54.

²³ Tamtéž, str. 55.

²⁴ Tamtéž, str. 55-56.

potřebnosti. Můžeme říci, že tento systém zatěžuje státní pokladnu minimálně. Důraz v tomto systému se klade na soukromé pojištění proti rizikům. Reformy Margaret Thatcherové zamítly myšlenku, aby sociální práva byla součástí občanských práv. Došlo ještě k větším škrtům v sociálním zajištění, nastala privatizace v oblasti sociálního zajištění. Místo veřejného sektoru nastupují soukromé agentury. V zásadě se ale sociální výdaje nesnížily. Úsilí o ekonomickou konkurenceschopnost je zapláceno rostoucí nerovností a nárůstem chudých, ať již mají práci, či nikoli.

Posledním modelem je rudimentární model, který představuje Španělsko, Portugalsko, Řecko. Zde se sociální stát rozvíjí později. Tento typ sociálního státu je označován jako duální stát, protože obsahuje prvky jak konzervativního modelu, tak prvky severského modelu sociálně-demokratického. Ve výše uvedených jihoevropských zemích je zvláštností, že rozvětvené rodiny žijí pohromadě a navzájem si pomáhají. V rodině je muž živitel, matka většinou zůstává v domácnosti. Tento model státu se ocitá v protikladu. Ačkoli má velký potenciál k rozvoji sociálního státu, projevuje se v něm silný tlak globalizace, který působí proti dohánění evropských standardů. V místních politikách se mluví o přizpůsobení se, ale v praxi to nefunguje. Místo škrtů v sociálních výdajích nastává opatrná racionalizace v některých oblastech a k expanzi v těch, které byly ve srovnání s Evropskou unií méně rozvinuty. Ve Španělsku se od konce sedmdesátých let minulého století buduje systém sociálního zabezpečení. V osmdesátých letech se zavedla výše minimálního příjmu, rodinné dávky, dávky pro nepojištěné lidi, staré a nemožící. V současné době se Španělsku daří zmírňovat růst sociálních výdajů.²⁵

Nesmíme také opomenout důležité rozdělení dle Espig Andersena. Na základě jeho teorie rozlišujeme čtyři druhy sociálního státu: liberální, konzervativní, sociálně-demokratický a jihoevropský.

V liberálním státu jsou potřeby obyvatel uspokojovány prostřednictvím rodiny a trhu. Stát se snaží zasahovat do sociální oblasti minimálně a zasahuje až v případě, kdy rodina a trh selže. Sociální dávky jsou zaměřené na základní existenční potřeby. Stát podporuje rodinu spíše daňovými úlevami, než dávkami. Dávky jsou zaměřené na občany s nízkými příjmy a jsou vydávány na základě testování majetkových poměrů. Sociální systém nechává prostor trhu, zejména v oblasti služeb péče o děti. Typičtí

²⁵ Srov. KELLER, J. *Soumrak sociálního státu*. str. 59-60.

představitelé tohoto modelu jsou USA, Kanada, Austrálie, z Evropských států Velká Británie.

Stát konzervativního typu je připraven nahradit trh coby zdroj sociálního zabezpečení. Klade se zde důraz na zachování statusových rozdílů a nedistributivní působení je zde proto zanedbatelné. Systém se zaměřuje především na ochranu osob, které nejsou zaměstnány z důvodu zdravotního postižení, ztráty pracovního místa, odchodu do důchodu apod. Sociální dávky jsou závislé na době pojištění a výši odváděného pojištění. V tomto systému je podporována tradiční dělba rolí muže a ženy. Zástupci tohoto typu jsou Rakousko, Německo a Nizozemí.

Sociálnědemokratický typ vychází ze zásad univerzalizmu a *dekomodifikace* sociálních práv, které rozšiřuje i na střední třídy a usiluje o rovnost minimálních potřeb. Univerzální systém zahrnuje všechny vrstvy a třídy, ale dávky jsou odstupňovány podle obvyklých výdělků. Sociální zajištění je financováno především z daní. Emancipační politika státu se vztahuje i na trh a tradiční rodinu. Tento režim je založený na vysokém zdanění populace, aktivní politice zaměstnanosti, vysoké participaci žen na trhu práce a štedré sociální politice. Státy, které představují tento typ jsou Norsko a Švédsko.

Konečně typ prorodinně orientovaný (latinský) se vyskytuje v Itálii či Španělsku. Svým nevměšováním je podobný režimu liberálnímu, na rozdíl od něho se však spoléhá na pomoc rodiny v ochraně svých členů před ekonomickými a sociálními riziky. Ekonomická aktivita žen v těchto zemích je velice nízká, konflikt rodiny a zaměstnání je zde výrazný a napomáhá u mladých žen k odkladu či odmítnutí založení vlastní rodiny.²⁶

Na základě výše uvedených typologií je na místě uvést jaký model představuje Česká republika. Pro českou republiku je charakteristický kontinentální model sociálního státu. Stát zde stojí stranou a zasahuje až na posledním místě, až když systém pojištění selže. Výše sociálního zajištění a dávek závisí v tomto systému na výši placeného pojistného. Funguje zde princip ekvivalence, čím větší máte výděly, tím větší můžete dostat zajištění. Ti, co si zajištění nezaslouží na základě svého zaměstnání se v první řadě mají obrátit na rodinu. Až na posledním místě jsou sociální dávky od státu, které se financují z daní.²⁷

²⁶ Srov. VEČEŘA, M. *Sociální stát : východiska a přístupy*. str. 65-66

²⁷ Srov. KELLER, J. *Soumrak sociálního státu*. str. 52.

Tabulka č. 1- Shrnutí základních typologií

Název modelu welfare state (Titmuss)	Název modelu welfare state (Esping-Andersen)	Kritéria poskytování služeb
Reziduální (USA, část VB)	liberální	Individuální pracovní úsilí
Pracovně výkonový (Francie, Holandsko)	konzervativní	Cílový přístup – více korporativistický, udržení statusových rozdílů
Institucionálně redistributivní (Skandinávie)	Sociálně demokratický	Univerzalistická: všichni platí, všichni získávají

Zdroj. Potůček

2. Funkce sociálního státu

Sociální ochrana v jednotlivých státech evropské unie a evropské unie jako takové se složitě posuzuje. Je to dáno hlavně tím, že na národní systémy sociální ochrany působí proces integrace nepřímo. Postupným vytvářením ekonomického, politického a občanského prostoru. V České republice jsou ochranné systémy prioritně orientovány na zabezpečení ve stáří a invaliditě, na podporu rodiny a na zdravotní péči. Podíl sociálních výdajů je srovnatelný se současnou situací ve státech EU s nižší ekonomickou úrovní jako je Irsko, Španělsko, Portugalsko, Řecko. Tato informace je z roku 1995. Vzhledem k současné ekonomické situaci v těchto státech jsme na tom v podstatě lépe. ²⁸ „*Můžeme konstatovat, že stav legislativy v České republice v oblasti sociální zabezpečení je ve srovnání s legislativou Evropského společenství z hlediska možné koordinace v příštích letech na přijatelné úrovni. Stejně jako státy Evropské unie přistoupila Česká republika na řadu mezinárodních úmluv dotýkajících se lidských práv. Mezi ty patří i právo na sociální zabezpečení obyvatelstva*“²⁹ „*V procesu prohlubování spolupráce s dalšími zeměmi se bude měnit kvalita vnější spolupráce nejen v hospodářské sféře, ale také v celé sociální oblasti.*“³⁰ Na konci předchozí kapitoly jsme si nastínily typ českého sociálního státu. V této kapitole se budeme věnovat jeho funkci. Chtěla bych ukázat propojenost sociálního státu (převážně v České republice) s Evropskou unií. Nastíním jednotlivé složky a pokusím se nastínit, jak jednotlivé složky vypadaly před vstupem do EU a jaký měla EU na ně vliv a jestli je nějakým způsobem ovlivnila. Sociální stát obsahuje následující složky:

2.1. Sociální zabezpečení

Tomeš ve své knize uvádí: „*s pojmem sociální zabezpečení se poprvé setkáváme v revolučním dekretu o sociálním zabezpečení (1918) a v programu Všesvazové komunistické strany (bolševiků; 1919) pro označení všeobsahujícího systému sociálních dávek pro všechny zaměstnance, který však nebyl nikdy realizován pro nedostatek prostředků. Zavedla jej sovětská (bolševická) vláda zcela záměrně ve svých revolučních dekretech, aby tím zdůraznila paternalistický postoj socialistického státu k potřebám*

²⁸ Srov. BRDEK, M. *Trendy v evropské sociální politice*. str. 74-75.

²⁹ Tamtéž. str. 79

³⁰ Tamtéž. str. 79

svých občanů, které bude podle svých ideologických představ zabezpečovat a obšťastňovat“.³¹

„Sociální zabezpečení je soubor institucí a opatření, které směřují ke zlepšení základních životních podmínek obyvatel.“³² Sociální zabezpečení není jen soubor opatření, ale i soubor zařízení a institucí, jejich prostřednictvím se sociální opatření realizují. „Sociologové však mívají ambice operovat s mnohem širší definicí sociálního zabezpečení. Stakovou definicí, která by jim dávala pocit, že neopomněli žádnou sociální potíž, která by šla eventuálně řešit politickými prostředky. Současně bývá preferována definice co nejobecnější, založená na nějaké otevřené, ne-technokratické koncepci lidských potřeb. Výsledkem je „funkcionální pojetí“ sociálního zabezpečení – definice, která chápe sociální zabezpečení jako soubor politických nástrojů, jež sledují určitý cíl.“³³ Konopásek ve své knize chápe sociální zabezpečení jako: „hromadně garantované a poskytované náhradní zdroje sociální suverenity a sociálního bezpečí. Sociální zabezpečení pro mne představuje technologii hromadně organizovaných plateb, která je aktivována v předem dohodnutých situacích sociální nouze a pro své příjemce plní úlohu náhradních nebo vyrovnávacích příjmů. Logika tohoto vymezení je jednoduchá. Protože základními zdroji suverenity a bezpečí v modernizovaném prostředí jsou především příjmy, náhradními zdroji musejí být zase příjmy – dávky sociálního zabezpečení.“³⁴ Z hlediska ekonomického je důležité, z jakých zdrojů se získávají potřebné finanční prostředky a podle jakých obecných i specifických zásad se tyto finanční prostředky používají. Reálná úroveň dávek sociálního zabezpečení závisí jednak na celkové síle ekonomiky a jednak na úrovni fungování příslušných mechanismů, které určitý druh sociálního zabezpečení realizují vůči příslušným skupinám obyvatel.³⁵ Sociální zabezpečení obsahuje nemocenské pojištění, důchodové pojištění a příspěvek na politiku zaměstnanosti. Povinnost platit pojistné mají zaměstnavatelé, zaměstnanci, kteří jsou účastni nemocenského pojištění, osoby samostatně výdělečně činné a lidé, kteří se dobrovolně důchodově pojistili.³⁶ Historii sociálního zabezpečení jako péče a starost o potřebné jsem uvedla již v předchozí kapitole. Jen v krátkosti mohu zrekapitulovat největší mezník v tomto směru, který

³¹ TOMEŠ, I. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*, str. 32.

³² HALÁSKOVÁ, R. *Kapitoly ze sociální politiky*. str. 122.

³³ KONOPÁSEK, Z. *Estetika sociálního státu*. str. 17.

³⁴ Tamtéž, str. 19.

³⁵ HALÁSKOVÁ, R. *Kapitoly ze sociální politiky*. str. 123.

³⁶ *Povinnosti*, online www.cssz.cz/cz/pojistne-na-socialni-zabezpeceni/povinnosti.htm.

nastal průmyslovou revolucí, kdy se začali nejvíce prohlubovat rozdíly mezi bohatými a chudými. První skutečný sociální systém nalézáme v Německu, o který se postaral 80. - 90. letech 19. století Bismarck. Zde byl rozvinut systém sociálního pojištění založený na kombinaci individuálního přičinění a sociální solidarity. Tento systém byl vázán na pracujícího a pokrýval i jeho rodinu. Obdobné systémy vznikali například i v USA, Francii či Velké Británii. Zde začali přispívat i zaměstnavatelé a vznikala i nátlaková platforma, velmi blízká dnešní tripartitě zahrnující všechny určující složky stát, pracující, které zastupují odbory a zaměstnavatele. Tento systém v dnešní době pokrývá ochranu občanů proti ekonomické či sociální nouzi způsobené ztrátou, nemožností nebo poklesem výdělku, v důsledku nemoci, mateřství, osiření, pracovního úrazu nebo nemoci z povolání, nezaměstnanosti, zdravotního postižení, věku nebo úmrtí.³⁷ Petrášek uvádí ve své knize aktuální situaci v sociálním zabezpečení v České republice. Údaje jsou sice z roku 2007, ale i po pěti letech můžeme říci, že jsou aktuální. V těchto letech začal platit nový Zákon o sociálních službách. Stav v oblasti sociálního zabezpečení a sociální péče u nás:

Končí monopol státu a jeho institucí v sociální oblasti, sociální služby mohou poskytovat též organizace a občané – lidé dostávají příspěvky na péči, které jsou rozděleny do čtyř stupňů dle schopností člověka. Každému stupni náleží peněžní částka. Lidé si za částku mohou zaplatit sociální služby, které potřebují. Tento systém nabyl platnosti od roku 2007, od ledna 2012 prošel novelizací a největší změna nastala ve snížení částky na prvním stupni. Z původních 2 000 korun byla částka snížena na 800 korun. Před mateřskou dovolenou jsem pracovala jako vedoucí pečovatelské služby a ze zkušenosti své i některých kolegů, ze sociální sféry mohu říci, že lidé kterým peníze náleží nebyli dostatečně informováni, k čemu peníze slouží. Ti, kteří měli I. stupeň brali peníze jako svoje přílepkování k důchodu a schovávali je vnoučatům, takže se peníze do systému nevraceli, tak jak si stát představoval.

Přenáší se sociální pomoc na nejnižší články státní správy, tj. na města a obce tak, aby byla co nejlépe potřebným občanům, výjimku tvoří pouze vysoce specializované sociální služby, kde je nutná profesionální odbornost a jsou náročně po ekonomické a technické stránce.

Je zdůrazněna nutnost iniciativy a zodpovědnosti každého člověka za svoji sociální situaci a její řešení především v rámci své blízké i širší rodiny a komunity, ve které žije

³⁷ Srov. PETRÁŠEK, J. *Sociální politika*. str. 4-5.

– stát zasahuje především v situaci, kdy již vlastní prostředky jednotlivce a jeho rodiny nestačí.

Nejen občané, ale i sociální pracovníci musí překonávat důsledky předcházejících pečovatelských postojů – postupně skončí období státem garantovaných sociálních jistot; tzn. Návrat sociální práce do působnosti samotného sociálního pracovníka, kteří jí vykonává jako svobodné povolání na základě licence, resp. Jako odbornou profesi (důraz na vysokou profesní zdatnost, úroveň vzdělání a etické principy profese).

Návrat k poskytování konkrétní péče a pomoci a zajišťování všech potřeb člověka v jeho přirozeném prostředí tj. v rámci domácnosti, rodiny. Snaha o omezování nebo zkracování pobytu v institucích (ústavy, nemocnice) – péče o staré, mentálně, tělesně či smyslově postižené a dlouhodobě nemocné.³⁸

V jednotlivých systémech sociálního zabezpečení zemí evropské unie jsou značné rozdíly, což je dáno jejich kořeny. V současné době jsou zřetelné dva základní přístupy k roli sociální politiky v evropském integračním seskupení. První můžeme nazvat konceptem evropského sociálního občanství, který zdůrazňuje sociální kvalitu Evropy jako rozhodujícího faktoru pro přínos komparativních výhod Evropy ve srovnání s ostatním světem. Druhý se označuje jako funkcionalistický. V tomto systému jde o to, najít co nejvhodnější metody pro zachování národních potřeb a systémů sociálního zabezpečení. Přitom jde o zajištění rozvoje jednotného ekonomického prostoru a volného pohybu pracovních sil a osob.³⁹

Změny jsou v dnešní době provázeny sjednocováním a zjednodušováním různých pravidel a postupů. Cílem je vytvořit databázi, která bude propojena se všemi úřady. Nevýhoda této databáze podle mého názoru bude, že nebude potřeba tolik administrativních pracovníků a zvýší se počet nezaměstnaných. Brdek dále v souvislosti se sociálním zabezpečením uvádí, že do budoucna bude stále těžší udržet reálnou úroveň dávek, což můžeme pozorovat i v uplynulých letech. Přesto uvádí, že je třeba vycházet z faktu, že pokles této úrovně a redukce českého sociálního státu je v nejbližší době jen velmi nepravděpodobná a i nežádoucí. Je tedy třeba počítat nejenom s postupným růstem podílu sociálních výdajů na státním rozpočtu, ale i na hrubém domácím produktu.

³⁸ Srov. PETRÁŠEK, J. *Sociální politika*. str. 8-9.

³⁹ srov. BRDEK, M. *Trendy v evropské sociální politice*. str. 74.

2.2. Sociální pojištění

Sociální pojištění se skládá ze dvou částí. Z nemocenského pojištění a důchodového pojištění. Z nemocenského pojištění zaměstnanců se poskytují 4 dávky: nemocenské, podpora při ošetřování člena rodiny, vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství, peněžitá pomoc v mateřství. Z nemocenského pojištění osob samostatně výdělečně činných se poskytují pouze 2 dávky: nemocenské a peněžitá pomoc v mateřství. Z důchodového pojištění se vyplácí důchod starobní, plný invalidní, vdovský a vdovecký, sirotčí.⁴⁰

2.2.1. Důchodové pojištění

Český důchodový systém se skládá ze dvou částí. Prvním pilířem je povinné základní důchodové pojištění, dávkově definované a průběžně financované. Je univerzální a zabezpečuje všechny ekonomicky aktivní osoby, právní úprava je jednotná pro všechny pojištěnce, neexistují speciální odvětvová schémata apod. Pouze v oblasti organizačního a administrativního zabezpečení platí určité odchylky pro tzv. silové resorty (např. vojáci, policisté, celníci, hasiči). Důchod ze základního důchodového pojištění pobírá více než 99 % obyvatel ve věku vyšším, než je věková hranice pro nárok na starobní důchod.

Vedle toho existuje dobrovolné doplňkové, příspěvkově definované, kapitálově financované penzijní připojištění se státním příspěvkem.

Penzijní připojištění se státním příspěvkem je možno podle terminologie EU považovat za třetí pilíř důchodového systému. Součástí třetího pilíře jsou i produkty komerčních pojišťoven - zejména životního pojištění. Důchody přiznávané ze třetího pilíře se zatím podílejí na příjmech důchodců zanedbatelnou měrou. V členských státech EU obvyklý druhý pilíř (zaměstnavatelské penzijní systémy) v českém důchodovém systému neexistuje.

Důchod se skládá ze dvou složek, a to ze základní výměry (stanovené pevnou částkou stejnou pro všechny druhy důchodů bez ohledu na délku doby pojištění a výši výdělků) a z procentní výměry.

O nároku na důchod, jeho výši a výplatě rozhoduje Česká správa sociálního zabezpečení s výjimkou případů, kdy jsou příslušné k rozhodování orgány sociálního

⁴⁰ Srov. PETRÁŠEK, J. *Sociální politika*, str. 25-28.

zabezpečení ministerstev obrany, vnitra a spravedlnosti (v případě příslušníků ozbrojených sil a sborů).

2.2.2. Nemocenské pojištění

Systém nemocenského pojištění je určen pro výdělečně činné osoby, které při ztrátě příjmu v případech tzv. krátkodobých sociálních událostí (dočasné pracovní neschopnosti z důvodu nemoci nebo úrazu či karantény, ošetřování člena rodiny, těhotenství a mateřství, péče o dítě) zabezpečuje peněžitými dávkami nemocenského pojištění.

Od 1. 1. 2012 je zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů, novelizován zákonem č. 365/2011 Sb. Touto novelou se rozšiřuje okruh nemocensky pojištěných osob o zaměstnance činné na základě dohody o provedení práce. Od 1. 1. 2012 rovněž nabývá účinnosti zákon č. 470/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 187/2006 sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. Z nemocenského pojištění se poskytují 4 druhy peněžitých dávek, a to: Nemocenské, peněžitá pomoc v mateřství, ošetrovné, vyrovnávací příspěvek v těhotenství a v mateřství. Všechny dávky nemocenského pojištění vyplácí okresní správa sociálního zabezpečení a hradí se ze státního rozpočtu (z příjmů z pojistného). Dávky nemocenského pojištění se vyplácejí za kalendářní dny. Při souběhu nároků na tutéž dávku z více zaměstnání zakládajících účast na nemocenském pojištění se poskytne ze všech zaměstnání pouze jedna dávka, která se vypočte z příjmů dosažených ve všech těchto zaměstnáních.

Nemocenské

Zaměstnanec, který je uznán ošetřujícím lékařem dočasně práce neschopným, má nárok na nemocenské od 22. kalendářního dne trvání jeho dočasné pracovní neschopnosti do konce dočasné pracovní neschopnosti, maximálně však 380 kalendářních dnů počítaných od vzniku dočasné pracovní neschopnosti (včetně zápočtů předchozí doby trvání dočasné pracovní neschopnosti).

Po dobu prvních 21 kalendářních dnů je zaměstnanec, kterému trvá pracovní vztah zakládající účast na nemocenském pojištění, zabezpečen náhradou mzdy, kterou poskytuje zaměstnavatel. Náhrada mzdy náleží za pracovní dny a to při dočasné pracovní neschopnosti od 4. pracovního dne (při karanténě od prvního pracovního dne).

Peněžitá pomoc v mateřství

Základní podmínky nároku na tuto dávku jsou: V den, od něhož je dávka přiznávána, musí trvat účast na nemocenském pojištění nebo ochranná lhůta a v posledních dvou letech před tímto dnem musí trvat účast na nemocenském pojištění po dobu aspoň 270 dnů. U OSVČ je další podmínkou nároku na peněžitou pomoc v mateřství účast na nemocenském pojištění jako OSVČ po dobu aspoň 180 kalendářních dnů v posledním roce přede dnem počátku podpůrčí doby. Peněžitou pomoc v mateřství je možno pobírat nejdéle do 1 roku věku dítěte, jde-li o dávku náležející z titulu porodu dítěte. Jde-li o dávku náležející z titulu převzetí dítěte do náhradní péče - do 7 let věku a 31 týdnů.

Zákon umožňuje střídání matky dítěte s jejím manželem či otcem dítěte v péči o dítě, a to na základě písemné dohody, přičemž každý z nich má při této péči o dítě nárok na výplatu peněžitě pomoci v mateřství po dobu a za podmínek stanovených zákonem o nemocenském pojištění. Střídání se umožňuje od počátku 7. týdne ode dne porodu a četnost střídání omezena není. V případě střídání v péči o dítě se zastaví výplata peněžitě pomoci v mateřství matce a začne se vyplácet tato dávka muži z jeho nemocenského pojištění, pokud splňuje podmínky nároku na její výplatu, a naopak. U muže se přitom od 1. 1. 2012 zavádí další podmínka, a to že bude pečovat o dítě nejméně 7 kalendářních dnů po sobě jdoucích. Peněžitá pomoc v mateřství se vyplácí od vzniku sociální události.

Ošetřovné

Na ošetřovné má nárok zaměstnanec, který nemůže pracovat z důvodu, že musí ošetřovat nemocného člena domácnosti, nebo pečovat o zdravé dítě mladší 10 let, protože školské nebo dětské zařízení bylo uzavřeno (z důvodu havárie, epidemie, jiné nepředvídané události), dítěti byla nařízena karanténa, nebo osoba, která jinak o dítě pečuje, sama onemocněla.

Některé skupiny pojištěnců nemají vzhledem k charakteru vykonávané činnosti na ošetřovné nárok (např. zaměstnanci, jejichž zaměstnání je zaměstnáním malého rozsahu, členové kolektivních orgánů právnické osoby, zaměstnanci činní na základě dohody o provedení práce, OSVČ). Podpůrčí doba u ošetřovného činí nejdéle 9 kalendářních dnů. U osamělého zaměstnance, který má v trvalé péči aspoň jedno dítě ve věku do 16 let, které neukončilo povinnou školní docházku, činí podpůrčí doba nejdéle 16 kalendářních dnů.

Vyrovňovací příspěvek v těhotenství a mateřství

Vyrovňovací příspěvek v těhotenství a mateřství náleží zaměstnankyni, která byla z důvodu těhotenství, mateřství nebo kojení převedena na jinou práci a z tohoto důvodu dosahuje bez svého zavinění nižšího příjmu než před převedením. Vyrovňovací příspěvek v těhotenství a mateřství se vyplácí těhotným zaměstnankyním za kalendářní dny, v nichž trvalo převedení na jinou práci, nejdéle do počátku 6. týdne před očekávaným dnem porodu; ve stanovených případech se vyplácí též matkám po porodu při převedení na jinou práci. Vyrovňovací příspěvek v těhotenství a mateřství se stanoví jako rozdíl mezi denním vyměřovacím základem zjištěným ke dni převedení zaměstnankyně na jinou práci a průměrem jejích započitatelných příjmů připadajícím na jeden kalendářní den v jednotlivých kalendářních měsících po tomto převedení. Vyrovňovací příspěvek v těhotenství a mateřství se vyplácí od vzniku sociální události.⁴¹

2.3. Péče o zdraví

Zdraví bývá definováno jako: *“nepřítomnost fyzické a duševní nemoci, jako stav dokonalé tělesné, duševní a sociální rovnováhy, pohody, která je výsledkem souladu ve vzájemné působení organismu a prostředí.”*⁴² Zdraví lze pojímat: *„v užším smyslu jako biologický stav člověka nebo v širším smyslu jako výsledek biologicky přijatelných podmínek a prostředí. Každý člověk by měl mít příležitost využít plně svého genetického potenciálu a prožít svůj život bez zbytečného utrpení a ve stavu nejúplnějšího fyzického, psychického a sociálního blaha. To předpokládá možnost fyzického a psychického vývoje bez jakýchkoliv překážek v podobě nedostatečné výživy nebo znečištěného prostředí s maximální ochranou před infekčními onemocněními.”*⁴³

Zdravotní politika je cílevědomá činnost státu zaměřená na ochranu a obnovu zdraví obyvatelstva. Můžeme ji charakterizovat dvěma aktivitami. Aktivity zaměřené k léčení a aktivity ve směru ochrany a podpory zdraví ve směru zamezení vzniku nemoci. První aktivita je samozřejmě nákladnější, protože řešíme již vzniklou událost a vynakládáme na ni velké peněžní prostředky (operace, léky, platy zdravotních sester,..) Druhá aktivita je levnější, i když ne úplně nejlevnější. Mluvíme zde o prevenci. Peníze

⁴¹ Srov. *Nemocenské a důchodové pojištění*, dostupné na www.mpsv.cz.

⁴² KOLIBOVÁ, H. *Sociální politika 1*. str. 99.

⁴³ Tamtéž

na prevenci také poskytuje stát. Můžeme sem zařadit preventivní prohlídky, osvětu školáků, ale i prevenci proti nemocem, kterou může každý člověk udělat sám sobě a zdarma. Zdraví by měla být jedna z nejvýše postavených hodnot. Vždyť zdraví máme jen jedno a podle toho bychom s ním měli zacházet. Zdravě žít, nekouřit, sportovat, to je ta nejlepší prevence.

Péči o zdraví můžeme pozorovat již v primitivních společnostech, kdy byla nemoc považována na přírodní jev. Předpokládalo se, že nemocný může být obětí božstev nebo hříčkou tajemných sil přírody, byl ponechán svému osudu, nebo na něm praktikovali různé rituály kouzelníci a šamani. Ve starověké semitské společnosti byl nemocný považován za viníka, který trpí za své hříchy. Podobně tomu bylo i ve starém Řecku. Nemoc mohla být léčena, ale pokud se neobjevovala žádná naděje na vyléčení, byl nemocný zavržen, často utracen. Křesťanství znamenalo zásadní obrat v chování k nemocnému. Učení o posmrtném životě přineslo jiný náhled na nemoc a utrpení, které začaly být považovány za ctnost, za prostředek mravní očisty. Podstatný je i start mravních příkazů náboženské charity navštěvovat trpící, ošetřovat je a zřizovat pro ně útulky. Náboženské příkazy chování ve vztahu i osobní hygieně měly racionální jádro. Renesance a vznik přírodních věd oživil zájem o lidské tělo a případné nemoci. Byl důležitý dobrý zdravotní stav poddaných, protože to bylo předpokladem k pracovní aktivitě. Osvícenský absolutismus vytvářel karantény v obraně před epidemiemi. Kapitalismus a ekonomický liberalismus přinesl zásadní změnu v pohledu na péči a zdraví. Byla zde zásada, že jen zdraví pracovník může vyrábět a užívat produkty. Protože největší prioritou se stal zisk, zdraví a zdravotní péče nabývaly jiné dimenze a zájem společnosti. Konec 19. a celé 20. století se stalo obdobím, kdy došlo k povinnému zavedení nemocenského a sociálního pojištění, které postupně zahrnovalo celé obyvatelstvo a formovalo všeobecný přístup k základní zdravotní péči s finanční podporou v dobách ekonomické tísně. Začal převládat názor, že každý člověk má právo na zdraví. V současnosti jsou nové technologie a vize sociálního státu motorem rozvíjející se a zdokonalující se péče společnosti o obyvatelstvo.⁴⁴

Pokud se otázkou zdraví budeme zabývat z hlediska nadnárodní spolupráce, musíme si položit otázku, jestli to má smysl, když každý stát má jinou zdravotní politiku. V některých zemích si pacient musí zaplatit veškerou zdravotní péči sám, jinde

⁴⁴ Srov. KOLIBOVÁ, H. *Sociální politika 1*. str. 100.

si hradí část, jinde neplatí nic, jen zdravotní pojištění. Financování zdravotní péče je velký výdaj z rozpočtu státu. Nalezení shody v reformě zdravotnictví je složité na národní úrovni natož v nadnárodní. Můžeme se podívat do nedaleké minulosti, kdy byla reforma zdravotnictví u nás v republice. Přesto existují oblasti, kde může být koordinační role Unie přínosem pro zvýšení efektivity celého systému. Jako například iniciativy spojené s realizací dalších politiky, jako je naplňování práva na volný pohyb osob. K usnadnění zdravotní péče při pobytu v zemích Evropské Unie slouží Evropský průkaz zdravotního pojištění. Tento průkaz velmi zjednodušuje identifikaci pacienta, který je řádně pojištěn a je tedy jistota, že jeho zdravotní pojišťovna skutečně uhradí platbu za poskytnutou zdravotní péči. Tyto průkazy v České republice platí od roku 2004. Z výše uvedeného názorně vyplývá, že v současné době existuje právo občana Evropské unie na ošetření v kterékoliv členské zemi za stejných podmínek, jako je poskytována občanům dané země. Dalším příkladem můžeme uvést vznik Evropského střediska pro prevenci a kontrolu nemocí se sídlem ve Stockholmu, které funguje od roku 2005. Hlavními úkoly střediska jsou epidemiologický dohled a vytvoření sítě specializovaných laboratoří, řízení systému včasného varování apod. Můžeme tedy konstatovat, že politika ochrany zdraví je doplňkovou politikou. Unie plně respektuje odpovědnost členských států za organizaci zdravotnictví a poskytování zdravotní péče a služeb a svou činnost vyvíjí především v oblastech spojených s fungováním pohybu osob a ochranou spotřebitele.⁴⁵

2.4. Zabezpečení v nezaměstnanosti

Definice nezaměstnanosti dle Mezinárodního úřadu práce v Ženevě považuje za nezaměstnaného pouze uchazeče o zaměstnání, který požádal o zprostředkování vhodného zaměstnání u úřadu práce.⁴⁶

Frikční – trvá převážně krátce a vzniká na základě výpovědi za účelem hledání nové práce (kvůli lepším platovým podmínkám, lepší dostupnosti,...)

Strukturální – vzniká na základě nesouladu mezi nabídkou určitého druhu (vyžadující určitou kvalifikaci, věk, pohlaví,..) a poptávkou. Důsledkem je pak vysoký počet volných pracovních míst a vysoký počet nezaměstnaných, který se však z výše uvedených důvodů nemohou o místo ucházet.

⁴⁵ Srov. KÖNIG, P. *Učebnice evropské integrace*. str. 259-261.

⁴⁶ Srov. MATOUŠEK, O. *Sociální práce v praxi*. str. 299.

Konjunkturální – je vyvolávána a následně i potlačována cyklickými změnami v hospodářských aktivitách v makroekonomickém měřítku. V domě makroekonomické krize je nezaměstnanost vyšší.

Sezónní – převážně krátkodobé trvání a způsobují ji výkyvy v nabídce práce spojené s ročními obdobími (zemědělství, práce v povrchovém lomu, turismus).⁴⁷

Zákon 435/2004 sb. O zaměstnanosti zahrnuje odstavec o aktivní politice zaměstnanosti: Aktivní politika zaměstnanosti je souhrn opatření směřujících k zajištění maximálně možné úrovně zaměstnanosti. Aktivní politika zaměstnanosti je financována z prostředků státního rozpočtu a hospodaření s těmito prostředky se řídí zvláštním právním předpisem. Z těchto prostředků lze rovněž přispívat na programy nebo opatření regionálního a celostátního charakteru a projekty zahraničních subjektů přispívající ke zvýšení zaměstnanosti a na ověřování nových nástrojů a opatření aktivní politiky zaměstnanosti. Příspěvky na aktivní politiku zaměstnanosti poskytované podle částí třetí a páté nelze zaměstnavateli poskytovat na stejný účel. Příspěvky nelze poskytnout organizačním složkám státu a státním příspěvkovým organizacím. Aktivní politiku zaměstnanosti zabezpečuje ministerstvo a Úřad práce; podle situace na trhu práce spolupracují při její realizaci s dalšími subjekty. Nástroje, jimiž je realizována aktivní politika zaměstnanosti, jsou zejména:

1) Rekvalifikace - Rekvalifikací se rozumí získání nové kvalifikace a zvýšení, rozšíření nebo prohloubení dosavadní kvalifikace, včetně jejího udržování nebo obnovování. Za rekvalifikaci se považuje i získání kvalifikace pro pracovní uplatnění fyzické osoby, která dosud žádnou kvalifikaci nezískala. Při určování obsahu a rozsahu rekvalifikace se vychází z dosavadní kvalifikace, zdravotního stavu, schopností a zkušeností fyzické osoby, která má být rekvalifikována formou získání nových teoretických znalostí a praktických dovedností v rámci dalšího profesního vzdělávání.

2) Investiční pobídky - Investiční pobídky jsou nástrojem aktivní politiky zaměstnanosti, kterým se u zaměstnavatele, kterému bylo vydáno rozhodnutí o příslibu investiční pobídky podle zvláštního právního předpisu, hmotně podporuje:

a) vytváření nových pracovních míst,

b) rekvalifikace nebo školení nových zaměstnanců.

Školením se pro účely investičních pobídek rozumí teoretické a praktické vzdělávání, získávání znalostí a dovedností pro pracovní zařazení zaměstnanců, které odpovídají

⁴⁷ Srov. MATOUŠEK, O. *Sociální práce v praxi*. str. 300-301.

požadavkům stanoveným zaměstnavatelem. Školení může být zajišťováno i zaměstnavatelem. Hmotná podpora na vytváření nových pracovních míst může být poskytnuta zaměstnavateli, který vytvoří nová pracovní místa v územní oblasti, ve které je průměrná míra nezaměstnanosti za 2 ukončená pololetí předcházející datu předložení záměru zaměstnavatele získat investiční pobídky nejméně o 50 % vyšší než průměrná míra nezaměstnanosti v České republice. Do celkového počtu nově vytvořených míst se zahrnují místa vytvářená ode dne předložení záměru získat investiční pobídky.

3) Veřejně prospěšné práce - Veřejně prospěšnými pracemi se rozumí časově omezené pracovní příležitosti spočívající zejména v údržbě veřejných prostranství, úklidu a údržbě veřejných budov a komunikací nebo jiných obdobných činnostech ve prospěch obcí nebo ve prospěch státních nebo jiných obecně prospěšných institucí, které vytváří zaměstnavatel nejdéle na 12 po sobě jdoucích kalendářních měsíců, a to i opakovaně, k pracovnímu umístění uchazečů o zaměstnání. Pracovní příležitosti jsou vytvářeny na základě dohody s Úřadem práce, který na ně může zaměstnavateli poskytnout příspěvek

4) Společensky účelná pracovní místa- Společensky účelnými pracovními místy se rozumí pracovní místa, která zaměstnavatel zřizuje nebo vyhrazuje na základě dohody s Úřadem práce a obsazuje je uchazeči o zaměstnání, kterým nelze zajistit pracovní uplatnění jiným způsobem. Společensky účelným pracovním místem je i pracovní místo, které zřídil po dohodě s Úřadem práce uchazeč o zaměstnání za účelem výkonu samostatné výdělečné činnosti. Na společensky účelná pracovní místa může Úřad práce poskytnout příspěvek. Má-li být zřízeno více než 5 pracovních míst, je úřad práce povinen vyžádat si vypracování odborného posudku.

5) Překlenovací příspěvek - Překlenovací příspěvek může Úřad práce na základě dohody poskytnout osobě samostatně výdělečně činné, která přestala být uchazečem o zaměstnání a které byl poskytnut příspěvek podle § 113 odst. 1. Překlenovací příspěvek se poskytuje na úhradu provozních nákladů, které vznikly a byly uhrazeny v období, na které je překlenovací příspěvek poskytnut. Překlenovací příspěvek se poskytuje nejdéle na dobu 5 měsíců. Měsíční výše příspěvku činí nejvýše 0,25násobku průměrné mzdy v národním hospodářství za první až třetí čtvrtletí kalendářního roku předcházejícího kalendářnímu roku, ve kterém byla uzavřena dohoda o překlenovacím příspěvku. O poskytnutí příspěvku lze požádat nejpozději do 30 kalendářních dnů ode dne uzavření dohody podle § 113 odst. 1. Vyšší průměrné mzdy za první až třetí čtvrtletí

předcházejícího kalendářního roku vyhlásí ministerstvo na základě údajů Českého statistického úřadu sdělením uveřejněným ve Sbírce zákonů.

6) Příspěvek na zapracování - Příspěvek na zapracování může Úřad práce poskytnout zaměstnavateli na základě s ním uzavřené dohody, pokud zaměstnavatel přijímá do pracovního poměru uchazeče o zaměstnání, kterému krajská pobočka Úřadu práce věnuje zvýšenou péči. Příspěvek se poskytuje na základě dohody mezi Úřadem práce a zaměstnavatelem. Příspěvek lze poskytovat maximálně po dobu 3 měsíců. Měsíční příspěvek na jednu fyzickou osobu, která zapracovává, může činit maximálně polovinu minimální mzdy.

7) Příspěvek při přechodu na nový podnikatelský program - Příspěvek při přechodu na nový podnikatelský program může Úřad práce poskytnout zaměstnavateli na základě s ním uzavřené dohody, pokud zaměstnavatel přechází na nový podnikatelský program a z tohoto důvodu nemůže zabezpečit pro své zaměstnance práci v rozsahu stanovené týdenní pracovní doby. Příspěvek lze poskytovat na částečnou úhradu náhrady mzdy, která zaměstnancům přísluší podle pracovněprávních předpisů. Příspěvek lze poskytovat maximálně po dobu 6 měsíců. Měsíční příspěvek na jednoho zaměstnance může činit nejvýše polovinu minimální mzdy.⁴⁸

Politika zaměstnanosti patří do koordinované politiky Evropské unie. Při vzniku evropského hospodářského společenství bylo prioritou vybudování společného trhu a v jeho rámci pak teprve trhu společných pracovních sil. V Římských smlouvách jsou zakotveny základní pilíře směřování sociální politiky. Zaměstnancům zaručují svobodu pohybu a byla zakázána jejich diskriminace z důvodu národnosti při odměňování a určování pracovních podmínek, dále rovní plat pro muže a ženy a zároveň se zabývají také politikou vzdělávání. Od roku 1989 jsou kroky ke snížení dlouhodobé nezaměstnanosti a k podpoře pracovní integrace mládeže finančně podporované z Evropského sociálního fondu.⁴⁹ Pod záštitou tohoto fondu jsou realizované mnohé projekty, v současné době se ze sociálního fondu hodně financují rekvalifikační kurzy.

Politika zaměstnanosti je jednou z oblastí, kde členské státy v rámci Unie koordinují své hospodářské politiky. Nástrojem vzájemné spolupráce členských států a Unie je koordinovaná strategie zaměstnanosti. Tato strategie má dopomoci k dosažení

⁴⁸ Srov. Zákon 435/2004 sb.

⁴⁹ Srov. BRDEK, M. *Trendy v evropské sociální politice*, str. 136-137.

cílů stanovených v článku 3 Smlouvy o Evropské unii.⁵⁰ „Unie vytváří vnitřní trh. Usiluje o udržitelný rozvoj Evropy, založený na vyváženém hospodářském růstu a na cenové stabilitě, vysoce konkurenceschopném sociálně tržním hospodářství směřujícím k plné zaměstnanosti a společenskému pokroku. Bojuje proti sociálnímu vyloučení a diskriminaci, podporuje sociální spravedlnost a ochranu, rovnost mužů a žen, mezigenerační solidaritu a ochranu práv dítěte. Podporuje hospodářskou sociální a územní soudržnost a solidaritu mezi členskými státy.“⁵¹ Jak tato Evropská strategie zaměstnanosti funguje v praxi můžeme vidět na čtyřech pilířích, se kterými členské státy koordinují v ročních cyklech. Na počátku roku Rada ministrů na návrh Evropské komise schválí směrnice zaměstnanosti, které obsahují konkrétní cíle. Následně každá země vypracuje svůj národní akční plán, kde popíše uvádění směrnic do praxe. Na tomto procesu by se mělo podílet co nejvíce zúčastněných (odborníci, zaměstnavatelé, místní a regionální orgány). V třetím pilíři Evropská komise a Rada společně posoudí každý národní akční plán a předloží prosincové Evropské radě zprávu. Evropská komise rovněž předloží doporučení na revizi směrnic pro následující rok. V určitých případech, může Evropská rada na návrh Evropské komise vydat pro vlády jednotlivých členských států konkrétní doporučení. Jinými slovy, může doporučit specifická opatření, která by měla napomoci ke splnění cílů jejich politik zaměstnanosti. Tímto způsobem je EU zapojena do politiky zaměstnanosti dvojím způsobem pomocí své vlastní politiky a podporu politik členských států.⁵² Pokud se nebudeme bavit jen o Evropské unii, ale o globalizaci jako takové uvádí Suša ve své knize nepříznivé důsledky, které se týkají tohoto tématu. Jako nepříznivé důsledky globalizace na společnost uvádí: 1. masivní strukturální nezaměstnanost 2. rostoucí nerovnost v distribuci výhod 3. rostoucí nestálost zaměstnání 4. úpadek a chudoba v životě lidí s nižší úrovní vzdělání a kvalifikace 5. rušení a omezování veřejných sociálních služeb a omezení státní podpory v sociální oblasti.⁵³

⁵⁰ Srov. PÍTROVÁ, L. *Když se řekne lisabonská*. str.113.

⁵¹ *Smlouva o Evropské unii*, čl. 3

⁵² Srov. *Evropská politika zaměstnanosti a sociální politika :politika pro občany*. str. 14.

⁵³ Srov. SUŠA, O. *Globalizace v sociálních souvislostech současnosti : diagnóza a analýza*. str. 180.

Tabulka č. 2: Porovnání míry nezaměstnanosti

rok	Měsíc	míra nezaměstnanosti v %
2003	prosinec	10,3
2004	prosinec	8,9
2012	Srpen	8,3

Zdroj: český statistický úřad⁵⁴

V tabulce č. 1 jsem porovnála míru nezaměstnanosti v letech 2003, 2004 a 2012, tedy rok před vstupem do EU, rok vstupu do EU a dnes. Můžeme názorně vidět, že míra nezaměstnanosti klesá.

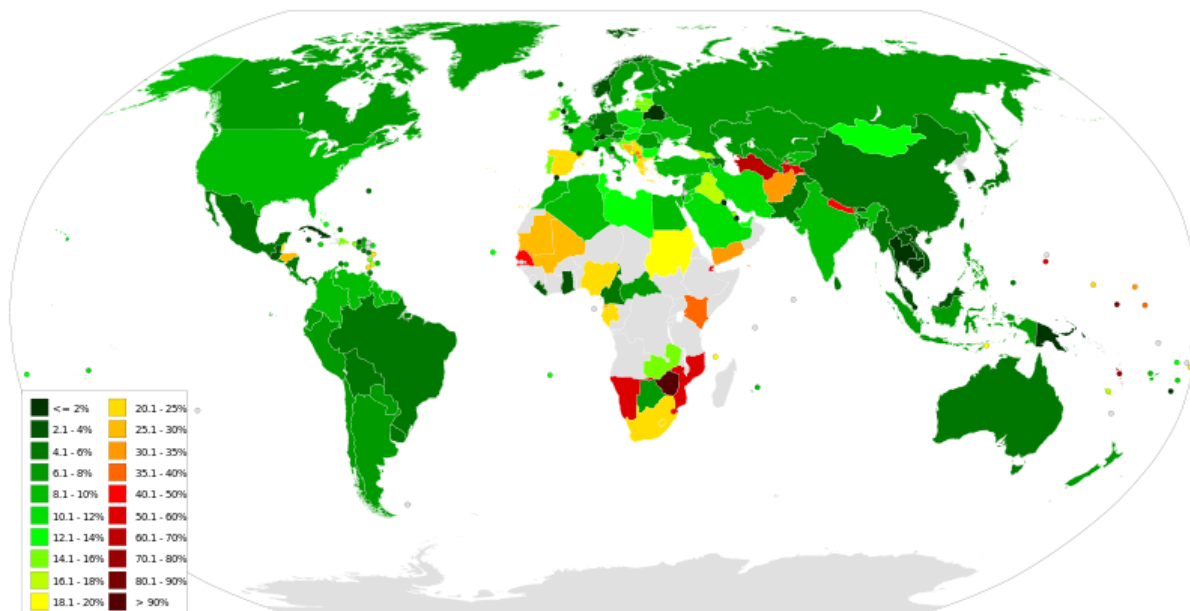
Tabulka č. 3: Porovnání míry nezaměstnanosti České republiky s celou EU

Česká republika	Evropská unie
7,3 %	9,9 %

Zdroj: český statistický úřad⁵⁵

V tabulce č. 2 jsem porovnála míru nezaměstnanosti za 1. čtvrtletí roku 2011 v České republice a celé Evropské unii. Je vidět, že procento v ČR je v porovnání nižší. Tento trend je dlouhodobý.

Pro zajímavost uvádím mapu míry nezaměstnanosti na celém světě.

Zdroj: wikipedie⁵⁶

⁵⁴ *Nezaměstnanost*, dostupná na www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/czam020111.doc.

⁵⁵ Tamtéž

⁵⁶ *Mapa světové nezaměstnanosti*, dostupná na <http://cs.wikipedia.org/wiki/Nezam%C4%9Bstnanost>.

2.6. Bydlení

„Bydlení jako proces uspokojování bytových potřeb lidí se někdy omylem nezařazuje mezi veřejné sociální služby, i když mezi ně nesporně patří, už jen tím, že značné veřejné výdaje na bydlení a regulace trhu bytů představují ve všech sociálních státech velmi citlivou oblast.“⁵⁷ Bydlení je základní lidskou potřebou. Bydlení potřebujeme pro vnitřní pocit bezpečí a jistoty. Je důležité vědět, že se máme kam vrátit. „Bydlení je řazeno k sociálním právům, které je nenárokové a nevymahatelné.“⁵⁸

Do oblasti bytové politiky Evropská unie nezasahuje. Je zde zachován princip subsidiarity, což znamená, že by EU do této problematiky zasahovala pouze tehdy, pokud by stanovených cílů dosahovala lépe prostřednictvím svých orgánů, než jednotlivé členské země. Toto ovšem neznamená, že by EU neovlivňovala sféru bydlení v členských zemích. Z průběhu integračního procesu je patrné, že vliv EU na sféru bydlení se zvyšuje, a to přímo i nepřímo. Česká republika patří k zemím, kde jsou výdaje na bydlení nejnižší.⁵⁹

„Princip a hlavní cíl bytové politiky státu spočívá zejména ve vytváření vhodného právního, institucionálního a fiskálního prostředí pro aktivity všech aktérů na trhu s byty. Stát by jednak neměl překážet ekonomickému fungování trhu s byty a zároveň musí činit podpůrné kroky zacílené na ty skupiny domácností, které se samy o své bydlení na trhu postarat nemohou.“⁶⁰

Standardní tržně orientovaná bytová politika nakládá s různými nástroji, kterými lze usilovat o naplňování celkové a finanční dostupnosti bydlení. Jsou to právní, finanční a ekonomické nástroje, které jsou využívány jak na straně nabídky, tak i poptávky a slouží ke sblížení cen bydlení na jedné straně a na straně druhé k disponibilním příjmům domácností. Za hlavní nástroje bytové politiky lze považovat různé programy na podporu výstavby sociálního bydlení a individuální subvence poskytované domácnostem pro zajištění jejich sociální potřebnosti. Dalšími neméně důležitými nástroji jsou podpora stavebního spoření občanů prostřednictvím státního příspěvku a úroková podpora u hypoték.⁶¹

⁵⁷ VEČEŘA, M. *Sociální stát : východiska a přístupy*. str. 97.

⁵⁸ KOLIBOVÁ, H. *Sociální politika 1*. str. 109.

⁵⁹ Srov. KOLIBOVÁ, H. *Sociální politika 1*. str. 110.

⁶⁰ Tamtéž, str. 111.

⁶¹ Srov. KOLIBOVÁ, H. *Sociální politika 1*. str. 109-115.

2.7. Vzdělávání

Vzdělávání je nejdůležitějším informačním a institucionálním předpokladem získávání sociálního postavení v moderních společnostech. Kolibová uvádí pracovní definici Kalouse: *“Vzdělávací politikou rozumíme principy, priority a metody rozhodování vztahující se k uplatňování společenského vlivu na vzdělání. Toto rozhodování zahrnuje strategické záměry vzdělávání, legislativní rámec činnosti vzdělávacích subjektů, způsob financování, vymezení vzdělávacích cílů a obsahů, stimulování činnosti vzdělávacích subjektů a způsob jejich kontroly.”*⁶²

Vzdělávací politika je součástí sociální politiky, protože vzdělání je prvkem sociálního a lidského rozvoje a je jedním z faktorů, který ovlivňuje sociální strukturu společnosti. Tuto myšlenku uvádí Krebs a přidává následující definování pojmu: *„Vzdělávací politikou státu rozumím souhrn nejrůznějších legislativních opatření, hlavní principy jejich koncipování, metody praktického řízení apod., které se pak projevují v rozhodování o vzdělávacích institucích, v přístupu ke vzdělání, v obsazích a cílech vzdělávání, ve způsobech financování atd. Vzdělávací politika působí jak na instituce školské, tak na instituce mimoškolské.”*⁶³

Cíle vzdělávací politiky se týkají požadavku zabezpečit rozvoj poznávací a duchovní kapacity populace, jejího poznatkového fondu a rozvoje morálně hodnotové orientace lidí.

Vzdělávání nelze chápat izolovaně vzhledem k tomu, že v životě každého jednotlivce i společnosti plní řadu funkcí:

Preventivní funkce: cíl prevence je obsažen v účelném korigování, hledání rovnovážné situace k zajištění osobnostního rozvoje. Jejím předmětem je formování člověka jako společenské bytosti.

Ekonomická funkce: vyplívá ze skutečnosti, že vzdělávání je kromě efektů ekonomického růstu důležitým výrobním faktorem. Invence lidského faktoru, schopnost a míra využití lidské kreativity je předpokladem výkonu složité práce, vyššího růstu produktivity práce, aplikací vědy a techniky v praxi. Vzdělání je tedy komponentem konkurenceschopnosti společnosti.

⁶² KOLIBOVÁ, H. *Sociální politika 1*. str. 84-85.

⁶³ KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. str. 416.

Sociokulturní funkce: je patrná v ovlivnění lidského potenciálu hodnotami vzdělání. Jde o respektování norem, hodnotového systému, modelu chování společnosti.⁶⁴

„Když se podíváme na obsah činnosti Unie, zjistíme, že se zaměřuje především na podporu výuky a šíření jazyků členských zemí, podporu akademického uznávání diplomů a započítávání doby studia v jiné členské zemi, podporu spolupráce mezi vzdělávacími institucemi různých členských zemí, podporu rozvoje výměny mládeže a pedagogických pracovníků (např. programy Socratec a Erasmus), podporu rozvoje dálkového vzdělávání a usnadňování adaptace na změny v průmyslu, zejména odborným vzděláváním a rekvalifikacemi (Leonardo da Vinci).“⁶⁵

Důležitou součástí systému vzdělávání, na které se podílí Evropská unie je takzvané celoživotní vzdělávání. Celoživotní vzdělávání je velmi důležité, protože v dnešní době jsou stále nové poznatky, postupy, techniky a my se musíme stále přizpůsobovat a být takovým poznatkům otevření. Celoživotní vzdělávání je podle mého názoru i určitá forma seberealizace. *„Současný koncept celoživotního učení znamená proces nepřetržitého vzdělávání po celý život. Zahrnuje všechny vzdělávací aktivity, které vedou ke zlepšování a zdokonalování znalostí, dovedností, zvyšování kvalifikace a osvojování nejnovějších poznatků po dobu celého života.“⁶⁶*

Rok 1996 byl Evropskou unií vyhlášen rokem celoživotního vzdělávání. V roce 2000 byl vypracován materiál Memorandum o celoživotním vzdělávání. Komise se zde snaží udělat strategii, která by měla strategii celoživotního vzdělávání uvést do praxe. Pro úspěšnou realizaci této strategie je důležité zaměřit se především na těchto šest oblastí. Získávání a obnovení základních dovedností, zvýšení investice do rozvoje lidských zdrojů, inovace ve výuce a vzdělávání, ocenění vzdělávání, nová role poradenských služeb, přiblížení vzdělávání k domovu. Memorandum také přináší ukázkou konkrétních projektů zavádění celoživotního vzdělávání do praxe.⁶⁷ Jako příklad z praxe mohu uvést svou zkušenost. Celoživotní vzdělávání je podle zákona součástí profese sociálního pracovníka a pracovníků v sociálních službách. Jako vedoucí pečovatelské služby jsem měla na starosti zajišťování různých školení v délce 24 hodin za rok. Školení se týkalo především zlepšování dovedností při práci s uživateli

⁶⁴ Srov. KOLIBOVÁ, H. *Sociální politika 1*. str. 88.

⁶⁵ KÖNIG, P. *Učebnice evropské integrace*. str. 262.

⁶⁶ KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. str. 419.

⁶⁷ Srov. tamtéž, str. 423-424.

(komunikace s agresivním uživatelem, techniky polohování), ale i školení bezpečnosti práce či interní školení standardů kvality práce.

3. Principy sociálního státu

Abychom si dokázali představit sociální stát, musíme si také nastínit principy sociální politiky díky níž sociální stát může být realizován. V předchozí kapitole jsme si ukázali, jak funguje sociální politika v praxi. Je zřejmé, že sociální politika vede k tomu, aby někoho ovlivňovala, proto musí fungovat určitá pravidla, v tomto případě principy. Mezi principy sociální politiky patří princip solidarity, subsidiarity, sociální spravedlnosti a v neposlední řadě princip participace.

V různých systematizacích katolické sociální nauky mezi rokem 1945 a II. Vatikánským koncilem byla tendence členit sociálně etickou systematiku triádou, kterou je personalita-solidarita-subsidiarita. Toto členění se ukázalo jako didakticky výhodné zejména se zřetelem k hlásání v katolickém prostředí, ale tuto triádu můžeme z dobrých důvodů použít i pro vědecký záměr systematiky pojednávání o principech.⁶⁸

3.1. Princip sociální spravedlnosti

„Sociální spravedlnost chápeme jako spravedlnost, jež vyplývá ze základní normy dobrého řádu odpovídajícího obecnému blahu.“⁶⁹

Tento princip je pro sociální politiku klíčový. Spravedlnost je všeobecně mezi lidmi považována za určitou hodnotu, cnost. *„Rozlišujeme spravedlnost v právním slova smyslu a spravedlnost sociální.“⁷⁰* Sociální spravedlnost můžeme charakterizovat dle Krebsa takto: *„Sociální spravedlnost lze vymezit pravidly, podle nichž jsou ve společnosti rozdělovány příjmy a bohatství, životní příležitosti a předpoklady mezi jednotlivé občany nebo sociální skupiny.“⁷¹* Krebs dále zmiňuje p. Macka a jeho zásady sociální spravedlnosti: *„Každému stejně, každému podle jeho zásluh, každému podle jeho potřeb.“⁷²* Podle něho mají tyto zásady v praxi něco do sebe. Pokud se zamyslíme nad pojmem sociální spravedlnost, každý si vybaví něco jiného. Jak jsem již výše uvedla, sociální spravedlnost je pro většinu lidí určitá hodnota, ale průzkumy prokázaly, že její vnímání záleží na situaci, ve které se člověk nachází. Tato situace v sobě skrývá dva protichůdné aspekty: stabilizační a destabilizační. Stabilizační aspekt je spojen s pozitivním hodnocením rozdílů a nerovností, destabilizační naopak. A

⁶⁸ Srov. ANZENBACHER, A. *Křesťanská sociální etika : úvod a principy*. str. 197-198.

⁶⁹ Tamtéž, str. 223.

⁷⁰ HALÁSKOVÁ, R. *Kapitoly ze sociální politiky*. str. 53.

⁷¹ KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. str. 28.

⁷² Tamtéž, str. 29.

pozitivním hodnocením sociální spravedlnosti se budete setkávat spíše u lidí, kteří míří k vyššímu sociálnímu postavení, například podnikatelé či vysokoškoláci. Kdežto nezaměstnaní, manuální dělníci či lidé na sociálních dávkách se budou přiklánět k hodnocení sociálních nerovností a rozdílů jako nespravedlivých. Proto na problematiku sociální spravedlnosti musíme nahlížet z více hledisek.⁷³

Teorii spravedlnosti se zabývají různé směry. Heywood uvádí spravedlnost z hlediska liberalismu, o kterém se hovoří jako o morálním soudu, který má souvislost s distribucí odměn a trestů. *„Liberální teorie spravedlnosti vychází z přesvědčení, že existují různé druhy rovnosti. Za prvé, z individualismu vyplývá požadavek zásadní, bytostné rovnosti. Na lidi se hledí tak, že se rodí „rovni“, a to v tom smyslu, že každý má svou morální hodnotu; tato idea je vtělena do pojmu přirozených čili lidských práv. Za druhé, ze zásadní rovnosti vyplývá víra ve formální rovnost, tedy teze, že jednotlivci by se měli těšit témuž formálnímu společenskému statutu, zejména co do distribuce a nároků. Liberálové se proto ostře staví proti všem společenským privilegiím či výhodám, které jedni mají a jiným jsou však upírány. Za třetí, liberálové sdílejí víru v rovnost příležitostí. Každý by měl mít ve společnosti stejnou šanci stoupat nebo klesat.“*⁷⁴ Rowls jako zástupce moderních liberálů uvádí: *„Spravedlnost je první ctností společenských institucí.“*⁷⁵ Z této definice vyplývá, že principy spravedlnosti by měli být prosazovány skrze stát. Souvislost mezi spravedlností a sociálním státem ukazuje Váňa na příkladu Rowlse a Nozicka: *„Nejvýznamnější částí Nozickovy koncepce pro pojetí spravedlnosti je jeho odmítnutí či minimalizace funkce sociálního státu, a naopak položení důrazu na prosazování vlivu trhu. Jeho představa o spravedlnosti se tedy úzce váže na koncepci ekonomického systému, o němž se domnívá, že platí universálně. Sociální stát, který je výsledkem Rawlsových spravedlivých předpokladů, chápe Nozick tudíž jako zdroj případných nemístných zásahů do individuálních práv jedince, které se ponejvíc projevují redistribucí statků. Takovou pozici může Nozick zastávat proto, jelikož jeho výchozím předpokladem je představa, že jedinci nejsou nositeli práv na základě výsledku hypotetické volby, jak to postuluje Rawls, ale jsou jim bytostně vlastní.“*⁷⁶

⁷³ Srov. KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. str. 32.

⁷⁴ HEYWOOD, A. *Politické ideologie*. Str. 48-49.

⁷⁵ RAWLS, J. *Teorie spravedlnosti*. str. 17.

⁷⁶ VÁNĚ, J. *Proměny spravedlnosti. Pokus o typologii*. str. 95.

3.1.1. Spravedlnost dle křesťanské sociální nauky

„Podle Hubera každá teorie spravedlnosti stojí před dvěma problémy: *V prvním problému jde o to definovat „vztah mezi spravedlností jako příslibem a možnostmi dějinného uskutečnění“*, v druhém jde o to *„odpovědět na otázku vztahu svobody a rovnosti“*.⁷⁷ Pokud se podíváme na první problém, křesťanská sociální etika má bezpochyby charakter velkého příslibu. Na jedné straně křesťan ví, že Boží království a jeho spravedlnost se nenaplní v tomto čase, ale že jsou příslibeny jako Boží dar na konci času. Proto nevěří, že lidé mohou vytvořit nějaké nové nebe nebo rovnou zemi v tomto eonu, ale počítá s tím, že nitrosvětská spravedlnost je vždycky roztříštěná. Na druhé straně je tento příslib zároveň relevantní pro přítomnost. Vyžaduje praxi, která usiluje o příchod Božího království a jeho spravedlnosti a angažuje se v tomto světě za vždy větší spravedlnost. Toto napětí poskytuje možnost, aby ani zaslíbenost spravedlnosti nebyla obětována přítomnosti, ani přítomná spravedlnost nějakému utopickému konceptu.⁷⁸

Pokud jde o druhý problém, jak definovat spravedlivou rovnováhu mezi svobodou a rovností, křesťanské sociální etice jde posledku o to, vyložit v teorii spravedlnosti přikázání lásky, na němž spočívá celý Zákon i Proroci, v podmínkách moderny. Na jedné straně při tom jde o uznání nedotknutelné svobody osoby, na druhé straně však také o to, že svoboda dosahuje svého naplnění jen v zaručení stejných svobod, že se tedy svoboda jednoho nestává nesvobodou druhého. Přikázání lásky motivuje rovnováhu mezi právy na svobodu, občanskými právy a sociálními právy jako různými aspekty lidsko-právního statutu osoby. A v této rovnováze se lze vyhnout obojímu: kolektivistickému pohlcení svobody hypertrofií rovnosti i nesolidární individualizací svobody, jejíž cenu nakonec zaplatí chudí.⁷⁹

S pojmem spravedlnosti v souvislosti se sociálním státem musíme zmínit i pojem obecného blaha. *„Obecné blaho společnosti – totiž souhrn podmínek společenského života, jejichž prostřednictvím mohou lidé snáze dosáhnout své dokonalosti, záleží především v zachování práv a povinností lidské osoby.“*⁸⁰ Z této definice vyplývá, že obsahuje jak hodnotový rozměr, tak rovněž institucionální aspekt, jímž je především legitimován, zavazován, ale i omezován stát. Stát je zde od toho, aby sloužil obecnému blahu, především slabým, kteří nedisponují žádným pracovním

⁷⁷ ANZENBACHER, A. *Křesťanská sociální etika : úvod a principy*. str. 226.

⁷⁸ Srov. ANZENBACHER, A. *Křesťanská sociální etika : úvod a principy*. str. 226.

⁷⁹ Tamtéž

⁸⁰ OCKENFELS, W. *Katolická sociální nauka*. str. 67.

potencionálem, a tudíž jej nemohou státu ani odpírat. Zatím co svazy, organizace, skupiny se zasazují především za své členy, může se stát dovolávat blaha pro všechny. Slouží obecnému blahu tím, že přijímá organizační opatření a vytváří právní podmínky řádu, za nichž mohou všichni jednotlivci i skupiny pokojně uskutečňovat své hodnoty a dojít svého práva. Ani v hospodářském systému, který má stát vybudovat, nejde jen o nějaké spravedlivé rozdělování zboží a služeb. To, co se má rozdělit, se také musí nejprve vyrobit a tento princip se týká i sociálních dávek ve prospěch slabších, které předpokládají ochotu k větší výkonnosti silnějších.⁸¹

3.2. Princip solidarity

Na začátek uvedu kapitolu z etiky solidarity, která podle mého názoru solidaritu velmi dobře vykresluje. Autor Jozef Tischner se zabývá problematikou rodiny v Polsku. Zamýšlí se nad otázkou: co zanechávají rodiče svým dětem. Je lepší zanechat jim majetek nebo hodnoty? Rodiče by měli žít svůj život tak, aby jejich děti měli život snažší, ale ne po stránce majetkové. Lidé by se měli podílet na společnosti, být aktivní a bojovat za svoje hodnoty. Být rodičem neznamená jen dát dítěti život, ale také být nositelem rodinné důstojnosti. Máme se chovat, tak aby se naše děti nemusely stydět za to, co jsme v životě udělali a za čím jsme si stáli. Je lepší žít v blahobytu s pocitem hanby, nebo s hrdostí z dobře vykonané práce, ale bez luxusu. Toto rozhodnutí mělo hodně mladých rodin, a kupodivu se většinou rozhodly pro druhou variantu. Zároveň se potýkají před nalezení střední cesty jak skloubit čas věnovaný vlasti a čas, který věnujeme vlastní rodině.

V době krize se pocit národní odpovědnosti zvyšuje. Idea národa dostává konkrétní podobu. Stává se očividnou prostá vazba: osud rodiny je spojen s osudem jiné rodiny a osud rodin je osudem celého národa. Pociťujeme odpovědnost za národ je výrazem rodinného uvědomění. Dítě každé rodiny, je dítě všech. Odpovědnost tohoto druhu má obranný charakter. Lidé si uvědomují, že musí hájit ohrožené hodnoty. Např. nezabiješ = dej dítěti najíst. Čím závažnější hodnoty jsou ohroženy, tím všeobecnější a ostřejší jsou protesty, a o to silnější je uvědomění protestujícího společenství. Toto uvědomění se stírá a ztrácí, když vstoupí osobní zájmy a individuální hodnoty. V naší době se

⁸¹ Srov. tamtéž. str. 68-69.

obranné vědomí spojovalo nejčastěji se třemi hodnotami: s právem na spravedlivou mzdu, s právem na svobodu a právem na náboženskou svobodu. Věc spravedlnosti se projevovala s obranou před vykořisťováním práce. Věc svobody se projevovala jako obrana práva shromažďování a svobody projevu. Obrana náboženské naděje jako o snahu svobody náboženské praxe v životě, která odpovídá náboženskému svědomí. Ve jménu těchto hodnot někdy rodiče zapomínali na naléhavé rodinné povinnosti. Dělali to proto, aby napravili vlast a by se mohli s čistým svědomím podívat svým dětem do očí. Rodiče takto odcházeli hromadně, protože byla ohrožena práva všech. V těchto dnech nebyl nikdo, kdo by byl schopen zastoupit u dětí roli jejich rodičů. Zde je vidět konkrétní povinnost rodičů: vydávat svědectví. Rodiče by si měli uvědomit, že ten kdo bojuje na veřejnosti za určité hodnoty, musí tyto hodnoty uskutečňovat nejprve v rodině. Kdo vystupuje ve jménu ochrany lidského práva na svobodu, nemůže přeci obelhávat své nejbližší. V první řadě si musíme uvědomit, že děti vyrůstají způsobem, který odpovídá svědectvím, které jim dáváme. Když bojujeme proti zloději a sami krademe, nevydáváme svědectví. Pocit dvojí povinnosti – vůči národu a rodině není nejlehčí. Hlavní problém je v tom, že nejen já, ale i ostatní musí přinést oběti. Mohu nutit druhé k tomu, aby se na takové oběti podíleli? A zemře-li otec, kdo pak dá dětem najíst? Všichni by měli znát hodnoty, o které jde, a tak chápat význam oběti. Musíme mluvit, vysvětlovat a hlavně umět naslouchat. Tímto rozšiřujeme společenskou představivost. Lidé se musí, již od dětství učit žít ve společenství. Jeden nese břemeno druhého a tak naplníte Boží zákon. Člověk se narodil jako bytost společenská. Za svědectví a porozumění vychází étos rodiny. V každé rodině se projevuje charakteristickým citem pro hodnoty a ochotou ke vzájemné pomoci. Tento étos se dědí z generace na generaci. Jsou to silné základy společnosti.⁸²

Důležité u tohoto principu je harmonická spolupráce mezi lidmi, uvědomění si, že jsme lidé sociální. Jsme zvyklí žít ve společnosti a na základě toho jsme jeden na druhém závislí. V dnešní době se sociální solidarita realizuje především pomocí redistribuční a transférové politiky státu. Velmi významný je i podíl solidarity jedinců, skupin, spolků apod. Často se tak děje pouze na základě filantropie a tedy mimo státní redistribuční mechanismus. Všeobecně se má za to, že sociální solidarita představuje neodmyslitelný myšlenkový atribut sociální politiky a tak, jak je v moderním světě

⁸² Srov. TISCHNER, J. *Etika solidarity*. str. 68-70.

chápana. Nejen jako vzájemné porozumění a pomoc, ale i jako vzájemná odpovědnost.⁸³

„Na sociální solidaritu můžeme nahlížet z různých hledisek. Z hlediska toho, kdo solidaritu organizuje můžeme hovořit o solidaritě:

mezinárodní – světové organizace jako WHO

celostátní – celospolečenská solidarita organizovaná státem

místní či regionální – v rámci užších sociálních skupin (církvi, charit,..)

jednotlivců a rodin – vnitrorodinná solidarita“⁸⁴

Na pojem se podíváme i ze strany filozofů. „*Tradiční filozofické vyjádření toho, co myslíme „sociální solidaritou“ je, že to je něco uvnitř každého z nás – naše bytostné lidství – co rezonuje přítomností stejné věci v druhých lidech.*“⁸⁵ Existují i filozofové, kteří popírají, že taková složka existuje. Mají odpor k představám, že je něco přirozené. Z takových postojů vyplývá, že koho považujeme za slušného člověka je relativní vzhledem k historickým okolnostem, je to záležitost přechodné dohody o tom, jaké postoje jsou normální a jaké jednání je, či není spravedlivé. Rorty se odvolává na rozbor morálních závazků pomocí „intencí – my“ Wilfrida Sellarse. Jeho analýza považuje za základní vysvětlující představu v této oblasti být „jeden z nás“. Autor tvrdí, že síla „my“ je obvykle kontrastivní v tom smyslu, že je v protikladu k „oni“, které je složeno z lidí – z lidí toho špatného druhu. Podle Kanta bychom k někomu neměli cítit závazek proto, že je také Miláňan nebo Američan, ale protože to je rozumná bytost. Rorty nabízí názor, že existuje něco jako morální pokrok a že skutečně směřuje k větší lidské solidaritě. Tuto solidaritu však nepovažuje za jádro já, za esenci člověka ve všech lidech. Pokládá ji spíše za schopnost pohlížet na tradiční rozdíly jako na stále méně podstatné ve srovnání s podobnostmi, které se týkají bolesti a ponížení – za schopnost počítat lidi, kteří se od nás v mnohém liší k „nám“.⁸⁶

Nell-Breuning správně zdůrazňuje: „*že princip solidarity jako normativní sociální princip je primárně právní princip. Nejde tedy přímo o emocionální soudržnost nebo dobročinné milosrdenství, ať jsou na jiné rovině jakkoli důležité. Jde naopak o povinnosti, jež vyplývají z právních nároků, a proto jsou závazné ze spravedlnosti. Tak například základní sociální zajištění občanů, garantované sociálním státem, není*

⁸³ Srov. KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. str. 33.

⁸⁴ HALÁSKOVÁ, R. *Kapitoly ze sociální politiky*. str. 55.

⁸⁵ RORTY, R. *Nahodilost, ironie a solidarita*. str. 209.

⁸⁶ Srov. Tamtéž, str. 210-217.

*nepovinnou, dobročinnou pomocí společnosti sociálně slabým, nýbrž plnění právní povinnosti společnosti, která vyplývá z lidsko-právního vztahu uznávání.*⁸⁷

3.2.1. Solidarita dle křesťanské sociální nauky

*Solidarita je jednou ze základních zásad křesťanského pojetí společenského a politického řádu. Lev XIII. ji několikrát uvádí pod jménem "přátelství"; tento výraz nalézáme již v řecké filozofii. Pius XI. ji označoval neméně významným pojmem "sociální láska", Pavel VI. rozšířil tento pojem o dnešní mnohostranné dimenze sociální otázky a hovořil o "civilizaci lásky"*⁸⁸

Jan Pavel II definuje sociální solidaritu takto: *„Je to pevná a trvalá oddanost usilovat o obecné blaho neboli dobro všech a jednoho každého, protože všichni jsme odpovědní za všechny.*⁸⁸

Princip solidarity vychází z příkazu lásky k bližnímu a z toho, že máme nést břemena jeden druhého. Tento princip je známý například u Sv. Jana křtitele, který lidem kladl na srdce: *„Kdo má dvoje oblečení, dej tomu, kdo nemá žádné, a do má co k jídlu, udělej to také tak.*⁸⁹

Sociální nauka církve se dívá na princip sociální solidarity způsobem, *„každý člověk je spoluodpovědný za blaho ostatních a naopak. Sociální solidarita upravuje vzájemný poměr mezi jednotlivými členy společnosti.*⁹⁰ Solidární chování umožňuje mít společné cíle, hodnoty a zájmy, které mohou být uskutečňovány pouze ve společenství. Solidarita musí vycházet z nás a směřovat ke spokojenosti všech ostatních. Směřovat k obecnému blahu. Pokud můžeme říci, že je solidarita zakódovaná do bytí člověka, pak se vztahuje v zásadě na všechny lidi, nezávisle na jejich původu, sociální třídě, rase či národnosti. Solidaritě se člověk nejlépe naučí v rodině, tedy ve společenství, které je dané od přírody.⁹¹

Kromě rodiny plní i jiné společenské mezi skupiny významné úlohy a aktivizují specifické sítě solidarity. Člověk žije v mnohotvárných mezilidských vztazích, z nichž vyrůstá "subjektivita společnosti". Jedinec je dnes často drcen mezi dvěma póly, státem a trhem. Velmi často vzniká dojem, že člověk existuje jen jako výrobce a spotřebitel

⁸⁷ ANZENBACHER, A. *Křesťanská sociální etika : úvod a principy*. str. 199.

⁸⁸ Tamtéž. str. 197.

⁸⁹ MARTINEK, C. *Cesta k solidaritě*. str. 151.

⁹⁰ OCKENFELS, W. *Katolická sociální nauka*. str. 64

⁹¹ Srov. Tamtéž, str. 64-65

zboží nebo jako objekt státní správy. Dnes se zapomíná na to, že cílem lidského soužití není trh ani stát. Člověk je především bytostí, která hledá pravdu, snaží se podle ní žít a odhalovat její tajemství v trvalém dialogu, který zahrnuje i minulé a budoucí generace. Proto musíme myslet na budoucnost a ne jen žít přítomností.⁹²

V encyklice *Sollicitudo rei socialis* je také věnován prostor otázce solidarity. „*Projevy solidarity uvnitř každého společenství jsou účinné tenkrát, jestliže se jeho členové navzájem uznávají jako osoby. Ti, kdo více znamenají, protože mají k dispozici více prostředků a služeb, se musí cítit ochránci slabších a musí být ochotni dělit se s nimi o to, co mají. Slabší pak se v témže duchu solidarity nemají chovat ani čistě pasivně, ani destruktivně vůči společenskému řádu, ale i když se domáhají svých spravedlivých práv, ať to i oni činí k dobru všech. Střední vrstvy nesmějí zas sobecky přet na svých vlastních zájmech, ale musí dbát i zájmů druhých.*“⁹³

I když sociální princip je hlavně právní princip, který eticky směřuje k formování institucionální oblasti, přece bytostně souvisí se sociální láskou. Proto bude křesťanská sociální etika zdůrazňovat, že kulturu srdce je nutno pokládat za podstatnou součást sociálního řádu.⁹⁴

3.2.2. Krize solidarity

Jeden ze znaků krize solidarity, který zároveň souvisí s krizí sociálního státu je individualismus. Suša uvádí, že tato problematika se týká modernizačních procesů, jímž je rozklad společenství a solidárních vztahů mezi lidmi. V procesech modernizace dochází k nahrazení tradičních vazeb a solidarit moderními vztahy (trhu) a moderními solidaritami (nukleární rodina, odbory a jiné).⁹⁵ S tím souhlasí i sociální nauky. Lidé ztrácí cit pro lásku k bližnímu a zajímají se především o svůj vlastní prospěch. V encyklice *Centesimus annus* se píše, „že k překonání dnes rozšířeného individualistického způsobu myšlení je třeba konkrétní snahy o solidaritu a lásku, která začíná v rodině oporou, kterou si manželé poskytují navzájem, a pak vzájemnou péčí generací.“⁹⁶ Je proto důležité, aby sociální politika podporovala rodinu a vztahy mezi generacemi.

⁹² JAN PAVEL II., *Centesimus Annus*. čl. 49.

⁹³ JAN PAVEL II., *Sollicitudo rei socialis*. Čl. 39

⁹⁴ Srov. ANZENBACHER, A. *Křesťanská sociální etika : úvod a principy*. str. 201.

⁹⁵ Srov. SUŠA, O, *Globalizace v sociálních souvislostech současnosti*, str. 183-184.

⁹⁶ JAN PAVEL II., *Centesimus Annus* čl. 49.

Podle Spiekera není princip solidarity chápán správně v případě, že by přikazoval stálé zvyšování sociálních dávek. Stejně jako autor encykliky *Centesimus annus* Jan Pavel II. uvádí, že stát musí být solidární s rodinami, které výchovou dětí zajišťují určitou generační smlouvu. Podle něj vzhledem k demografickým změnám, a to je stárnutí populace, je nutné být solidární s budoucími generacemi z důvodu udržení stability sociálního státu. Spieker říká, že „*sociální politika, která uplatňuje sociální spravedlnost teprve při vyplácení dávek, a ne už při shromažďování prostředků, podkopává ochotu k výkonnosti a solidaritu.*“⁹⁷

Krizí solidarity se zabývá i Keller. Uvádí, že s rozvojem modernity jsou primární formy solidarity postupně rozkládány. Podobně jako Spieker se i Keller domnívá, že tak, jako je ohrožena solidarita mezi rodinami s dětmi a bezdětnými páry, je ohrožena také solidarita mezigenerační. Hlavní problém vidí v tom, že dnešní generace ekonomicky aktivních platí ve většině vyspělých zemí na penzijní zajištění nejvíce za celou historii sociálního pojištění. Generace dnešních seniorů zase pobírá nejvyšší důchody v historii. Vzhledem k demografickému vývoji a prognózám ti, kdo na dnešní důchodce platí, budou mít peníze výrazně nižší. Podobná souvislost je mezi zdravými a nemocnými, rodinami s dětmi a bezdětnými. Ekonomicky aktivní generace financuje systém zdravotnictví, ze kterého mnohonásobně více čerpá starší generace, která do tohoto systému již nepřispívá.⁹⁸

Keller cituje Andrého Gorze, který se domnívá, že „*peněžní přerozdělování, systémy sociálního zajištění, povinného pojištění, ochrany apod. více či méně úspěšně nahrazovaly mizející solidaritu a slábnoucí sociální vazby. Nevytvářely však solidaritu novou. Stát redistribuoval málo průhledným a nepřímým způsobem část sociálně produkovaného bohatství, aniž by se přitom vytvářely jakékoliv vazby solidarity mezi jednotlivci, vrstvami a třídami. Občané totiž nebyli aktivními subjekty, ale pouze objekty v kategoriích plátců pojištění, daňových poplatníků a adresátů dávek.*“⁹⁹ Z této definice vyplývá, že sociální stát svým fungováním solidaritu jako takovou velmi ohrožuje.

Keller soudí, že pokles solidarity, jak už meziosobní, tak meziskupinové představuje jeden z nejvýznamnějších příznaků krize sociálního státu. Modernizace

⁹⁷ SPIEKER, M. *Sociální stát a jeho krize*. str. 64.

⁹⁸ Srov. KELLER, J. *Soumrak sociálního státu*. str. 93-94.

⁹⁹ Tamtéž, str. 94.

sociálního státu v sobě bohužel nenese žádné řešení této otázky, proto by otázka solidarity měla být v politickém spektru více probírána.¹⁰⁰

3.3. Princip subsidiarity

Tento princip je chápán jako: „*princip spojující osobní odpovědnost se solidaritou*“¹⁰¹ Subsidiarita vychází z toho, že každý člověk má určité vlastnosti, schopnosti, vůli a dispozice, které je povinen v mravním slova smyslu využívat k prospěchu svému a svých bližních. Přitom tyto vlastnosti musí být společností chráněny a rozvíjeny. Je mravné a žádoucí, aby každý jedinec pomohl nejprve sám sobě, než začne hledat pomoc u druhých. V souvislosti se sociálním státem je důležité zmínit, že zastánci silného sociálního státu jsou proti tomuto principu, protože narušuje princip solidarity. Jinak řečeno, pokud se lidé budou řídit principem subsidiarity slábně silná vazba občana na stát.¹⁰²

Věcně tento princip odkazuje na Aristotelovu kritiku Platónova ideálního státu. Aristoteles zde kritizuje hlavně tendenci stát příliš sjednocovat, protože stát je přece svou povahou mnohost. Anzenbacher cituje Aristotela: „*Ještě jinak se ukazuje, že není dobré usilovat o příliš velkou jednotnost státu. Domácnost je více soběstačná než jednotlivec, stát více než domácnost. Stát se stane skutečně státem teprve potom, až se společenství obyvatelů stane soběstačným. Je-li tedy více žádoucí větší soběstačnost, je více žádoucí také menší jednotnost.*“¹⁰³

Tento princip reguluje oprávněnost sociálního jednání tím způsobem, že dává přednost vlastní iniciativě. Princip subsidiarity funguje pouze tehdy, když má co dělat s dospělými a zodpovědnými osobami, ochotnými pomoci. Velké množství státních institucí, které v dnešní době fungují, utlumují vůli člověka, aby si pomohl sám nebo se spojil k solidární pomoci s jinými. Kritická funkce principu subsidiarity spočívá v tom, aby se ptala, jak velkou pomoc je třeba opravdu poskytnout. Praktická obtíž při aplikaci tohoto principu je v tom, že si vyšší instance většinou přivlastňují výhradní pravomoci a také plnou moc rozhodovat o tom, kdo je k řízení té které otázky oprávněn. Kdo by rád předával své pravomoci nižším složkám, když je s tím spojena ztráta moci.¹⁰⁴

¹⁰⁰ Srov. tamtéž, str. 96.

¹⁰¹ KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. str. 34.

¹⁰² Srov. tamtéž, str. 35.

¹⁰³ ANZENBACHER, A. *Křesťanská sociální etika : úvod a principy*. str. 213.

¹⁰⁴ Srov. OCKENFELS, W. *Katolická sociální nauka*. str. 66-67.

Po seznámení s tímto principem se podíváme na subsidiární sociální stát popisovaný Spiekerem. Tento stát vychází z požadavku obecného blaha. Skrývá však mnoho rizik. Dávky poskytované subsidiárním sociálním státem musí pro pozorovatele znamenat pomoc k svépomoci. Stát má podporovat naši snahu po vlastní odpovědnosti, ale zároveň nesmí ochromit ochotu pracovat těch, kteří tyto dávky financují. Z tohoto hlediska je hlavním cílem zajistit individuální svobodu.¹⁰⁵

4.3.1. Subsidiarita dle křesťanského učení církve

Benedikt XVI. uvádí všeobecné pravidlo, které bychom měli mít všichni neustále na paměti. A to, že princip subsidiarity je potřeba udržovat ve vzájemném spojení s principem solidarity. Subsidiarita bez solidarity upadá do sociálního partikularismu a solidarita bez subsidiarity sklouzává do paternalistického sociálního systému, který ponižuje toho, kdo je v nouzi¹⁰⁶

Definici tohoto principu podal Pius XI. v encyklice *Quadragesimo anno*: *“To, co mohou jednotliví lidé provést z vlastní iniciativy a svým vlastním přičiněním, to se jim nemá brát z rukou a přenášet na společnost. Stejně tak je proti spravedlnosti, když se převádí na větší a vyšší společenství to, co mohou vykonat a dobře provést společenství menší a nižší. To má pak za následek těžké poškození a rozvrat sociálního řádu. Neboť každý společenský zásah svým působením a přirozenou povahou má přinášet pomoc údům těla společnosti, rozhodně je nemá ničit a strhávat jejich funkci na sebe.”*¹⁰⁷

V encyklice *Quadragesimo anno* nalezneme významnou myšlenku. *„Na jedné straně má princip subsidiarity po stránce morální status principu spravedlnosti. Jeho porušení je proti spravedlnosti. Neoprávněné překročení kompetence, jehož se dopouští sociální sféra vůči osobě, porušuje postavení osoby jako subjektu přímo. Překročení kompetence uvnitř sociální sféry na úkor nižších sociálních jednotek porušuje postavení osoby jako subjektu nepřímo, protože menší, osobě bližší sociální jednotky jsou více participativní než větší jednotky. Dávají osobám větší prostor pro sebeurčování a spolurozhodování. Na druhé straně encyklika chápe princip subsidiarity také jako radu chytrosti. Porušení principu má za následek těžké poškození a rozvrat sociálního řádu.”*¹⁰⁸

¹⁰⁵ Srov. SPIEKER, M. *Sociální stát a jeho krize*. str. 29.

¹⁰⁶ Srov. BENEDIKT XVI., *Caritas in veritate* čl. 58.

¹⁰⁷ PIUS XI., *Quadragesimo anno* čl. 79.

¹⁰⁸ PIUS XI., *Quadragesimo anno* čl. 79

4.3.1. Krize subsidiarity

Princip subsidiarity je velmi důležitý a efektivní pro celou společnost. Jeho udržitelnost je ale velmi náročná, protože v současné době jsou lidé zvyklí, že se o ně postará stát.¹⁰⁹ Tento princip je založen na předpokladu, že zdar lidského života není závislý na systému sociálních dávek, ale na ochotě a schopnosti každého převzít iniciativu, podstoupit námahu a odvést určitou práci. Princip subsidiarity je klíčem k tomu, aby sociální stát fungoval, tak jak má a nestal se z něj jen nesociální zaopatřovací stát, který by zničil sám sebe.¹¹⁰

Stejně jako u principu solidarity je zde podle Ockenfese velmi důležitá podpora rodiny, která představuje základní stavební prvek sociální sítě. Subsidiární sociální politika začíná u individuální svépomoci, kdy si člověk vše potřebné obstará sám svépomocí. Následně pak pokračuje v dobrovolné solidaritě založené na vzájemnosti, až v případě prokazatelné potřeby nastupuje pomoc ze strany státu. Sociální pomoc, která subsidiárně nestaví na svépomoci, vytváří v budoucnu závislost. Na tomto základě uvádí Ockenfels nezbytnost návratu k primární sociální síti, tedy rodině. Posílit ji, a tím odlehčit sociálnímu státu. Nesmí se zapomínat, že rodinná politika představuje primární a základní formu sociální politiky. Na základě principu subsidiarity a rodinné politiky by se měl budovat i nový sociální stát.¹¹¹

3.4. Princip participace

Základní myšlenkou participace je, že lidé, jejichž život je ovlivňován určitými opatřeními a rozhodnutími, musí mít také možnost účastnit se procesu, který vede k jejich přijímání a realizaci. V podstatě jde o to, aby se člověk mohl podílet na tom, co ovlivňuje jeho život. Naplňování principu participace je postupným, dlouhodobějším procesem, který lze nazvat jako přechod od člověka, jako převážně objektu sociální politiky, k člověku plnoprávnému, odpovědnému a respektovanému subjektu. Člověk přestane být pasivním příjemcem sociálně politických opatření, ale sám se na jejich

¹⁰⁹ Srov. MARTINEK, C. *Cesta k solidaritě*. str. 155.

¹¹⁰ Srov. SPIEKER, M. *Sociální stát a jeho krize*. str. 65.

¹¹¹ Srov. OCKENFELS, W. *Sociální politika na základě křesťanského obrazu člověka*. Dostupné na [www:http://www.obcinst.cz/cs/SOCIALNI-POLITIKA-NA-ZAKLADE-KRESTANSKEHOOBRAZU-CLOVEKA-c799](http://www.obcinst.cz/cs/SOCIALNI-POLITIKA-NA-ZAKLADE-KRESTANSKEHOOBRAZU-CLOVEKA-c799).

tvorbě podílí a spolurozhoduje o jejich realizaci. To ovšem předpokládá, že jedinci jsou vzdělaní a dobře informovaní. Uvědomují si svá práva a zároveň zodpovědnost.¹¹²

Fromm uvádí, že: „základním předpokladem existence demokracie ve společnosti je vytvoření podmínek pro účast občanů na přijímání a realizaci opatření a rozhodnutí, které ovlivňují jejich život. To umožňuje občanům prosazovat své zájmy a cíle. Možnost participace občanů na tvorbě a realizaci sociální politiky vede k větší možnosti ztotožnění se, k přijetí systému sociální politiky, což se pak výrazně promítá do účinnosti sociálních opatření. Moderní společnost vyžaduje aktivitu občanů, uvědomujících si zodpovědnost za další společenský vývoj. Participační demokracie se staví do protikladu k manipulaci v rámci konzumní masové společnosti.“¹¹³

¹¹² Srov. KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. str. 36.

¹¹³ FROMM, E. *Definice participace*, dostupné na <http://socialniprace.blog.cz/0911/princip-socialni-solidarity-subsdariarity-participace>.

4. Sociální stát v dnešní době dle Spiekera

Po seznámení se základními principy sociálního státu se můžeme podívat na sociální stát v dnešní době. Sociální stát má své příznivce, ale samozřejmě i své odpůrce. Každý model moderního sociálního státu by měl být postaven na výše uvedených principech. Principy jsou různým způsobem podporovány, vyvraceny nebo nahrazovány. Podle Spiekera můžeme názory a hlasy na podobu moderního sociálního státu zjednodušeně rozdělit na následující čtyři stanoviska: minimální stát, sociální stát zaměřený na suverenitu, emancipační stát, stát zaměřený na subsidiaritu. V těchto stanoviscích jsou vidět kořeny jednotlivých typologií uvedených v první kapitole.

4.1. Minimální stát

Toto stanovisko považuje sociální stát za zásadně neschopný legitimacy. Sociální stát je zde pokládán za stát, který ničí otevřenou společnost a svobodu jednotlivých občanů. Stát požaduje, aby mohl zasahovat do společnosti kvůli sociální spravedlnosti či distributivní spravedlnosti. Distributivní spravedlnost je zde považována na ideologii vojenské organizace, protože je zde každý posuzován podle toho, kolik splnil zadaných úkolů v daných podmínkách podle názorů představených. V tomto státě si člověk nemůže svobodně vybrat povolání. Sociální spravedlnost je zde fata morgana. Stát se pokládá za makléře společnosti a jeho úkoly spočívají v prosazování smluv a ochraně individua před násilím a krádežemi. Robert Nozick redukuje stát nejen na roli nočního hlídače, ale požaduje i od něho odškodnění těch lidí, kteří jsou nějakým způsobem poškozeni zákazem své činnosti. Legitimní podle něho může být pouze minimální stát, který skončí s distributivní spravedlností a bude dbát na zásadu odškodnění. Nozick a von Hayek si zde pokládají otázku: Jaké pojetí člověka je základem filosofie státu, pro kterou je každý sociální stát zárodkem totalitního státu? Jejich pojetí člověka je pojetí radikálního individualismu. Každá osoba je redukována na svou individualitu, tato individuální svoboda je pokládána za nejvyšší hodnotu a také poslední politický cíl, proto nemá nikdo právo tuto individualitu krást. Můžeme tedy říci, že koncept minimálního státu je založen na antropologii, která redukuje člověka na monádu. Monády sice mohou žít vedle sebe, ale neznají život ve společenství. ¹¹⁴ „Protože toto pojetí člověka není právo osobě, jejíž socialita není jen přívěskem individuality, nýbrž je

¹¹⁴ Srov. SPIEKER, M. *Sociální stát a jeho krize*. str. 23.

stejně původní jako ona, a jejíž důstojnost odůvodňuje stejnou měrou práva i povinnosti, musí koncept minimálního státu ztroskotat.“¹¹⁵

4. 2. Sociální stát zaměřený na suverenitu

*„Na rozdíl od koncepce minimálního státu pokládá koncepce sociálního státu, orientovaná na suverenitu, sociální stát za ospravedlnitelný, ovšem za předpokladu, že suverenita státu nebude podkopána jeho systémem sociálních dávek.“*¹¹⁶ Pro Ernesta Forsthoffa je sociální stát nutným důsledkem industrializace, která na jednu stranu svými vynálezy rozšířila efektivní životní prostor, ale na druhé straně současně dovolila, aby ubylo toho životního prostoru, kde se člověk cítil jako pán. Aby člověk pro svůj život dostal to, co potřebuje, potřebuje i organizovaná pravidla a obsáhlé zásobovací aparatury. Úkolem státu je, aby toto zajistil. Sociální dávky proto dělají moderní stát sociálním státem. Ke zvládnutí sociální péče má stačit právní stát.

Dle Horst Krügera nemá sociální stát původ přímo v industrializaci, ale spíše v následných sociálních problémech a v konfliktech mezi rozdílnými třídami. Za tyto situace stát odpovídá. Pokud stát dokáže sociální problémy řešit, může jako ideální typ podstatě přispět ke státnosti republiky. O člověku tu není řeč. Telos sociálního státu je zde stát. Z jaké antropologie zde vychází koncepce sociálního státu? Forsthoff zde má odpor k antropologickým reflexím, jsou podle něj bez zajímavostí. Toto prohlásil ve svém pojednání o rozvoji techniky a jejím významu pro stát a právo. Z jeho pojednání může mít člověk dojem, jakoby technika u něj hrála prim. Nicméně Forsthoff mluví o podstatě člověka. Tato podstata člověka spočívá ve svobodném disponování svými účely a cíli. Sociální stát proto nemá žádnou jinou funkci než obnovení autonomie individuální existence. Forsthoffova teorie vede k dilematu. Stát svým poskytováním dávek zajišťuje svým občanům podporu formou sociálních dávek, ale na druhé straně je učí závislosti na nich. Druhé dilema je autonomie versus suverenita. Na první pohled se může zdát, že suverenita státu je logickým důsledkem individuální autonomie. Stejně jako jednotlivec má mít možnost suverénně disponovat cíli svého jednání, má stát moci suverénně rozhodovat o právu a bezpráví, cílech a dávkách. A v tom je právě ten háček. Cíle, které druhému škodí nebo ničí stát, se jeví právě tak legitimní jako ty, které stát

¹¹⁵ SPIEKER, M. *Sociální stát a jeho krize*. str. 23

¹¹⁶ Tamtéž, str. 24.

stabilizují a jsou prospěšné spoluobčanům. Státní suverenita má tedy za úkol snížit riziko anarchistických následků individuální autonomie.

Krügerova koncepce se také orientuje na suverenitu, ale jde jiným směrem než Forsthoff. Sociální stát má podle Krügera ne obnovovat, nýbrž rušit autonomii individuální existence. Vychází stejně jako Hobbes z přirozeného stavu, v němž panuje válka všech proti všem. Ve zlu je lidská existence formována nouzí a strachem, zbavena lidství. Teprve v občanském stavu je člověk vytržen z této bestiality. Podmínkou tohoto stavu je občanství ve státě. Stát není ale důsledkem sociální povahy člověka, ale umělým podnikem, kde se člověk snaží ve společnosti ostatních přesáhnout sám sebe. Kritici Krügera napadají jeho koncept a zavádějí ho do neřešitelného dilematu: suverénní stát koncipovaný jako generální a neomezená plná moc je pokládán za podmínku překonání asociálnosti člověka. Tento stát potřebuje k zabezpečení péči o štěstí. Ze začarovaného kruhu-asociálnost-suverenita-péče o štěstí v sociálním státě-asociálnost-není úniku.¹¹⁷

4.3. Emancipační sociální stát

Na první pohled se může zdát tato koncepce jako protiklad koncepce orientované na suverenitu. Interpretuje sociální stát jako centrální ústavní princip. Tento princip státu nařizuje, aby demokratizoval hospodářství, změnil společnost a odstranil soukromokapitalisticky založenou autokracii ve vedení podniků. Zastánci této koncepce mají silnou podporu v odborech. Stát je nucen, aby zavedl paritní spolurozhodování v hospodářství, ale i zřídil hospodářské a sociální výbory a přiznal odborům privilegované místo. Princip sociálního státu je pokládán za ústavní pověření k revoluci. Hartwich říká, že jestliže bude revoluce jednou dovršena, to znamená jestliže bude odstraněn základní rozpor mezi soukromým přivlastňováním výrobních prostředků a společenským charakterem výroby, bude zvláštní princip sociálního státu zbytečný.

U zastánců u tohoto principu nenacházíme uspokojuvovou reflexi antropologických předpokladů. Mnozí zastánci tohoto principu stojí ve stínu historického materialismu, podle jehož základní teze určují výrobní a vlastnické poměry nejen společenské vztahy, ale i celou existenci člověka. Člověk je zde považován za souhrn společenských vztahů. Klíčový význam proto pojetí člověka připadá Marxovi. Člověk není osoba, která pro

¹¹⁷ Srov. SPIEKER, M. *Sociální stát a jeho krize*. str. 24-26.

svůj rozvoj potřebuje podporu sociálního státu, nýbrž společensky determinované individuum, jehož vlastní rozvoj, může být uskutečněn teprve jako celostátně řešený úkol. Dokud sociální stát nedosáhne svého cíle, není člověk svobodný. Princip subsidiarity je odmítnut jako vyprázdnění celkové odpovědnosti státu. Co znamená pro stoupence svoboda? Individuální svoboda se ztrácí za společenskou svobodou, která je považována za cíl emancipace. To je opět v duchu Marxovy antropologie, ve které se jedinec jako souhrn společenských vztahů ztrácí za druhem. Pojetí člověka v emancipačním sociálním státě není pojetí osoby, nýbrž soudruha. Stát orientovaný na suverenitu i emancipační sociální stát pohrdají důstojnosti osoby, nedůvěřují svobodě a oba degradují občany na poddané byrokracie přidělující dávky.¹¹⁸

4.4. Subsidiární sociální stát

Toto stanovisko vychází z toho, že sociální stát je požadavek obecného blaha. Váže jeho legitimitu na jeho subsidiaritu. Dávky poskytované takovým státem musí pro podporované znamenat pomoc k svépomoci. Stát má za úkol podporovat a povzbuzovat individuální úsilí a odpovědnost, přitom nesmí ochromit ochotu pracovat těch, kteří tyto dávky financují. Zde je hlavním cílem sociálního státu zajištění individuální svobody. Jsou zde další cíle jako sociální jistota, sociální spravedlnost a společenská integrace. Sociální stát tedy nemá jen zaručovat ochranu při příjmovým rizikům. Má se také starat o právní uspořádání pracovních podmínek, které chrání lidskou důstojnost, o utváření vztahů mezi tarifními partnery, o rozvoj a použití politických nástrojů pro trh práce za účelem odstranění nebo zmírnění nezaměstnanosti, o tvorbu majetku ve všech vrstvách společnosti a o zmírnění rodinných břemen. Svou činností se stát snaží o zabránění jakýchkoliv rozporů ve společnosti. Aby se vyhnul sociálním rozkolům, snaží se, aby všichni občané měli podíl na blahobytu. Všem občanům má zajistit důstojný život. Všechna východiska v tomto stanovisku se snaží nalézt rovnováhu mezi podporou a omezením sociálního státu. Omezení je dvojí. Jednak omezení principem právního státu a jednak prostřednictvím základních práv.

Antropologický základ pro subsidiární sociální stát je ve skutečnosti to, že člověk je jako osoba svobodný, nese odpovědnost, má hodnotu a úsilí. Takto pojatý sociální stát není základem, nýbrž důsledkem individuální svobody jednání a

¹¹⁸ srov. SPIEKER, M. *Sociální stát a jeho krize*. str. 27-29.

výkonnosti. Zůstává samozřejmě odkázán na politickou formující vůli. Navazuje na sociální přirozenost člověka. Má původ nejen ve struktuře lidských nedostatků a potřeb, ale i bohatství vloh a schopností člověka v jeho přirozenosti. Subsidiární sociální stát předpokládá odpovědnost občana k sobě samému a k bližním, když buduje základní oblasti systému sociálních dávek ne na zaopatřovacím principu, ale na principu pojištění. Antropologicky založený princip subsidiarity chrání jednak občana proti expanzi sociálního státu, která přijímá jak státně zaopatřovací, tak i byrokratické rysy, tak i sociální stát se svým systémem dávek proti přemíře sociálních požadavků ze strany občanů.¹¹⁹

¹¹⁹ Srov. SPIEKER, M. *Sociální stát a jeho krize*. str. 29-33.

5. Perspektiva sociálního státu

Spieker nám nastínil rámcové modely moderního sociálního státu. Ústřední téma této práce je perspektiva moderního sociálního státu. Tedy jestli některý model dle Spiekera má budoucnost. V této kapitole si představíme kritiku modernizace dle Jana Kellera a názory na stát blahobytu, který se sociálním státem velmi úzce souvisí. Někteří autoři ztotožňují sociální stát se státem blahobytu. Modernizací se výrazně zabývá Jan Keller. Státem blahobytu a budoucím vývojem sociálního státu se věnuje mnoho autorů na internetových diskusích a novinových článcích.

5.1. Modernizace

Slovo modernizace, se samo o sobě stalo argumentem. Pokud někdo ve vládě použije slovo modernizace, automaticky je to bráno jako něco dobrého co nás posune dál. Pro pojem modernizace neexistuje jednota názoru. Někteří autoři uvádí, že termín modernizace *“byl zvolen jako společný jmenovatel nejnižší míry specifčnosti pro vyjádření transformací probíhajících ve 20. Století, které jsou natolik zmatené a nepřehledné, že jejich směr ani smysl nelze žádným konkrétnějším termínem vyjádřit.”*¹²⁰ Bez ohledu na různá tvrzení a priority, které modernizace přináší se zastánci snaží modernizační proces vydávat za výraz nevyhnutelných zákonů evoluce, proti kterým by bylo marné se jakkoli bouřit. Jednoduše řečeno modernizace je projev doby, který nelze nikterak ovlivnit.¹²¹ S modernizací souvisí podle Kellera i současná krize sociálního státu. Krize sociálního státu je výsledkem souběhu několika procesů: flexibilizace trhu práce, rostoucí křehkost rodiny, proces stárnutí populace a doprovodné formy desolidarizace. S každým z nich jednotlivě by se sociální stát zřejmě dokázal vypořádat. Ony se však sbíhají - a navíc v době, kdy globalizace snižuje vládám prostor k manévrování. Výsledkem je, že ve stejné době, kdy poptávka po zajištění roste, dramaticky klesá možnost ji uspokojovat. Právě tento souběh rostoucí zranitelnosti populace a klesajících možností státu je zakrýván řečmi o tzv. modernizaci. Diagnóza, kterou stanovil Horst Afheldt pro vývoj sociální struktury Německa, tak může být zobecněna i na ostatní dříve bohaté a sociálně štedré země: *„Stále rychleji bohatnoucí relativně malá horní vrstva. Pod ní střední vrstva, která zpočátku z růstu*

¹²⁰ KELLER, J. *Teorie modernizace*. str. 9.

¹²¹ Srov. Tamtéž. str 15.

*profitovala obstojně, nyní však z něj má stále méně a méně. A zcela dole spodní vrstva, která už z růstu neprofituje vůbec a jejíž nejnižší části klesají ke dnu stále rychleji.*¹²²

Dle Kellera sociální stát přestává působit právě kvůli modernizaci. Modernizace sociálního státu je výrazem velkého kulturního regresu: Sociálně začalo být považováno za vysoce problematický faktor, který oslabuje produktivitu, hospodářskou sílu a exportní schopnosti země. Autor uvádí, jak v tomto kontextu působí globalizace. *„S vyšší mobilitou kapitálu roste cena za jeho setrvání v zemi. Součástí této ceny je snižování daní pro podnikání a pro bohaté. Náklady na chod sociálního státu jsou přenášeny na ty, kdo jsou méně mobilní. To znamená, že mnozí budou postiženi dvakrát. Méně mobilní budou příjmově stagnovat a častěji budou bez práce. Zároveň budou muset více přispívat na chod sociálního státu, aniž by to ovšem zvyšovalo jejich sociální práva. Musejí naopak počítat spíše s tím, že se jejich sociální práva sniží.*¹²³

5.2. Představy o státě blahobytu

Jestliže hovoříme o blahobytu, máme obvykle na mysli blahobyt materiální, sociální a psychologický. Většinová společnost ho vítá s otevřenou náručí a touží po něm stále více. Většinou jde ovšem nejvíce o blahobyt materiální, spojený se stále větší spotřebou, následnou produkcí obrovského množství odpadů a poškozováním přírody. Svůj blahobyt si chráníme, ale musíme i počítat s možnou krizí a nestabilitou. Evropa se zmítá v absurdním systému sociálního nadstandardu, který kdysi zavedla. Spojené státy americké se v dnešní době potýkají v konzumním kolotoči, ze kterého není cesta ven.¹²⁴

Jiří Patočka míní, že státy s vysokou úrovní rozvoje se budou muset na blahobyt adaptovat. Boj s blahobytem se musí stát součástí každodenního života. Znamená boj proti obezitě a ostatním civilizačním onemocněním jako onemocnění srdce či rakovině. Znamená ale také boj s chudobou a hladem u obyvatel, kteří žijí v ekonomicky slabých společnostech. Naše nová generace si musí uvědomit, že návyk na blahobyt vede k demografické katastrofě a že i na blahobyt se může umírat.¹²⁵

¹²² KELLER, J. *Krise sociálního státu a globalizace*, dostupné na <http://blisty.cz/art/20000.html>.

¹²³ Tamtéž.

¹²⁴ PATOČKA, J. *Adaptace na blahobyt*, dostupné na <http://vesmir.cz/clanek/adaptace-na-blahobyt>.

¹²⁵ Tamtéž.

Teorie státu blahobytu, jejímž hlavním reprezentantem se stal Američan J. Galbraith přinesla do uvažování o sociálnosti vyspělého světa řadu pozitivních myšlenek. Tato teorie se také podílela na myšlence evropského sociálního státu.¹²⁶

5.2.1. Model evropského státu blahobytu

Po vstupu do Evropské unie se většině obyvatel naší země zdálo, že jsme vstoupili do bezpečného světa s nekonečným blahobytem. Na vině je především tzv. evropský stát blahobytu. Pokud se bavíme o typologii sociálního státu, musíme i zmínit pojem „Evropský sociální stát“. Tento pojem vznikl na přelomu 20. a 21. století. Autoři tohoto pojmu tvrdí, že všechny současné modely sociálního státu sdílejí stejný hodnotový základ spočívající v hodnotách rovnosti, nediskriminace, solidarity a přerozdělování směřujícího k bezplatnému nebo levnému přístupu ke vzdělání, zdravotní péči a celé řadě dalších veřejných služeb, které jsou koncipovány jako právo. Podstatným rysem tohoto modelu je oproti konceptu "welfare state" skutečnost, že "evropský sociální model" se má uskutečňovat na nadnárodním základě. Jedná se o to, že garantem státu blahobytu již nemá být národní stát, jak tomu bylo dosud, ale Evropská unie. Klíčovým nástrojem pro budování "evropského sociálního modelu" je evropská legislativa. Dalším nástrojem je celá řada byrokratických institucí, které se zabývají "sociálním dialogem". Hynek Fajmon soudí, že uplatnění "evropského sociálního modelu" v České republice by bylo přímým útokem jak na schopnost vlády řídit vlastní hospodářství, tak i na možnost využívat komparativních výhod. Uplatnění tohoto modelu by vedlo ke zpomalení tempa hospodářského růstu v ČR na úroveň eurozóny, tj. ze současných zhruba 6 % na přibližně 1-2 %. Ve výsledku by uplatňování takové politiky znamenalo, že se Česká republika nikdy na úroveň eurozóny nedotáhne.¹²⁷

Ivo Strejček soudí, že evropský stát blahobytu je výsledkem evropského vývoje po válce a přinesl s sebou velké vymoženosti. Jakékoliv sociální zlepšení, každá úleva však sebou přinesla i větší tlak na státní rozpočty. Na základě toho, jak se zvyšovaly sociální standardy, snižovala se vůle a ochota lidí pracovat za nízkou mzdou. Tento problém sebou do evropského prostoru přinesl velké množství lidí z mimoevropských

¹²⁶ STEHLÍK, J. *Fenomén sociálního státu*, dostupné na <http://blisty.cz/art/25994.html>.

¹²⁷ FAJMON, H. *Slovníček evropských levicových pojmů*, dostupné na www.revuepolitika.cz/clanky/238/slovnicek-evropskych-levicovych-pojmu.

států, kteří byli ochotni pracovat za minimální mzdu. Proto musely vlády Evropský sociální systém nějak živit. Buď zvýšily daně, nebo se začaly zadlužovat. Čím více se zvyšovaly náklady na práci, tím méně byla Evropa konkurenceschopnou. Firmy začaly hledat přirozeně taková místa, kde byly jejich náklady nejnižší a zisky nejvyšší. Vládám tak postupně nezbylo nic jiného než si na sociální výdaje půjčovat. Evropský sociální stát vytvořil z evropských států systémy, ve kterých se sice dobře žije, ale které se nenávratně zadlužují. Hlavním důvodem současného špatného stavu rozpočtů evropských států je nedotknutelná doktrína evropského státu blahobytu. V současné době hodně záleží na tom, jak se budou země nadále chovat. Je třeba se nadále nezadlužovat a současné dluhy pravidelně splácet. Pokud budeme více spoléhat na vliv státu a méně na své vlastní síly a schopnosti, může nastat situace, kdy nás bude muset někdo finančně zachránit a to i za drastických podmínek. Strejček soudí, že neexistuje žádný nekonečný evropský stát blahobytu – on vlastně ani nikdy neexistoval. A je užitečné, abychom si jeho neblahých důsledků byli dobře vědomi.¹²⁸ V posledních letech neexistuje v Evropě stát, který by neměl dluhy. Zadlužení jsou všichni a poslední hospodářská krize k již stávajícím dluhům přidala ještě další. Objem dluhů eurozóny činí 85%, objem dluhů EU27 činí 80% a objem českého dluhu činí 40%. Během posledních třech let v Evropě zbankrotovaly následující státy: Island, Lotyšsko, Maďarsko, Řecko, Irsko a Portugalsko. Nyní aktuálně krachuje Bělorusko a ke státnímu bankrotu se rychle blíží Španělsko a některé další státy. Ve všech státech se nyní snaží o různé reformy a škrty ve státním rozpočtu. Vlády musí začít šetřit, protože jinak se zhroutí jejich důvěryhodnost na finančních trzích a nikdo jim už dál nepůjčí. Evropský stát blahobytu se dostal za hranu své udržitelnosti. „*Je třeba si připustit, že model západoevropského blahobytu, založený v 60. a 70. letech na myšlenkách zdravotní péče zdarma, velké sociální ochrany, krátké pracovní doby, dlouhých placených dovolených a odchodu do důchodu před 60 lety života, je nenávratně pryč.*“ Musíme si přiznat, že si žijeme nad poměry a musíme najít způsob k obnovení konkurenceschopnosti evropského hospodářství. Tento způsob vede přes větší podnikavost a menší spoléhání na stát.¹²⁹

¹²⁸ STREJČEK, I. *Důsledky iluze o blahobytu*, dostupné na <http://www.jihlavskelisty.cz/blog/2011/04/14/dusledky-iluze-o-blahobytu/>.

¹²⁹ FAJMON, H. *Evropský stát blahobytu krachuje*, dostupné na http://neviditelnypes.lidovky.cz/ekonomika-evropsky-stat-blahobytu-krachuje-fzr-p_ekonomika.asp?c=A110524_105645_p_ekonomika_wag

Martin Ehl uvádí, že počáteční ideu evropského sjednocení, založenou na udržení míru, nahradilo klíčové slovo solidarita, které se na evropské úrovni překládá pouze jako transfer peněz od bohatších Evropanů k chudším. Vypadá to, že Evropané si odvykli některým druhům odpovědnosti. Přitom mají v rukou nové možnosti, především pokud jde o obchod a hospodářskou spolupráci. Evropa se zvenku může zdát pro někoho ještě svůdná. Zevnitř ale vidíme, jak sama sebe dokáže pomalu ničit. Podle Ehla hlavně politikou, založenou jen na krátkodobém pragmatismu. Ehl dochází k závěru, „že systém sociálního státu, v němž je lidskému jedinci poskytováno zajištění životního standardu ze strany státu bez ohledu na jeho zásluhy, činnost, přítomnost dětí apod. systematicky směřuje ke zvyšování závislosti lidí na státu a ke snižování úlohy nižších přirozených společenství – rodiny, charit apod. Chce-li evropská civilizace přežít, musí se zbavit tohoto přežilé a jí cizího modelu sociálního státu blahobytu.“¹³⁰

5.2.2. Stát blahobytu ve světle globalizace

Lubor Hruška-Tvrďý soudí, že za sociální stát je celosvětově považován ten, který usiluje o zajištění blahobytu. Koncept welfare state není dle Hrušky-Tvrďého vázán na ekonomiku, trh ani na myšlenku společného vlastnictví a přerozdělování, ale na demokratický režim. Uvádí, že tam, kde není člověk donucen dělat něco pro obecný prospěch, neudělá opravdu nic. To platí i o něm samotném a naplňování jeho osobních potřeb. Dnes se najde malé procento lidí, ve kterých hlodá pocit, či nějaké nutkání udělat něco pro společné blaho. Teď jsme společnost individualit. Autor si pokládá otázku: Jakou má sociální stát ještě životnost? Uvádí, že většina lidí dnes neví co pojem sociálního státu představuje. Hruška-Tvrďý uvádí dva důvody proč tomu tak je: Vlivem globalizace a obrovského nárůstu moci finančního i korporativního kapitálu se sociální funkce státu dostala pod vládu těchto sil, takže se může oprávněně nejen zdát, že její význam se vytrácí. Druhým důvodem pojem sociálna. S pochopením sociálna je třeba znovu definovat smysl i funkce sociálního státu. Člověk jako sociální druh má své vývojově dané sociální, psychologické, duchovní, kulturní, hmotné potřeby. Každý člověk touží být součástí společenství. Počítá s tím, že mu společenství pomůže, když bude potřebovat, ale také se musí počítat s tím, že i on sám musí společenství něco přinést. Dnes je hodně rozvinutý individualismus. Sociální stát by proto měl dle autora

¹³⁰ EHL, M. *Svůdná Evropa? Jak se Evropané chytily do vlastní pasti blahobytu*, dostupné na [http://ehl.blog.ihned.cz/?p=06b100_d&article\[id\]=57542150](http://ehl.blog.ihned.cz/?p=06b100_d&article[id]=57542150).

podporovat takové sociální vztahy a struktury ve společnosti, které podporují přirozený lidský rozvoj.¹³¹

Vliv globalizace na sociální stát uvádí i Petr Kostka. Říká, že vnějším faktorem působícím na zhoršování pozice etablovaných sociálních států je rostoucí tlak globalizace. Ta vytváří velkou příležitost k vymanění se, z dlouhodobé bídy pro velký počet obyvatel rozvojového světa, jehož nákladová konkurence ohrožuje průmyslové struktury západních zemí. V nichž dochází k přesunu produkce do regionů s nižšími výrobními náklady. Západ tomu může čelit pouze protekcí, stlačováním nákladů či orientací na vyšší přidanou hodnotu, k čemuž má kulturní a historické předpoklady. Zde demokratický sociální stát selhává. Místo toho, aby mimořádné úsilí věnoval široké podpoře vzdělání, včetně maximálního zapojení privátních institucí, aby snižoval zdanění práce, čímž by méně kvalifikovaní snadněji nalézali uplatnění ve službách, aby uvolňoval pracovní trh nepřátelský k mladým lidem, tak stát ztráty příjmů v průmyslu defenzivně kompenzuje. A to sociálními programy na dluh, usnadňováním spotřebitelských půjček občanům, tedy demokratizací úvěru, a investicemi do infrastruktury, které prezentuje jako „prorůstová opatření“. Infrastruktura je však v řadě zemí již přesycená, dodatečný růst tak stimulován být nemůže, což vede k dalšímu zadlužení.¹³²

Podobný názor na spojitost globalizace s krizí sociálního státu má i Ockenfels. Uvádí, že krize sociálního státu je i na základě procesů „globalizace“, které nás tlačí k sociálně-politické obnově. Naše relativní bohatství, které stát přerozděluje, pramení z výkonu, kapitálu a kreativity. Jejichž zásluhou jsme si až dosud v exportu udrželi konkurenceschopnost. Mnoho zemí dnes dokáže vyrábět stále lépe a levněji a obstojí v technologiích budoucnosti. Náš hospodářský život naproti tomu přespříliš zatěžují daně a dávky a velká byrokracie. Před globálním trhem, který spravedlivě měří jen podle výkonu, jsou si všechny země rovny. Globální trh neodměňuje a netrestá na základě dobrého sociálněpolitického záměru, nýbrž pouze dle efektivnosti výkonu. Tohoto

¹³¹HRUŠKA-TVRDÝ, L. *Sociální stát v době globalizace*, dostupné na <http://www.ceskatelevize.cz/zpravodajstvi-ostava/blogy/154975-socialni-stat-v-dobe-globalizace/>.

¹³²KOSTKA, P. *Současný sociální stát vstoupil do fáze bezradnosti*, dostupné na http://zpravy.idnes.cz/soucasny-socialni-stat-vstoupil-do-faze-bezradnosti-psy-kavarna.aspx?c=A121119_151709_kavarna_chu

zdánlivě všemocného trhu se žádná země nemůže zbavit a žádný stát nemůže trvale suverénně rozhodovat proti němu.¹³³

Evžen Kočenda je názoru, že silný sociální stát, který načrtli evropští politici v poválečných letech, může prakticky zmizet. Nejsou na něj totiž peníze. Aby se v sociální síti neudělaly díry, musí vláda buď znovu zvednout daně, nebo si od někoho půjčit a zalátat tyto díry na dluh. "*Sociální stát je historická anomálie. Solidarita sice existovala vždy, ale rozdělovalo se z toho, co reálně bylo. Dnes se rozděluje z něčeho, co neexistuje,*" říká Evžen Kočenda. V současné době země eurozóny mají veřejný dluh více než sedm tisíc miliard eur a příští rok budou veškeré jejich vládní závazky činit téměř devadesát procent jejich ročního hrubého domácího produktu. Ze statistik nejrozvinutějších zemí světa vyplývá, že jediná evropská země, která bude příští rok hospodařit se ziskem, a tak si nebude muset půjčovat, je Norsko. Ostatní státy budou hledat kde ušetřit na výdajích. Podle Kočendy spočívá největší nebezpečí pro současný sociální stát v tom, že se sám nedokáže financovat, protože státní výdaje jsou daleko vyšší než státní příjmy. Situace se státními penězi je teď v Evropě nejvážnější ve Velké Británii. Ačkoliv bývá za zakladatele sociálního státu považován železný kancléř Bismarck, byli to Britové, kteří na počátku čtyřicátých let minulého století dali "welfare state" novodobé obrysy. Ostrovnímu království nyní hrozí, že by se její zadlužení mohlo vyšplhat přes sto procent ročního hrubého domácího produktu. Nad štědrým sociálním státem se tedy smráká v celé rozvinuté Evropě, Česko nevyjímaje.¹³⁴

Dle Večeři si moderní společnost bez sociálního státu nelze představit. Sociální stát má pomoci udržet životní standard, zaručit minimální úroveň sociálního zabezpečení, zajistit kvalitní úroveň veřejných sociálních služeb, ale zároveň má zaručit určitý standard sociálního občanství a napomáhat k vytvoření rovnováhy v industriální společnosti.¹³⁵ Jak by takový sociální stát měl v budoucnu vypadat nám nastíní následující kapitola.

¹³³ OCKENFELS, W. *Sociální politika na základě křesťanského obrazu člověka*, dostupné na <http://www.obcinst.cz/socialni-politika-na-zaklade-krestanskeho-obrazu-cloveka/>

¹³⁴ MAŠEK, J. *Analýza: Evropu dusí dluhy, sociální stát je na odstřel*, dostupné na http://ekonomika.idnes.cz/analyza-evropu-dusi-dluhy-socialni-stat-je-na-odstrel-pdy-/eko-zahranicni.aspx?c=A091012_1271088_eko-zahranicni_spi.

¹³⁵ Srov. VEČEŘA, M. *Sociální stát : východiska a přístupy*. str. 104.

5.3. Sociální stát v budoucnosti

Seznámili jsme se z historií sociálního státu, jeho typologií apod. a postupně jsme se dostali k soudobým problémům. Jak v dnešní době sociální stát funguje a jaké jsou na něj názory odborníků. Abychom naplnili náš cíl, musíme si i ukázat, jak by mohl či měl sociální stát v budoucnu vypadat, aby se udržel ve světě globalizace. Aby mu zůstala nějaká perspektiva do budoucna. Dosud u nás sociální stát funguje jako pojistka před existenčním pádem. Jinými slovy následně se vyrovnává hlavně příjmová situace, která už nastala.

Jeden z modelů jak by sociální stát měl vypadat uvádí Giddens. Hlavní myšlenka spočívá otázce investic do vzdělání, do kvalifikace, do dovedností. Tedy do celkové schopnosti lidí obstát na pracovním trhu. Stejně důležité jsou podle autora i investice státu do rozvoje pracovních míst, do jejich větší dostupnosti, do ochoty podnikatelů zaměstnávat lidi i za nepříliš příznivých podmínek. Jde o to, co zmíněný Giddens nazval *social investment*. Další možnost vedle tradičního sociálního státu. Vedle různých podpor a dávek musí také existovat systém investic státu do lidského kapitálu. Investice do lidského kapitálu má svou logiku. Poroste schopnost lidí uplatnit se na trhu práce, ale současně na tom vydělá kapitál jako takový, protože tím poroste i jeho výkonnost, a tedy konkurenceschopnost. „*Politika social investment znamená vnesení dynamického principu do stávajícího modelu sociálního státu, který je tradičně pasivní.*“ Tento prvek přinese do stávajícího systému kýženou dynamiku. Tento sociální stát pomůže výrazně zvýšit současnou státní ekonomiku.¹³⁶

Myšlenka toho jak má vypadat sociální stát se objevuje u Spiekera. Spieker uvádí model subsidiárního sociálního státu. Toto stanovisko vychází z toho, že sociální stát je požadavek obecného blaha. Dávky poskytované takovým státem musí pro podporované znamenat pomoc k svépomoci. Stát má za úkol podporovat a povzbuzovat individuální úsilí a odpovědnost, přitom nesmí ochromit ochotu pracovat těch, kteří tyto dávky financují. Zde je hlavním cílem sociálního státu zajištění individuální svobody. Jsou zde další cíle jako sociální jistota, sociální spravedlnost a společenská integrace. Sociální stát tedy nemá jen zaručovat ochranu při příjmovým rizikům. Má se také starat o právní uspořádání pracovních podmínek, které chrání lidskou důstojnost, o utváření vztahů mezi tarifními partnery, o rozvoj a použití politických nástrojů pro trh práce za

¹³⁶ ŠTERN, J. *Moderní pojetí sociálního státu*, dostupné na <http://denikreferendum.cz/clanek/8528-moderni-pojeti-socialniho-statu>.

účelem odstranění nebo zmírnění nezaměstnanosti, o tvorbu majetku ve všech vrstvách společnosti a o zmírnění rodinných břemen. Svou činností se stát snaží o zabránění jakýchkoliv rozporů ve společnosti. Aby se vyhnul sociálním rozkolům, snaží se, aby všichni občané měli podíl na blahobytu. Všem občanům má zajistit důstojný život. Všechna východiska v tomto stanovisku se snaží nalézt rovnováhu mezi podporou a omezením sociálního státu. Omezení je dvojí. Jednak omezení principem právního státu a jednak prostřednictvím základních práv. Antropologický základ pro subsidiární sociální stát je ve skutečnosti to, že člověk je jako osoba svobodný, nese odpovědnost, má hodnotu a úsilí. Takto pojatý sociální stát není základem, nýbrž důsledkem individuální svobody jednání a výkonnosti. Zůstává samozřejmě odkázán na politickou formující vůli. Navazuje na sociální přirozenost člověka. Má původ nejen ve struktuře lidských nedostatků a potřeb, ale i bohatství vloh a schopností člověka v jeho přirozenosti. Subsidiární sociální stát předpokládá odpovědnost občana k sobě samému a k bližním, když buduje základní oblasti systému sociálních dávek ne na zaopatřovacím principu, ale na principu pojištění. Antropologicky založený princip subsidiarity chrání jednak občana proti expanzi sociálního státu, která přijímá jak státně zaopatřovací, tak i byrokratické rysy, tak i sociální stát se svým systémem dávek proti přemíře sociálních požadavků ze strany občanů.¹³⁷

Ockenfels také uvádí, že revizi sociálního státu je třeba provést podle subsidiárního principu „pomoci k svépomoci“. V logice subsidiarity není princip naprostého rovnostářství, nýbrž budování menších, pružnějších sítí. Nejmenší sociální síť představuje rodina, kterou je potřeba velmi podporovat. *„Subsidiární sociální politika postupuje ve třech krocích: začíná u individuální svépomoci, když si člověk něco obstará soukromě. Pokračuje v dobrovolné solidaritě založené na vzájemnosti – a ústí konečně v solidaritu, kterou pro prokazatelně potřebné organizuje stát“.*¹³⁸ Budoucí sociální politika si bude muset nějakým způsobem poradit se dvěma překážkami. Za prvé musí být kompatibilní s evropským a globálním řádem tržní ekonomiky. Za druhé se sociální politika musí prosadit i v rámci demokratického systému, který je ovládán krátkodobým honem za popularitou politiků. Negativní populační vývoj čili stárnutí populace patrně lepší rodinná politika usměrní už jen částečně, protože hodně lidí v dnešní době nechtějí mít děti. Řada lidí, především vysokoškoláků, žije bez dětí

¹³⁷ Srov. SPIEKER, M. *Sociální stát a jeho krize*. str. 29-33.

¹³⁸ OCKENFELS, W. *Sociální politika na základě křesťanského obrazu člověka*, dostupné na <http://www.obcinst.cz/socialni-politika-na-zaklade-krestanskeho-obrazu-cloveka/>

zdánlivě bezstarostněji. V popředí budoucí sociální politiky musí být rodinná politika, protože ta je investicí do budoucna. Zdá se, že naše společenské zřízení bylo upraveno jen pro co největší individuální štěstí. Jeho dny jsou ale pomalu u konce. Musíme si uvědomit, že do své zodpovědnosti musíme zahrnout i budoucnost generací, které přijdou po nás. Prioritou sociální sítě zůstává rodina. Posilujeme-li ji, odlehčujeme přebujelému sociálnímu státu. Rodinná politika proto představuje v první řadě formu sociální politiky. Naše společnost si tím značně zvyšuje naději na plnohodnotný život.¹³⁹

Můžeme říci, že Ockenfels navrhuje oslabení sociálního státu ve prospěch vlastní odpovědnosti, subsidiarity a také nestátních aktérů jako jsou například charity a malá občanská sdružení. Sdružení sice nenahradí úkoly rodiny, ale mohou se pokusit vzkřísit funkci někdejších velkých rodin a posilovat morální zodpovědnost. Důraz klade i na charitu. Charita potřebuje reformu, protože v dnešní době se musí ptát po vlastní ekonomické efektivitě a nemůže fungovat jako dříve. Na trhu sociální pomoci je dnes velká konkurence, která charitu ztěžuje. A bude-li i nadále ubývat peněz z církevní daně, nebude dál možné financovat vrcholně organizovanou lásku k bližnímu. Již rané křesťanství vědělo, že útrpnost není jen otázkou individuálního spontánního milodarů. Mnohem více záleželo a záleží na dobrovolné pomoci různých sdružení. Tyto sdružení mohou sociální stát předstihnout a ulehčit mu. Tento model nás přijde výhledově levněji než současná iniciativa státních úřadů.¹⁴⁰

¹³⁹ Srov. OCKENFELS, W. *Sociální politika na základě křesťanského obrazu člověka*, dostupné na <http://www.obcinst.cz/socialni-politika-na-zaklade-krestanskeho-obrazu-cloveka/>.

¹⁴⁰ Tamtéž.

6. Možný návrh návrhu globálního sociálního státu

Jestliže se bavíme o perspektivě sociálního státu, nebo o možných modelech budoucího sociálního státu. Musíme si také názorně představit případný model globálního sociálního státu. Tento model by mohl být postaven na základě myšlenky univerzálního základního příjmu dle Philippa Van Parijse, který má své příznivce i odpůrce, a který vyvolal na toto téma velkou diskusi. S tímto modelem velmi úzce souvisí téma svobody a téma spravedlnosti.

6.1. Univerzální základní příjem

Philippe Van Parijs¹⁴¹ předložil k diskusi návrh, aby byl každému vyplácen univerzální základní příjem (UZP) a zlepšily se tak podmínky lidského života. Některé země jsou již tak bohaté, aby takový příjem byl uzákoněn a sloužil by jako silný nástroj sociální spravedlnosti. Zároveň by pomohl řešit politické dilema chudoby a nezaměstnanosti. Autor a další aktivisté, akademici jsou přesvědčeni, že univerzální základní příjem není utopický, ale i o tom, že v současném kontextu Evropské Unie velice smysluplný. Brazilský senátor Eduardo Suplicy řekl, že je univerzální základní příjem relevantní i pro méně rozvinuté země. Pokud je smysluplný UZP v Evropských zemích, tak může být smysluplný i jinde na světě, tedy i v severní Americe. Spojené státy americké jsou dokonce jedinou zemí na světě, kde je tento příjem zaveden. Lidé, kteří žijí alespoň jeden rok na Aljašce, bez ohledu na věk dostávají roční UZP. Debata o UZP dokonce proběhla ve spojených státech amerických dokonce daleko dříve než v Evropě. V roce 1967 toto téma zpracoval nositel Nobelovy ceny za ekonomii James Tobin. V dnešní době upadl v Severní Americe UZP téměř v zapomnění. Musíme si ale uvědomit, že mezi Spojenými státy a Evropskou unií jsou významné rozdíly.¹⁴²

6.1.1 Univerzální základní příjem dle Philippa Van Parijse

Definice univerzálního základního příjmu: UZP Parijs míní: *„příjem vyplácený vládou ve stejné výši a v pravidelných intervalech každému dospělému členovi společnosti. Grant je vyplácen a jeho výše je stejná bez ohledu na to, zda daná osoba je bohatá či chudá, žije sama či s někým, je ochotna pracovat či nikoli. Ve většině verzí*

¹⁴¹ Philips Van Parijs (katedra ekonomické a sociální etiky, Université catholique de Louvain)

¹⁴² Srov. VAN PARIJS, HRUBEC, BRABEC a kol. *Univerzální základní příjem : právo na lenost, nebo na přežití?*, str. 31-33.

*tohoto návrhu, a také v mé, je tento grant poskytován nejen občanům, ale i všem osobám žijícím trvale na daném území.*¹⁴³

S UZP může počítat každá osoba, proto je tento příjem nazýván univerzální. Je to materiální základ, se kterým můžou bezpochyby všichni počítat. Tento základ může být i podle zákona doplňován dalšími příjmy. Ať už peněžními nebo naturálními. Záleží na každé vládě, jak si zákon upraví. Parijs upřednostňuje co největší, ale zároveň udržitelný příjem. Je přesvědčen, že všechny bohaté země můžou platit základní příjem nad hranicí životního minima. Myšlenka takového příjmu je stará již přes sto padesát let a řada politických stran z této myšlenky učinila součást svých stranických programů. Abychom si uvědomili význam tohoto příjmu, musíme pochopit rozdíl mezi UZP a ostatními dávkami, které stát vyplácí. Nejčitelnější rozdíl je v tom, že na klasické dávky mají nárok pouze výdělečné osoby (které přispívaly do sociálního pojištění). Odlišuje se však i od západoevropského a severoamerického modelu minimálního příjmu. Většina západoevropských zemí ustanovilo po 2. Světové válce formu garantovaného minimálního příjmu. Tento model je ale opět podmíněný nějakými podmínkami. Obhájci UZP mohou navrhnout UZP jako plnou náhradu za existující podmíněné platby. Většina jich však chce v nějaké formě dávky zachovat. *„Ve skutečnosti je tomu tak, že kdyby vláda zavedla nepodmíněný příjem, který by byl příliš malý na to, aby pokryl základní potřeby – což, jak jsem již dříve poznamenal, by byl první krok, obhájci UZP by nechtěli odstranit existující podmíněnou dávku, ale pouze upravit její výši. V nejrozvinutějších evropských sociálních státech si můžeme například představit bezprostřední zavedení univerzálních přídatků na dítě a přísně individuální, nepřispěvkovou základní penzi jako plnou náhradu za dosavadní systém podpor pro mladé a seniory, který je podmíněný a jehož recipienti musí prokázat oprávněnost k pobírání podpor. Ve skutečnosti některé z těchto zemí již zavedly podobný, na věku závislý UZP. Stávající příspěvkový systém důchodového pojištění, ať již povinný či dobrovolný, je tak doplněn o garantovanou penzi.*¹⁴⁴

¹⁴³ VAN PARIJS, HRUBEC, BRABEC a kol. *Univerzální základní příjem : právo na lenost, nebo na přežití?*, str. 34.

¹⁴⁴ Tamtéž. str 37.

6.1.2. Výhody a nevýhody univerzálního základního příjmu

Nyní se dostaneme k otázce, proč bychom měli univerzální základní příjem zavést. Hlavní argument je založen na hledisku spravedlnosti. Parijs je přesvědčen, že by měli být naše instituce uspořádány tak, aby co nejvíce zajišťovaly reálnou svobodu pro všechny. Členové společnosti by měli být formálně svobodní s dobře zajištěnými vlastnickými právy, která zahrnují i sebevlastnictví. Jak definuje Rawls, je třeba se zajímat nejen o svobodu, ale i o hodnotu svobody. Druhý argument ve prospěch UZP je otázka místa a růstu. Na UZP se můžeme dívat jako na způsob řešení zjevného dilematu mezi evropským stylem, kombinujícím menší míru chudoby s vysokou nezaměstnaností, a americkým stylem, kombinující nízkou nezaměstnanost s rozsáhlou chudobou. Tento argument autor vysvětluje následovně. V posledních dvaceti letech poskytla Evropa velká nezaměstnanost. Nějakou dobu panoval názor, že nezaměstnanost se eliminuje zvýšením míry ekonomického růstu. Když ale vezmeme v úvahu jakou rychlostí technologický progres eliminoval pracovní místa, ukazuje se, že ekonomický růst by musel být markantní, aby se nezaměstnanost alespoň stabilizovala. Alternativní strategie se proto zaměřila na redukci platů. Tato redukce se aplikovala tak, aby se propouštělo co nejméně lidí. Mírnější a tím pádem i udržitelnější míra růstu by mohla následně zaručit stabilizaci a postupnou redukci současné úrovně nezaměstnanosti. Tohoto by se dalo dosáhnout, pokud by lidé snížily své vysoké životní výdaje, což by navíc bylo zesíleno tím, že redukce mezd by si vyžádala i paralelní redukci dávek v nezaměstnanosti a úpravu dalších příjmů, aby se zachovaly pobídky k práci. Pokud odmítneme obě alternativy, jak snížení platů, tak akcelerovaný růst, tak můžeme zapomenout na plnou zaměstnanost. Každá strategie zaměřená na redukci nezaměstnanosti bez zvýšení míry chudoby závisí na nějaké variantě aktivní role sociálního státu. Takového sociálního státu, který není pasivní a nevyhazuje pouze peníze na dávkách, ale systematicky dotuje produktivní aktivity. Takové dotace mohou být různé. Stát může například dotovat zaměstnavatele. Jako dotaci můžeme chápat i UZP. V tomto případě je to dotace zaměstnancům, která jim má umožnit vzít i pracovní místo s nižší hodinou sazbou, nebo zkrácený úvazek, který by si jinak nemohli dovolit.

Parijs neuvádí pouze výhody UZP, ale i některé námitky, které proti tomuto systému bezpochyby jsou. Nejčastější námitka je, že UZP by byl pro stát příliš nákladný. Můžeme říci, že pokud není specifikována jeho výše a rozsah, tak je takové tvrzení nesmyslné. Odhady čistých rozpočtových nákladů rozmanitých systému UZP se

prováděly v Evropě i Spojených státech. Zřetelně se zde ukázalo, že čím rozsáhlejší a štedřejší jsou existující dávky (stanovené na výši příjmů), tím jsou čisté náklady na UZP nižší. Druhá námitka spočívá v tom, že by lidé chtěli přestat pracovat, když by měli od státu garantovaný příjem. Vědomí tohoto rizika bylo nejsilnějším faktorem při probuzení zájmu o UZP v evropských zemích. Třetí námitka je spíše morální. Velmi často panuje názor, že UZP poskytuje chudým, kteří si to nezaslouží, něco za nic. Jedni tvrdí, že tato námitka je v rozporu se základním principem reciprocity. Tedy s myšlenkou, že lidé, kteří obdrží příspěvky, by měli nabídnout nějakou protislužbu. Toto je u UZP nepodmíněné, tento příspěvek obdrží i ti, kdo žádnou protislužbu nenabídlí. Na tento argument můžeme reagovat otázkou: „Kolik lidí by si tento život opravdu vybrala, komu by stačil k životu pouze tento příspěvek od státu?“ Van Parijs připouští, že příjemci zřejmě budou i lidé, kteří nepracují, ačkoli by mohli.

6.1.3. Kritické pohledy na univerzální základní příjem

Kritické stanovisko k požadavku zavést univerzální základní příjem má Miloslav Bednář¹⁴⁵. Do diskuse o univerzálním základním příjmu se také následně zapojují pánové Hrubec a Brabec, kteří mají i nějaké námitky k Bednářově kritice Van Parejse. Bednář cituje Aristotelovo rozlišení politiky jako oblasti svobody, stojící oproti ekonomice jako sféře nutnosti. Zastánci socialistických ideálů kladou požadavky na příjmovou rovnost, nebo alespoň pozvolné vyrovnání vymezeného rozdílu mezi občany. „*Racionálním základem takového stanoviska je úsilí o narovnání rozdílů mezi občanskými právy a svobodami na jedné straně a reálnou, v určitých případech ekonomicky podmíněnou možností občanské svobody konkrétně realizovat.*“¹⁴⁶ Problém této kritiky vidí Bednář a Hrubec v tom, že Van Paris se zcela přiklání ke kapitalismu. Oproti tomu Bednář svou kritiku univerzálního základního příjmu opírá o socialismus. Můžeme například zkoumat, zda si Van Parijs přeje kapitalistický společenský řád, ale se socialistickými výsledky, o něž se mají postarat opatření univerzálního základního příjmu. Podle Bednáře je právě toto problémem u Parijsově myšlenky univerzálního základního příjmu. Pokud by měl fungovat, musí být někde řízen a kontrolován, tím pádem musí být zřízené administrativní centrum, které to bude mít na starosti. Tím

¹⁴⁵ Miloslav Bednář (Oddělení pro dějiny novější české a evropské filosofie, Filosofický ústav Akademie věd)

¹⁴⁶ VAN PARIJS, HRUBEC, BRABEC a kol. *Univerzální základní příjem : právo na lenost, nebo na přežití?*, str. 56.

pádem takto pojatá realizace by byla z principu nesvobodná. V Parisově textu uvedené různé příklady zneužívání takových podpor jsou jen prvkem svévole, jenž je pouze druhou stránkou tohoto zcela zásadního omezení lidské svobody. Taková svoboda by byla totiž řízená svoboda, pod dohledem distribuujícího úřadu. Proto se Bednář domnívá, že současný systém sociálních sítí, zaručující nezbytné dávky v situacích dané zákonem, je k lidské svobodě a důstojnosti mnohem ohleduplnější než plošné narovnávající projekty typu univerzálního základního příjmu. Van Paris však uvádí, že u základního univerzálního příjmu odpadá svévole ze strany orgánů sociální správy při zjišťování a ověřování splněných podmínek pro získání dávky. Pokud jde o obavu o důstojnost příjemců univerzálního základního příjmu, tak právě nutnost prokazovat, že máme na dávky právo jde proti ní. Jak Van Paris uvádí: „*univerzální základní příjem poskytuje určitou ochranu nejen proti tyranii šéfků, ale také proti tyranii manželů a byrokratů.*“¹⁴⁷

Bednář se dále zabývá otázkou lidské svobody. Problém vidí již v definici od Van Parejse. Uvádí, že Van Parijs definuje svobodu „*ve značně partikulárním, marxizujícím, reduktivním rámci ekonomicko-sociálních systémů kapitalismu a socialismu, jenž považuje politický život za skutečnost sekundární, v zásadě odvozenou od kapitalistického, nebo socialistického ekonomického, resp. Ekonomicko-sociálního systému.*“¹⁴⁸ V systému univerzálního základního systému vidí Bednář svobodu velmi ohroženou. Z důvodů dávky, která je samozřejmostí pro všechny obyvatele státu. Myslí si, že se tento typ receptivní nesvobody může velmi snadno stát zhoubným sociálním návykem, který výrazně omezuje individuální samostatnost a soběstačnost, autonomii. Toto je velmi dobře vidět na sociálních systémech zejména evropských zaopatřovacích států, včetně naší republiky, a to i u nadstátních organizací, mezi nimiž je Evropská unie. „*Pokud se má taková, občanskou svobodu „bezbolestně“ paralyzující zvyklost týkat v případě požadavku univerzálního základního příjmu všech, jde krok, jenž v zásadním smyslu ochromuje podstatu občanské svobody, jež tkví v nezávislém, autonomním individuálním rozhodování o svém osudu a v zásadním převzetí plné odpovědnosti za něj.*“¹⁴⁹ Může nastat i situace, kdy člověk nebude chtít od státu univerzální základní příjem dostávat. Bude toto přání ignorováno? Pokud ano, byla by

¹⁴⁷ VAN PARIJS, HRUBEC, BRABEC a kol. *Univerzální základní příjem : právo na lenost, nebo na přežití?*, str. 62

¹⁴⁸ Tamtéž. str. 63.

¹⁴⁹ Tamtéž. str. 66.

popírána svoboda rozhodování. Hrubec a Brabec správně dochází k názoru, že každá ze stran debaty označuje pojmem svoboda něco jiného. Bednář upozorňuje, že pojmem svoboda neztotožňuje libovolné jednání a rozhodování. Svobodu coby autonomii pojímá jako sebeurčující rozhodování a jednání člověka v rámci daných možností individua. Brabec v otázce svobody upozorňuje na jeden sociální fakt. Pokud se bohatého člověka zeptáte: co vám bohatství přineslo? Odpoví: „Svobodu, mohu si dělat co jsem dříve nemohl, peníze mi poskytují nezávislost.“ Pokud toto interpretujeme na slovech Bednáře, tak se takový člověk mýlí. Jeho svoboda nevzrostla, protože majetek jeho autonomii neovlivňuje. Na tomto příkladě můžeme vidět, co Van Parijs chce zajistit lidem. Chce rozšířit oblast činností, které chtějí vykonávat. Brabec chápe Van Parijsovu svobodu, jako co největší možnost příležitostí dělat cokoli, co si může přát. Zavedení univerzálního základního příjmu tak logicky zvýší tuto možnost. Můžeme položit otázku: „není v Bednářově stanovisku pojetí svobody jako autonomie velmi proti intuitivní a v posledu také silně arbitrární?“ Copak je ideálem svobodného člověka být zproštěn jakéhokoliv vlivu vnějších faktorů, který by mohly ovlivňovat jeho rozhodování? Pokud by tomu tak bylo, tak takovým ideálem by se stal například mnich, který usiluje od oproštění pozemských věcí, aby dosáhl nirvány. Bednář tomuto oponuje. „Brabcovi zřejmě uniká, že *pojetí svobody jako autonomie, jež filosoficky uchopuje základní východisko v Evropě vzniklé západní civilizace, není úsilím o eliminaci vlivu vnějších faktorů na lidské rozhodování, nýbrž rozlišujícím, a tak svébytným, autonomním, vždy možným přístupem k němu jak v myšlení, tak v jednání.*“¹⁵⁰ Bednář uvádí, že: „*požadavek univerzálního základního příjmu je požadavkem nepodmíněného státního znevlnění občanů, neboť žádá jejich povinnou odkázanost na stát, kdy státem nepodmíněně umožňovaná individuální libovůle odstraňuje svobodu jako autonomii, resp. Možnost autentického svobodného občanství jako takovou. Stát již není státem a občan občanem. Politika jako nesamozřejmá lidská možnost občanské svobody mizí. Na její místo nastupuje nepodmíněná odkázanost, závislost obyvatelstva na administrativní redistribuci finančních prostředků.*“¹⁵¹ Bednářovi oponenti se opírají o politické svobody a spravedlnosti, které se zásadně odlišují od podstaty lidské možnosti svobody definované v antickém Řecku. Vedle

¹⁵⁰ VAN PARIJS, HRUBEC, BRABEC a kol. *Univerzální základní příjem : právo na lenost, nebo na přežití?*, str. 106.

¹⁵¹ Tamtéž, str. 109.

Brabce a Hrubce má Bednář dalšího oponenta i na straně Martina Škabrahy¹⁵². Škabrha říká, že nemůžeme pojem svobody vázat na majetkovou suverenitu, tak jak to dělá Bednář. Na naši svobodu a zodpovědnost jako takové nemůže mít principiálně vliv to, jestli nás stát připravuje o část výtěžku, nebo jestli mu patří veškerý majetek, který využíváme. Podstatné podle něho je, jestli můžeme mít vliv na to, jak stát s prostředky nakládá, a zda se můžeme sami rozhodovat, co si za určitou sumu, která na nás z dostupného bohatství připadne, dopřejeme. „*Politická svoboda je v tomto kontextu především svoboda rozhodovat o správě materiálních determinantů, jejichž (ne)dostatek a konkrétní využití zásadním způsobem ovlivňuje život každého z nás.*“¹⁵³

Opustíme tímto názory na svobodu v kontextu univerzálního základního příjmu a podíváme se na další příspěvky v diskuzi. Václav Tomek¹⁵⁴ uvádí, že koncepce, s kterou přichází Van Parijs není nová, její kořeny spadají do 19. století. Tuto skutečnost uvedl sám Van Parijs. Van Parijs ovšem nepřichází pouze s teorií, ale chce přejít k praxi. Myšlenky, které Tomek uvádí, nemají zatratit teorii univerzálního základního příjmu, ale mají ji objasnit. Má-li být UZP opravdu spravedlivý a má ho dostávat každý člen společnosti, může nastat otázka sociální spravedlnosti. Tedy jak to bude s vícečlennými rodinami? Pokud bude mít nárok opravdu každý, tak i malé děti. Taková situace může nezvýhodňovat rodiny s menším počtem dětí, nebo bezdětné. Zde Van Parijs uvažuje nad univerzálním příspěvkem na dítě, který by byl ovšem na základě určitých podmínek. Dále uvažuje nad kombinovaným základním příjmem. Tyto úvahy by mohly být pro některé odpovědi nad pochybnostmi ohledně hlediska spravedlnosti a reálné svobodě pro všechny. Tomek zpochybňuje myšlenku, že univerzální základní příjem všem lidem, pomůže v naplňování jejich cílů. Jelikož UZP bude pro všechny ve stejné výši, „*tak vychází z mylného předpokladu, že také všichni lidé mají stejnou úroveň cílů nebo alespoň stejnou úroveň realizovatelnosti svých cílů.*“¹⁵⁵ Pro jedny bude UZP jediným příjmem, na kterém budou závislí. Pro druhé bude UZP vítaným přílepením. Pro třetí bude pouze pomíjivou částkou a čtvrtí tuto částku na svém kontě ani nepostřehnou. Zde si autor pokládá otázku, zda z takového úhlu pohledu je výše

¹⁵² Marin Škabraha – (Katedra filosofie, Filosofická fakulta Palackého univerzity)

¹⁵³ VAN PARIJS, HRUBEC, BRABEC a kol. *Univerzální základní příjem : právo na lenost, nebo na přežití?*, str. 94.

¹⁵⁴ Václav Tomek (oddělení pro dějiny novější české a evropské filosofie, Filosofický ústav Akademie věd ČR)

¹⁵⁵ VAN PARIJS, HRUBEC, BRABEC a kol. *Univerzální základní příjem : právo na lenost, nebo na přežití?*, str. 131.

UZP eticky zdůvodnitelná? Můžeme takovou společnost nazvat ideálem spravedlivé společnosti, když prostřednictvím UZP budou ekonomické rozdíly stále stejně zvýšené pouze o částku UZP? Tedy rozdíly stále zůstanou. V jistém smyslu se lidé závislí na UZP mohou míjet se svobodou, protože jí jakoby vymění za univerzální základní příjem. Tomeš uvádí, že idea UZP je sice velice ušlechtilá, ale její realizace v současných podmínkách soudobého kapitalismu neposkytuje všem stejné výchozí podmínky. Tomeš se také zamýšlí nad tím, že idea UZP se nezabývá empirickými okolnostmi, ale pokud by se tato idea zavedla musely by být brány v potaz. Nastává zde například otázka trvalosti, protože se vlády mění a každá má svůj program. Dále zde vyvstává otázka migrace. Pokud by nějaká země UZP začala realizovat nezvýšil by se počet přistěhovalců z méně ekonomicky rozvinutých zemí? Pokud se zvýší počet obyvatel nebude se muset UZP snížit, či dokonce zrušit?

Dle Dana Šťastného a Josefa Šímy¹⁵⁶ je třeba přiznat, že při nahrazení současného systému sociálních dávek univerzálním základním příjmem a při jeho rozumném nastavení by bylo možné výrazně omezit plýtvání finančními prostředky složitým přerozdělováním. Podle nich ale Van Parijs chce spíše oba systémy kombinovat, což neřeší existující problém sociálních systémů. Dále v jejich výkladu můžeme zaznamenat stejný názor jako u Miloslava Bednáře, tedy že Van Parijs pracuje s marxistickou terminologií. Koncepti UZP pánové zakončují: *„Dobře zamýšlené utopie, jež chtěly člověka osvobodit od práce, přinesly lidstvu již mnoho utrpení. Snad se v arzenálu politik stále mocnějších nadnárodních demokratických institucí neobjeví další, jejímiž následky by opět trpěly miliony lidí.“*¹⁵⁷

Zuzana Uhde¹⁵⁸ zpracovala feministickou reflexi koncepce univerzálního základního příjmu, neboť jak uvádí sám Van Parijs je to jeden z argumentů pro jeho zavedení. Z perspektivy feministické kritiky se jeví jako základní nedostatek této koncepce druhá teze vymezení spravedlnosti. Tedy, že jako společensky oceňovanou normu staví ideál nezávislého individua. *„Do popředí se dostává klíčový požadavek na předefinování ideálu svobodného občana. Pro dosažení rovnosti mezi muži a ženami je proto zapotřebí individuální existenci pojmut jako podmíněnou vzájemnou závislostí*

¹⁵⁶ Josef Šíma (katedra institucionální ekonomie, Národohospodářská fakulta VŠE), Dan Šťastný (Katedra ekonomie, Národohospodářská fakulta VŠE)

¹⁵⁷ VAN PARIJS, HRUBEC, BRABEC a kol. *Univerzální základní příjem : právo na lenost, nebo na přežití?*, str. 145.

¹⁵⁸ Zuzana Uhde (Oddělení gender a sociologie, Sociologický ústav Akademie věd ČR)

členů společnosti. Tento požadavek je zároveň nutné formulovat na globální rovině.¹⁵⁹ Na základě feministické kritiky Van Parijs uvádí: „že striktně individuální princip, na kterém je UZP postaven, umožní realizovat ženám jejich svobodu v mnohem větší míře než systém redistribující sociální dávky na úrovni domácnosti, ve kterých je pak uplatňována stejná mocenská hierarchie jako na makro-spoolečenské rovině, což vede k nerovnému rozdělení příjmů uvnitř domácnosti v neprospěch žen.“¹⁶⁰ Ale podle Uhde se už nezabývá problematikou současné nerovné dělby práce a péče v domácnosti. Koncepce se tak snaží zmírňovat důsledky nerovnosti mezi pohlavími, nikoli však odstranit jejich příčiny. Přiznává, že by z UZP měly ženy určitý prospěch, ale mnohem menší než muži, kteří by se mohli díky této dávce oprostít od nutnosti mít práci na plný úvazek, nebo by peníze použili na svoje koníčky. Zato žena by velmi pravděpodobně peníze použila na péči o ostatní členy domácnosti. Genderová nerovnost tedy zůstane zachována. To podle Uhdeové neznámá, že bychom koncepci univerzálního základního systému měli navždy zavrhnout. „Přiklání se k možnosti, že by UZP byl jako určitý doplněk dostatečné sítě sociálního zabezpečení, jež by umožnila překonat požadavek rovnosti příležitostí, garantovaný UZP, a uplatnit náročnější koncepci spravedlnosti jakožto rovnosti v přístupu k reálně uplatnitelné svobodě a sociálnímu zabezpečení.“¹⁶¹ UZP je podle Uhdové: „odvážným konceptem nabourávajícím zavedené struktury oceňování výkonu na základě tržní logiky a bezesporu inspiruje debatu ohledně pojetí rovnosti a svobody ve společnosti. Pro odstranění nerovnosti mezi muži a ženami je ale zapotřebí více než rovná distribuce zdrojů.“¹⁶²

Ondřej Štěch¹⁶³ se na koncepci univerzálního základního příjmu dívá z pozice levicového komunitarismu. Podle Štěcha je problematická myšlenka maximální míry sebevlastnění při zavedení UZP. Ačkoli tento návrh směřuje k materiální rovnosti, právě z hlediska rovnocennosti je problematický. V krátkosti uvádí, že lidé, kteří mají nižší potřeby, budou mít z UZP vyšší užitek. V nejhorším případě by dokonce mohli někteří lidé žít pouze podle vlastních zálib, aniž by jakýmkoli způsobem použili svých schopností ve prospěch ostatních, a jiní naopak upadali do bídy bez možnosti se o sebe

¹⁵⁹ VAN PARIJS, HRUBEC, BRABEC a kol. *Univerzální základní příjem : právo na lenost, nebo na přežití?*, str. 162-163.

¹⁶⁰ Tamtéž, str. 163.

¹⁶¹ Tamtéž, str. 164.

¹⁶² Tamtéž, str. 166.

¹⁶³ Ondřej Štěch (centrum globálních studií, společné pracoviště Filosofického ústavu Akademie věd ČR a Filosofické fakulty UK)

postarat. Při tom by ale měli všichni lidé garantovaný ten stejný příjem od státu, ovšem bez ohledu na kontext lidských životů a různosti potřeb. Bez těchto ohledů je snaha o spravedlivou redistribuci odsouzena k nezdaru, i přesto, že přijmeme maximální míru sebevlastnění jako cíl. Štěch uvádí, „že myšlenka univerzálního základního příjmu je inspirativním příspěvkem do diskuse o vztahu rovnosti a svobody. Při podrobnějším pohledu se však dá ukázat, že v důsledku by UZP nepřinesl svobodu pro každého. Pokud je cílem sociální politiky solidární pospolitost jako ideální prostředí pro realizaci lidského potenciálu, nelze pracovat s takto vyhraněnou abstrahovanou koncepcí rovnosti.“¹⁶⁴

Univerzální základní příjem je vidět i v myšlence Alfa Ceramina, který doporučuje v oblasti sociální politiky zavést následující opatření (kde se základní příjem objevuje u rodin): „zavést a udržovat garantovaný minimální příjem. Zvýšit míru státních investic do oblasti vzdělávání, nejen s cílem pomoci jednotlivcům v lepším uplatnění na trhu práce, ale také k posunutí dané země na cestě ke vzdělanostní ekonomice. Na úrovni rodiny zavést základní příjem pro děti s cílem umožnit rodičům, aby mohli investovat více času jak do svých aktivit na trhu práce, tak do výchovy dětí. A konečně doporučuje doplnit garantovanou základní penzi financovanou z daní o zásluhou penzi odstupňovanou podle výše spoření s cílem rozložit riziko stárnutí a poklesu příjmů do celého životního cyklu.“¹⁶⁵

6.1.4. Možnost globálního využití

Je univerzální základní příjem smysluplný jako celosvětový projekt? Van Parijs odpovídá, že ano. Dle něho rozšiřování projektu UZP do celého světa spočívá v představě, že by mohla být organizována univerzálním způsobem. To znamená administrován a ustanoven na globální rovině. Přiznává, že pro jeho generaci bude tento projekt nerealizován a váží si všech, kdo jeho ideu šíří. Přiznává, že základní částí jeho ideje jsou finance. Podle jeho názoru stojí za úvahu myšlenka zavedené globální měny a prosazování práv spojených s touto měnou při financování mírného, neinflačního základního příjmu na úrovni ročního růstu světového hrubého domácího produktu. Další možnosti financování uvádí možnost zřízení jednotné globální daně na množství emisí, přičemž by takto získaný příjem byl distribuován podle objemu obyvatelstva. Přesto

¹⁶⁴ VAN PARIJS, HRUBEC, BRABEC a kol. *Univerzální základní příjem : právo na lenost, nebo na přežití?*, str. 170.

¹⁶⁵ KELLER, J. *Nová sociální rizika a proč se jim nevyhneme*. Str. 111.

Parijs říká, „že by se ani tento dlouhodobě narůstající základní příjem nemohl stát dostatečným zdrojem, spíše by jen podporoval základní příjem financovaný na mnohem nižší globální úrovni. Kromě toho by se zaváděl pouze tehdy, až by se nejprve na velkém množství lokálních projektů ukázalo, že je možné překonat jak různé obtíže vzniklé při jeho zavádění, tak vyvrátit také zásadní námitky, které jsou proti zavádění základního příjmu vnášeny.“¹⁶⁶

6.2. Univerzální základní příjem a svoboda

Výše uvedená diskuse o univerzálním základním příjmu se strhla v diskuzi o svobodě. Podle křesťanské sociální etiky je člověk svobodný, jelikož chápe smysl své existence, kterou má zodpovědně uskutečňovat. Princip lidské svobody určuje přirozený zákon.¹⁶⁷ Zůstane tedy člověk opravdu svobodný, pokud bude muset přijmout univerzální základní příjem? V systému univerzálního základního systému vidí Bednář svobodu velmi ohroženou. Z důvodů dávky, která je samozřejmostí pro všechny obyvatele státu. Myslí si, že se tento typ receptivní nesvobody může velmi snadno stát zhoubným sociálním návykem, který výrazně omezuje individuální samostatnost a soběstačnost, autonomii. Tomuto názoru oponuje Brabec, který chápe Van Parijsovu svobodu, jako co největší možnost příležitostí dělat cokoli, co si může přát. Zavedení univerzálního základního příjmu tak logicky zvýší tuto možnost. Brabec v otázce svobody upozorňuje na jeden sociální fakt. Pokud se bohatého člověka zeptáte: co vám bohatství přineslo? Odpoví: „Svobodu, mohu si dělat, co jsem dříve nemohl, peníze mi poskytují nezávislost.“ Zamysleme se nad tím. Copak naše svoboda spočívá v materiálu? Jsme opravdu svobodní, pokud máme peníze a můžeme si koupit vše co chceme? Bednář tomuto oponuje. „Brabcovi zřejmě uniká, že pojetí svobody jako autonomie, jež filosoficky uchopuje základní východisko v Evropě vzniklé západní civilizace, není úsilím o eliminaci vlivu vnějších faktorů na lidské rozhodování, nýbrž rozlišujícím, a tak svébytným, autonomním, vždy možným přístupem k němu jak v myšlení, tak v jednání.“¹⁶⁸ Bednář uvádí, že: „požadavek univerzálního základního příjmu je požadavkem nepodmíněného státního znevolnění občanů, neboť žádá jejich

¹⁶⁶ VAN PARIJS, HRUBEC, BRABEC a kol. *Univerzální základní příjem : právo na lenost, nebo na přežití?* Str. 187.

¹⁶⁷ Srov. MARTINEK, C. *Cesta k solidaritě.* str. 160.

¹⁶⁸ VAN PARIJS, HRUBEC, BRABEC a kol. *Univerzální základní příjem : právo na lenost, nebo na přežití?* Str. 106.

povinnou odkázanost na stát, kdy státem nepodmíněně umožňovaná individuální libovůle odstraňuje svobodu jako autonomii, resp. Možnost autentického svobodného občanství jako takovou. Stát již není státem a občan občanem. Politika jako nesamozřejmá lidská možnost občanské svobody mizí. Na její místo nastupuje nepodmíněná odkázanost, závislost obyvatelstva na administrativní redistribuci finančních prostředků.“ Podobný názor na svobodu má i Škabrha, když uvádí, že nemůžeme svobodu spojovat s majetkem. Na naši svobodu a zodpovědnost jako takové nemůže mít principiálně vliv to, jestli nás stát připravuje o část výdělku, nebo jestli mu patří veškerý majetek, který využíváme. Podstatné podle něho je, jestli můžeme mít vliv na to, jak stát s prostředky nakládá, a zda se můžeme sami rozhodovat, co si za určitou sumu, která na nás z dostupného bohatství připadne, dopřejeme. Škabraha se dotýká otázky participace, při které má mít občan možnost aktivně podílet na dění ve státě.

Důležitou definici svobody pro naši problematiku uvádí Rawls: „*Svoboda jako stejná svoboda je táž pro všechny; nevzniká žádný problém kompenzace menší míry svobody. Hodnota svobody však není pro každého člověka stejná. Někteří lidé mají větší pravomoc a bohatství, a proto i větší prostředky, jak dosáhnout svých cílů. Menší hodnota svobody se však kompenzuje, protože schopnost méně zvýhodněných členů společnosti by byla ještě menší, nebudou-li akceptovat stávající nerovnosti, kdykoli je plněn princip rozdílnosti.*“¹⁶⁹ S touto definicí by souhlasili zastánci univerzálního základního příjmu. Protože z ní vyplývá požadavek, aby se i méně movitým občanům pomáhalo dosahovat jejich cílů. Tato pomoc by mohla být například skrz stát a univerzální základní příjem. Opačný názor má Robert Nozick, jak už jsem uvedla v kapitole minimální stát. Legitimní podle něho může být pouze minimální stát, který skončí s distributivní spravedlností a bude dbát na zásadu odškodnění. Nozick a von Hayek si zde pokládají otázku: Jaké pojetí člověka je základem filosofie státu. Jejich pojetí člověka je pojetí radikálního individualismu. Každá osoba je redukována na svou individualitu, tato individuální svoboda je pokládána za nejvyšší hodnotu a také poslední politický cíl, proto nemá nikdo právo tuto individualitu krást. Nozick chápe svobodu jako právo volně disponovat svou osobou a svým vlastnictvím. Lidská svoboda je dána na základě lidské přirozenosti. Jediné, čím je lidská svoboda omezena, je svoboda jiného jedince.¹⁷⁰

¹⁶⁹ RAWLS, J. *Teorie spravedlnosti*. str. 129 .

¹⁷⁰ Srov. SPIEKER, M. *Sociální stát a jeho krize*. str. 23.

6.3. Univerzální základní příjem a spravedlnost

Stejně jako otázka svobody v souvislosti s univerzálním základním příjmem je potřeba zdůraznit otázku spravedlnosti. Je opravdu tento systém spravedlivý?

Má-li být univerzální základní příjem opravdu spravedlivý a má ho dostávat každý člen společnosti, může nastat otázka sociální spravedlnosti. Tedy jak to bude s vícečlennými rodinami? Pokud bude mít nárok opravdu každý, tak i malé děti. Taková situace může nezvýhodňovat rodiny s menším počtem dětí, nebo bezdětné. Zde Van Parijs uvažuje nad univerzálním příspěvkem na dítě, který by byl ovšem na základě určitých podmínek. Dále uvažuje nad kombinovaným základním příjmem. Tyto úvahy by mohly být pro některé odpovědi nad pochybnostmi ohledně hlediska spravedlnosti a reálné svobodě pro všechny. Van Parijs soudí, že některé země jsou již tak bohaté, aby takový příjem byl uzákoněn a sloužil by jako silný nástroj sociální spravedlnosti. Sociální spravedlnost můžeme charakterizovat dle Krebse takto: „*Sociální spravedlnost lze vymezit pravidly, podle nichž jsou ve společnosti rozdělovány příjmy a bohatství, životní příležitosti a předpoklady mezi jednotlivé občany nebo sociální skupiny.*“¹⁷¹ Tedy podle definice Krebse by byl univerzální základní příjem v pořádku a spravedlivý. Pokud jsme zmiňovali Rawlse a Nozicka u předchozího tématu svobody zmíníme je i nyní. Váňa ve své publikaci *Proměny spravedlnosti* uvádí: „*Nejvýznamnější částí Nozickovy koncepce pro pojetí spravedlnosti je jeho odmítnutí či minimalizace funkce sociálního státu, a naopak položení důrazu na prosazování vlivu trhu. Jeho představa o spravedlnosti se tedy úzce váže na koncepci ekonomického systému, o němž se domnívá, že platí universálně. Sociální stát, který je výsledkem Rawlsových spravedlivých předpokladů, chápe Nozick tudíž jako zdroj případných nemístných zásahů do individuálních práv jedince, které se ponejvíc projevují redistribucí statků. Takovou pozici může Nozick zastávat proto, jelikož jeho výchozím předpokladem je představa, že jedinci nejsou nositeli práv na základě výsledku hypotetické volby, jak to postuluje Rawls, ale jsou jim bytostně vlastní.*“¹⁷² Abychom pohled měli komplexní nakonec si uvedeme pohled křesťanské etiky. Ta podporuje konání, které vychází z lidského nitra osoby. Respektuje svobodu vlastní iniciativy, tvořivý a produktivní rozmach a v neposlední řadě lidskou důstojnost.¹⁷³ Můžeme říci, že podporuje princip subsidiarity.

¹⁷¹ KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. str. 28.

¹⁷² VÁNĚ, J. *Proměny spravedlnosti. Pokus o typologii*. str. 95.

¹⁷³ Srov. SPIAZZI, R. *Základy sociální etiky*, str. 130.

Závěr

Diplomová práce byla věnovaná problematice sociálního státu a jeho perspektivě ve světle globalizace. Práci jsem pojala komplexně na základě studia literatury. Od vysvětlení pojmu sociálního státu a globalizace, přes jeho historii a typologii. První kapitolu jsem pojala jako nastínění do situace, které se chci věnovat.

Obsahu sociálního státu, tedy druhé kapitole bylo věnováno již hlubší zkoumání. Snažila jsem se tuto problematiku nastínit více podrobně, protože se více méně týká každého občana. Obsah sociálního státu jsem propojila s nařízeními Evropské Unie a našimi zákony, aby bylo názorně vidět, jak nařízení fungují u nás a jak platí pro členské státy Evropské unie. Evropskou unii jsem uváděla záměrně, protože si myslím, že v rámci globalizace a propojování celého světa k ní máme jako republika i jako občané nejbližší a nejsnáze si to dokážeme představit. Ke shrnutí této kapitoly nesmíme zapomenout na velmi diskutované sociální reformy. Položme si otázku, zda tyto reformy byly vůbec zapotřebí a jestli opravdu nějak „úsporné balíčky“ pomohou snížit státní schodek v rozpočtu. Dle Kellnera ještě před spuštěním reformem patřila ČR k evropským zemím, které na sociální výdaje dávali nejméně prostředků (měřeno podílem na HDP). Rizika týkající se trhu práce jsou v ní kryta úsporněji, než tvoří průměr Evropy a to je dáno především nízkou podporou v nezaměstnanosti a krátkou dobou pobírání této dávky. Na podporu rodin a bydlení pro sociálně slabé vrstvy patříme také k těm více šetřivým. Přesto se Česká republika rozhodla k sociálním reformám, není přitom vždy jednoduché rozhodnout, jaký je podíl samotných reformem na nedobrych hospodářských výsledcích země a na neustálé stoupající schodku rozpočtu.¹⁷⁴ Nesouvisí tento zvyšující se schodek i s globalizací? Musíme si uvědomit, že sice vlivem globalizace máme větší možnosti a do rozpočtu sociálního státu nějaké peníze přichází, ale zároveň nás to stojí různé členské příspěvky, poplatky atd. I s tímto můžou úsporné balíčky a reformy souviset. Víme, kolik nelibosti tyto reformy v občanech vyvolaly. Není to právě na základě toho, že lidé jsou na státě závislí a spoléhají, že jim stát vždy pomůže? Sama si dobře vzpomínám na situaci, kdy se zrušilo porodné „pro všechny prvorodičky“. Proboha to rodíme a chceme děti kvůli penězům? Rodina by měla být pro člověka určitou hodnotou a ne prostředkem k tomu, jak získat od státu určitý obnos. I když z praxe vím, že některé rodiny opravu dětí berou jako

¹⁷⁴ Srov. KELLER, J. *Nová sociální rizika a proč se jim nevyhneme*. str. 94-95.

„dobrý přivýdělek“. Tímto problémem rodiny v dnešním světě se zabývá i Benedikt XVI. Poukazuje mimo jiné na dnešní přetechnizovaný svět, kde upadá základní hodnota rodiny a manželství. Říká, že je velmi důležité tyto hodnoty ctít a ochraňovat, nejen proto, že rodina je základní jednotka společenství státu.¹⁷⁵

Principy sociálního státu spravedlnost, solidarita, subsidiarita a participace. Tyto principy by podle mého názoru měli být pro každého jednotlivce žijícím nejen v sociálním státě morální hodnotou předávanou z generace na generaci. Problematiku této kapitoly a její souvislost se sociálním státem vidím hlavně v současné krizi těchto hodnot. Na základě studia literatury si dovoluji říci, že v dnešní době převážná část lidí myslí jen na sebe a na to, aby se měli dobře. Jak na tom jsou ostatní lidé není pro jednotlivce důležité. „Každý je rád, že je rád“. Tato problematika se dotýká krizi solidarity a subsidiarity. Souhlasím s odborníky, kteří tvrdí, že se ve společnosti rozmáhá individualismus. Což je velký problém pro fungování sociálního státu. Myslím, že to je dané dnešním globálním světem. Svět je uspěchaný, přetechnizovaný. Troufám si říci, že i začínají základní mezilidské vztahy mizet v propadlišti mobilních sítí a internetu. Na jednu stranu máme neomezené možnosti svého působení, a s nadsázkou můžeme říci, že si můžeme dělat, co chceme. Ale může globální stát fungovat na principech sociálního státu? Myslím, že ne. Pokud si připomeneme základní myšlenky principů. Solidarita jako pevná a trvalá oddanost usilovat o obecné blaho neboli dobro všech a jednoho každého, protože všichni jsme odpovědní za všechny. Spravedlnost jako spravedlnost, jež vyplývá ze základní normy dobrého řádu odpovídajícího obecnému blahu. Participace, jejichž základní myšlenkou je, že lidé, jejichž život je ovlivňován určitými opatřeními a rozhodnutími, musí mít také možnost účastnit se procesu, který vede k jejich přijímání a realizaci. Subsidiarita vychází z toho, že každý člověk má určité vlastnosti, schopnosti, vůli a dispozice, které je povinen v mravním slova smyslu využívat k prospěchu svému a svých bližních. Pokud se zamyslíme nad těmito principy a již výše uvedenou myšlenkou individualismu v konceptu této práce, tak si troufám říci, že pokud bude globalizace stále postupovat rychlostí jako do dnes, tak sociální stát založený na těchto principech nemá valnou budoucnost. Nemůže přeci fungovat na lidech, kteří se zajímají jen o sebe a slovo solidarita jim je cizí. Individualismus souvisí i s modelem dnešní rodiny. Rodina je brána jako základ státu již od dávné minulosti. V rodině probíhá socializace, při které

¹⁷⁵ Srov. RATZINGER, J. (BENEDIKT XVI.) *Werte in Zeiten Des Umgruchs*. str. 88-89.

rodiče předávají hodnoty svým dětem. Děti na základě hodnot zakládají svoje rodiny a koloběh se opakuje. Dovolím si zde podotknout, že takto to sice ještě funguje, ale žijeme v době, kdy nesmíme opomenout jistou změnu. Tato změna je v modelu rodiny. Dříve se za rodinu považovali rodiče a dvě děti. Dnes je model rodičů a jednoho dítěte. Na základě vysoké rozvodovosti patří mezi modely i matka samoživitelka s dětmi nebo rodina bezdětná. Rodina jako základ státu trochu pokulhává. Pro stát je rodina důležitá z hlediska nových platičů sociálního pojištění. Platí zde úměra, čím více dětí, tím více nových potencionálních platičů. Pokud se rodiny rozhodnou mít jedno dítě nebo žádné, snižuje se tím v budoucnu příjem do státního rozpočtu. Všeobecně se uvádí informace, že populace na celém světě stárne, což můžeme považovat za globální problém. A hlavně problém sociálního státu.

Následující kapitolu jsem věnovala diskuzi o sociálním státě, která v posledních letech probíhá. První čtyři podkapitoly spolu souvisí. Spieker shrnul diskuze o tom, jak by sociální stát měl dnes vypadat. Jednotlivé názory, myšlenky, principy shrnul do čtyř typů státu: Minimální stát, Sociální stát zaměřený na suverenitu, Emancipační sociální stát, Subsidiární sociální stát. Jsou to státy založené na základě jisté ideologie. Je samozřejmé, že sociální stát si bude představovat jinak konzervatista, neoliberál či neonacista. Jsou to spíše extrémní či hraniční typologie. Objevuje se nám tu myšlenka svobody Nozicka, která se prolíná do univerzálního základního příjmu.

Kapitola věnovaná přímo perspektivě sociálního státu byla zaměřená především na teorii modernizace sociálního státu, pojmu blahobytu a budoucímu sociálnímu státu. V této kapitole se nám prolíná jak problematika dnešní doby a krize solidarity, tak názory na sociální stát ve světle globalizace. Je zde podkapitola budoucí sociální stát. V té jsem uvedla názory odborníků, kteří se shodnou na názoru, že sociální stát má ve světle globalizace svou perspektivu. Za předpokladu, že se lidé vrátí od individualismu zpět k solidaritě, základní hodnotou bude rodina a pro stát bude nejdůležitější rodinná politika.

Je možné, aby existoval globální sociální stát? Na tuto otázku nám nastínila odpověď kapitola Možný model globálního sociálního státu, která byla věnována diskuzi o univerzálním základním příjmu. Otázka zde byla, jestli by mohla teorie UZP fungovat globálně. Připomeňme si tedy definici univerzálního základního příjmu: *„příjem vyplácený vládou ve stejné výši a v pravidelných intervalech každému dospělému členovi společnosti. Grant je vyplácen a jeho výše je stejná bez ohledu na to,*

zda daná osoba je bohatá či chudá, žije sama či s někým, je ochotna pracovat či nikoli. Ve většině verzí tohoto návrhu, a také v mé, je tento grant poskytován nejen občanům, ale i všem osobám žijícím trvale na daném území.“ Právě tato definice a zároveň myšlenka celého konceptu vzbudila veliký ohlas. Již výše jsem zmiňovala autory, kteří se nad touto otázkou pozastavili. Je názorně vidět, kdo je pro a proti. Názory se liší dle pravicové a levicové orientace. Otázka základního příjmu se zvrtila o diskuzi o svobodě. Co vlastně svoboda pro člověka znamená, jaké jsou nebo by měly být její hranice a jak jí univerzální základní příjem omezuje či naopak. Odpůrci univerzálního základního příjmu namítají, že takový pravidelný příjem, který není vázán žádnými podmínkami by jen prohluboval závislost lidí na sociálním státě. Kladly se i otázky typu, proč mají bohatí i chudí dostávat stejnou částku? Vždyť pro někoho to může být vysvobození a pro někoho jen nepatrná částka, kterou na účtu ani nepocítí. Proč ho mají tedy ti bohatí také pobírat, když chudí by mohli mít za stejné náklady státu dvojnásobek? V tomto spočívá ta spravedlnost? Každému stejně? Po prostudování všech diskuzí bych se přikláněla k názoru, že tato myšlenka v našich podmínkách nelze zavést. Tento názor je hlavně na základě toho, že se v naší republice opravdu lidé nejdříve spoléhají na stát a pak teprve využívají vlastní zdroje. Tímto problémem se již před více jak dvaceti lety zabýval Alexander King a spojil to opět ze ztrátou víry a mravních hodnot. Uvedl, že ve státech blahobytu, kde se lidem poskytují jistoty, dochází u mnoha jedinců ke ztrátě smyslu pro odpovědnost a spoléhání se na vlastní schopnosti.¹⁷⁶ Myšlenka univerzálního základního příjmu je tedy velmi bohubilá, ale je potřeba v diskuzi pokračovat. Sám Parijs se zabývá otázkou, zda by jeho koncept byl možno využít v globálním měřítku. Říká, že na jednu stranu by to asi usnadnilo velkou byrokracii, na druhé straně uznává, že ne všude je úředním jazykem angličtina a s tím by mohl být problém. Jako příklad uvádí Kongo, kde je úředním jazykem francouzština, ale převážná část obyvatelstva tento jazyk neovládá. Na druhou stranu uvádí příklad Jihoafrické republiky, kde funguje příspěvek pro seniory nad 60 let, bez ohledu na dřívější přispívání do systému. A tento příspěvek dostává přes dva miliony lidí. Je vidět, že někde by to fungovalo, někde ne. Proto uznává, že z globálního hlediska zatím není zavedení možné.

¹⁷⁶Srov. KING, A., SCHNEIDER, B. *První globální revoluce*. str. 50.

Se všemi kapitolami souvisí názor Kellera na nová sociální rizika. Všechny tři hlavní pojistky sociálního zajištění, které jsou trh, rodina, veřejné systémy pojištění se postupně mění ve zdroje nových sociálních rizik. Trh práce mírně řečeno kolabuje nevýhodnými smlouvami pro pracující. Rodina se často drobí a proměňuje se z pevného bodu soužití generací v poměrně nestabilní průchozí prostor. Veřejné systémy pojištění jsou oslabovány a účast v soukromých pojistných fondech je pro nemalou část společnosti finančně nedostupná a příliš riskantní. Nedostupnost je tvořena právě trhem práce. Při prohlubujících se potížích kolektivních systémů pojistného a při dobrovolných výpadech solidarity se lidé snaží čelit novým sociálním rizikům individuálně, a to s pomocí prostředků, které mohou relativně nejsnáze ovlivnit. V zásadě mají lidé v dnešní době a fungování českého sociálního státu jen dvě možnosti. Buď zvýšit své příjmy, nebo redukovat výdaje.¹⁷⁷

Pokud si shrneme všechny myšlenky, které souvisí se sociálním státem a globalizací, tak můžeme odpovědět na otázku, kterou jsem položila v úvodu. Tedy jestli má sociální stát ve světle globalizace nějakou perspektivu. Přikláním se k názorům sociálního učení církve, Spiekera a Ockenfelse, že sociální stát má ve světle globalizace svou perspektivu za předpokladu, že bude postaven na základech subsidiarity. Každý člověk si musí znovu uvědomit svou vlastní zodpovědnost, protože sociální stát může efektivně fungovat, až za tohoto předpokladu.

Sedm smrtelných hříchů dnešního světa: Bohatství bez práce, požitek bez svědomí, vědění bez charakteru, obchod bez morálky, věda bez lidskosti, náboženství bez obětí, politika bez principů.

Gándhí

¹⁷⁷ Srov. KELLER, J. *Nová sociální rizika a proč se jim nevyhneme*. str. 121-122.

Použité zdroje:

Monografie

1. ANZENBACHER, A. *Křesťanská sociální etika : úvod a principy*, Brno : CDK Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004, ISBN 80-7325-030-6.
2. BÖHNISCH, L., ARNOLD, H., SCHRÖER, W. *Sozial Politik – Eine social-wissenschaftliche Einführung*. München : JUVENTA, 1999. ISBN 3-7799-1066-7.
3. BRDEK, M. *Trendy v evropské sociální politice*, Praha : ASPI, 2002, ISBN 80-86395-25-1.
4. *Evropská politika zaměstnanosti a sociální politika : politika pro občany*, Praha : Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2003. ISBN 80-86552-57-8.
5. GIDDENS, A. *Třetí cesta a její kritici*. Praha : Mladá fronta, 2004, ISBN 80-204-1208-5.
6. HALÁSKOVÁ, R. *Kapitoly ze sociální politiky*, Ostrava : Ostravská univerzita, 2003, ISBN 80-7042-639-X.
7. HEYWOOD, A. *Politické ideologie*. Praha : Eurolex Bohemia, 2005, ISBN 80-86861-71-6.
8. HODAČ, J. KOTRBA, T. *Učebnice globalizace*. Brno : Barrister & Principál, 2011, ISBN 978-80-87474-33-4.
9. JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-535-0.
10. KELLER, J. *Nová sociální rizika a proč se jim nevyhneme*. Praha : Sociologické nakladatelství SLON, 2011, ISBN 978-80-7419-059-9.
11. KELLER, J. *Soumrak sociálního státu*, Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2009, ISBN 978-80-7419-017-9.
12. KELLER, J. *Teorie modernizace*. Praha : Sociologické nakladatelství, 2007. ISBN 978-80-86429-66-3.
13. KING, A., SCHNEIDER, B. *První globální revoluce*. Bratislava : BRADLO, 1991, ISBN 80-7127-048-2.
14. KOLIBOVÁ, H. *Sociální politika 1*, Opava : OPTYS, 2007, ISBN 978-80-85819-62-5.
15. KÖNIG, P. *Učebnice evropské integrace*, Brno : Barrister & Principal, 2006, ISBN 80-7364-022-8.

16. KONOPÁSEK, Z. *Estetika sociálního státu : o krizi reprezentace (nejen) v sociálním zabezpečení*, Praha : G plus G, 1998, ISBN 80-86103-14-5.
17. KREBS, V. a kol. *Sociální politika*, 3. přepracované vydání, Praha : ASPI, 2005, ISBN 80-7357-050-5.
18. MARTINEK, C. *Cesta k solidaritě*. Svitavi : Trinitas, 1998. ISBN 80-86036-07-3.
19. MATOUŠEK, O. *Sociální práce v praxi*, Praha : Portál, 2005, ISBN 80-7367-002-X.
20. OCKENFELS, W. *Katolická sociální nauka*, Praha: Zvon, 1994, ISBN 80-7113-081-8.
21. PETRÁŠEK, J. *Sociální politika*, Praha : Univerzita Jana Ámose Komenského, 2007, ISBN 978-80-86723-41-9.
22. PÍTROVÁ, L. *Když se řekne lisabonská smlouva : Perspektiva fungování Evropské unie podle nového smluvního rámce*, Praha : Úřad vlády České republiky ; Odbor informování o evropských záležitostech, 2008, ISBN 978-80-87041-48-2.
23. RATZINGER, J. (BENEDKT XVI.) *Werte in Zeiten Des Umgruchs – Die Herausforderungen der Zukunft bestehen*. Freiburg im Breisgau : Herder, 2005, ISBN 3-451-28870-2.
24. RAWLS, J. *Teorie spravedlnosti*. Praha : Victoria Publishing, 1995. ISBN 80-85605-89-9.
25. RORTY, R. *Nahodilost, ironie a solidarita*, Praha: Pedagogická fakulta UK, 1996, ISBN 80-86039-14-5.
26. *Smlouva o Evropské Unii*, Brno : Victoria Publishing, 1994, ISBN 80-85865-02-5.
27. SPIAZZI, R. *Základy sociálnej etiky*. Trnava : Dobrá kniha, 1997. ISBN 80-7141-167-1.
28. SPIEKER, M. *Sociální stát a jeho krize*, Praha: Česká křesťanská akademie, 1996, ISBN 80-85795-26-4.
29. SUŠA, O. *Globalizace v sociálních souvislostech současnosti : diagnóza a analýza*, Praha : Filosofia - nakladatelství Filosofického ústavu AV ČR, 2010, ISBN 978-80-7007-320-9.
30. TISCHNER, J. *Etika solidarity*, Mnichov : Opus bonum, 1985.

31. TOMEŠ, I. *Sociální politika: teorie a mezinárodní zkušenost*. Praha: SOCIOKLUB, 2001, ISBN 80-86484-00-9.
32. TOMEŠ, I. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*, Praha : Portál, 2010, ISBN 978-80-7367-680-3.
33. VAN PARIJS, HRUBEC, BRABEC a kol. *Univerzální základní příjem : právo na lenost, nebo na přežití?* Praha : Filosofia, 2007, ISBN 978-80-7007-259-2.
34. VÁNĚ, J. *Proměny spravedlnosti. Pokus o typologii*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. ISBN 978-80-7380-053-6.
35. VEČEŘA, M. *Sociální stát : východiska a přístupy*, Praha: Sociologické nakladatelství Slon, 2001, ISBN 80-85850-16-8.

Církevní dokumenty:

36. BENEDIKT XVI. *Caritas in veritate*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009. ISBN 978-80-7195-414-9.
37. JAN PAVEL II. *Centesimus annus*. Praha: Zvon, 1991. ISBN 80-7113-154-7.
38. JAN PAVEL II. *Sollicitudo rei socialis*. Praha: Zvon, 1987. ISBN 80-7113-154-7.
39. PIUS XI. *Quadragesimo anno*. Praha: Zvon, 1931. ISBN 80-7113-154-7.

Zákony:

40. Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění platném k 13. 5. 2004.

Internetové zdroje:

41. *Definice sociálního státu*. [online], [cit. 2012-03-16]. Dostupné na [www: <http://articles.gourt.com/cs/socialnstat>](http://articles.gourt.com/cs/socialnstat).
42. EHL, M. Svůdná Evropa? Jak se Evropané chytili do vlastní pasti blahobytu. *IHNED* [Online], 19. 9. 2012 [cit. 2013-03-22]. Dostupné na [www: <http://ehl.blog.ihned.cz/?p=06b100_d&article\[id\]=57542150>](http://ehl.blog.ihned.cz/?p=06b100_d&article[id]=57542150).
43. FAJMON, H. Slovníček evropských levicových pojmů. *Revue Politika* [online], [cit. 2013-01-06]. Dostupné na [www: <http://www.revuepolitika.cz/clanky/238/slovnicek-evropskych-levicovych-pojmu>](http://www.revuepolitika.cz/clanky/238/slovnicek-evropskych-levicovych-pojmu).
44. FAJMON, H. Evropský stát blahobytu krachuje. *Neviditelný pes* [online], 26. května 2011, [cit. 2013-03-19]. Dostupné na [www: <http://neviditelnypes.lidovky.cz/ekonomika-evropsky-stat-blahobytu-krachuje-fzr-p_ekonomika.asp?c=A110524_105645_p_ekonomika_wag>](http://neviditelnypes.lidovky.cz/ekonomika-evropsky-stat-blahobytu-krachuje-fzr-p_ekonomika.asp?c=A110524_105645_p_ekonomika_wag).

45. FROMM, E. *Definice participace*, Sociální práce. [Online], 18. Listopadu 2009 [cit. 2012-10-15]. Dostupné na [www. <http://socialniprace.blog.cz/0911/princip-socialni-solidarity-subsidiarity-participace>](http://socialniprace.blog.cz/0911/princip-socialni-solidarity-subsidiarity-participace).
46. HRUŠKA-TVRDÝ, L. Sociální stát v době globalizace. *Česká televize* [Online], 29.11.2011. [cit. 2013-03-22]. Dostupné na [www: <http://www.cesktelevize.cz/zpravodajstvi-ostava/blogy/154975-socialni-stat-v-dobe-globalizace/>](http://www.cesktelevize.cz/zpravodajstvi-ostava/blogy/154975-socialni-stat-v-dobe-globalizace/).
47. KELLER, J. Krize sociálního státu a globalizace. *Britské listy* [Online], 4.10.2004 [cit. 2013-03-20]. Dostupné na [www: <http://blisty.cz/art/20000.html>](http://blisty.cz/art/20000.html).
48. KOSTKA, P. Současný sociální stát vstoupil do fáze bezradnosti. *iDNES* [online], 24. listopadu 2012 [cit. 2013-03-22]. Dostupné na [www: <http://zpravy.idnes.cz/soucasny-socialni-stat-vstoupil-do-faze-bezradnosti-pcy-/kavarna.aspx?c=A121119_151709_kavarna_chu>](http://zpravy.idnes.cz/soucasny-socialni-stat-vstoupil-do-faze-bezradnosti-pcy-/kavarna.aspx?c=A121119_151709_kavarna_chu).
49. *Mapa míry nezaměstnanosti na celém světě*. In wikipedia [online], poslední editace 11. 12. 2012, [cit. 2012-12-15]. Dostupné na [www: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Nezam%C4%9Bstnanost>](http://cs.wikipedia.org/wiki/Nezam%C4%9Bstnanost).
50. MAŠEK, J. Analýza: Evropu dusí dluhy, sociální stát je na odstřel. *iDNES* [Online], 12. října 2009 [cit. 2013-03-22]. Dostupné na [www: <http://ekonomika.idnes.cz/analyza-evropu-dusi-dluhy-socialni-stat-je-na-odstrel-pdy-/eko-zahranicni.aspx?c=A091012_1271088_eko-zahranicni_spi>](http://ekonomika.idnes.cz/analyza-evropu-dusi-dluhy-socialni-stat-je-na-odstrel-pdy-/eko-zahranicni.aspx?c=A091012_1271088_eko-zahranicni_spi).
51. Ministerstvo práce a sociálních věcí [Online], *Nemocenské a důchodové pojištění*. [cit. 2012-09-16]. Dostupné na [www: <http://mpsv.cz>](http://mpsv.cz).
52. NORBERG, J. Pojem globalizace. *Slovník cizích slov* [online]. [cit. 2012-12-05]. Dostupné na [www: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/globalizace>](http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/globalizace).
53. OCKENFELS, W. Sociální politika na základě křesťanského obrazu člověka. *Bulletin OI* [online], č. 165, ročník 2005, [cit. 2013-03-20]. Dostupné na [www: <http://www.obcinst.cz/socialni-politika-na-zaklade-krestanskeho-obrazu-cloveka/>](http://www.obcinst.cz/socialni-politika-na-zaklade-krestanskeho-obrazu-cloveka/).
54. PATOČKA, J. Adaptace na blahobyť. *Časopis vesmír* [online]. Ročník 2007. [cit. 2013-03-20]. Dostupné na [www: <http://vesmir.cz/clanek/adaptace-na-blahobyť>](http://vesmir.cz/clanek/adaptace-na-blahobyť).
55. *Povinnosti* [online], Praha, poslední aktualizace 19. 3. 2013, [cit. 2012-05-05]. Dostupné na [www: <http://www.cssz.cz/cz/pojistne-na-socialni-zabezpeceni/povinnosti.htm>](http://www.cssz.cz/cz/pojistne-na-socialni-zabezpeceni/povinnosti.htm).
56. *Procenta nezaměstnanosti* in český statistický úřad [Online], poslední aktualizace 20.8. 2012 [cit. 2012-09-07]. Dostupné na [www: <www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/czam020111.doc>](http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/czam020111.doc).

57. STEHLÍK, J. Fenomén sociálního státu. *Britské listy* 5. 12. 2005[online]. [cit. 2013-03-19]. Dostupné na www: < <http://blisty.cz/art/25994.html>>.
58. STREJČEK, I. Důsledky iluze o blahobytu. *Jihlavské listy* [Online], 14. 4. 2011 [cit. 2013-03-20]. Dostupné na www: <<http://www.jihlavske-listy.cz/blog/2011/04/14/dusledky-iluze-o-blahobytu/>>.
59. ŠTERN, J. Moderní pojetí sociálního státu. *Deník referendum* [Online], 20.1. 2011 [cit. 2013-03-22]. Dostupné na www: < <http://denikreferendum.cz/clanek/8528-moderni-pojeti-socialniho-statu>>.

Abstrakt

BAŤKOVÁ, A. Perspektiva sociálního státu ve světle globalizace. České Budějovice, 2013. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra etiky, psychologie a sociální práce. Vedoucí práce: PhDr. Roman Míčka, Th.D.

Klíčové pojmy: sociální stát, globalizace, solidarita, subsidiarita, participace, spravedlnost, typologie sociálního státu, perspektiva sociálního státu.

Práce se zabývá zkoumáním perspektivy sociálního státu ve světle globalizace na základě odborné literatury. Snaží se nastínit vývoj sociálního státu a jeho budoucí podobu v globálním světě. Tato podoba sebou nese konkrétní problematiku. Mezi tyto problémy patří otázka solidarity, subsidiarity a spravedlnosti. První kapitola se zabývá pojmoslovím, historií a typologií sociálního státu. Druhá kapitola se zabývá funkcí sociálního státu a propojeností českého sociálního státu s Evropskou unií. Třetí kapitola je věnována spravedlnosti, solidaritě, subsidiaritě a participaci, tedy principům sociálního státu. Čtvrtá kapitola pojednává o typologii sociálního státu dle Spiekera. Pátá kapitola nastíní perspektivu sociálního státu z hlediska modernizace, blahobytu a budoucnosti. Poslední šestá kapitola se věnuje globálnímu sociálnímu státu.

Spojením všech kapitol se nám vznikne komplexní pohled na perspektivu sociálního státu ve světle globalizace.

Abstract

Perspective of the welfare state in the light of globalization

Key words: welfare state, globalization, solidarity, subsidiarity, participation, justice, typology of welfare state, perspective of welfare state.

The work examines the prospects of the welfare state in the light of globalization on the basis of literature. It seeks to outline the development of the welfare state and its future in the form of a global world. This similarity implies specific issues. These issues include the question of solidarity, subsidiarity and justice. The first chapter deals with terms, history and typology of the welfare state. The second chapter deals with the functions of the welfare state and the interconnection of the Czech welfare state with European Union. The third chapter is devoted to justice, solidarity, subsidiarity and participation, the principles of the welfare state. The fourth chapter discusses the typology of welfare state according to Spieker. The fifth chapter outlines the perspective of the welfare state in terms of modernization, prosperity and future. The sixth chapter is devoted to global welfare state.

By combining all the chapters, we created a comprehensive view of the prospects of the welfare state in the light of globalization.